

Raad van de
Europese Unie

Brussel, 20 juni 2023
(OR. en)

10867/23

**Interinstitutioneel dossier:
2022/0195(COD)**

ENV 718
CLIMA 315
FORETS 74
AGRI 346
POLMAR 37
CODEC 1170

RESULTAAT BESPREKINGEN

van:	het secretariaat-generaal van de Raad
aan:	de delegaties
nr. vorig doc.:	10719/23
nr. Comdoc.:	10607/22 + ADD 1
Betreft:	Voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad betreffende natuurherstel - Algemene oriëntatie

Voor de delegaties gaat in de bijlage ter informatie de tekst van de algemene oriëntatie over de verordening natuurherstel, die de Raad (Milieu) tijdens zijn 3959e zitting op 20 juni 2023 heeft goedgekeurd.

De wijzigingen ten opzichte van het Commissievoorstel, die het resultaat zijn van de besprekingen in de Raad, zijn **vetgedrukt en onderstreept** en schrappingen zijn aangegeven met [...]

Voorstel voor een

VERORDENING VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD

betreffende natuurherstel

(Voor de EER relevante tekst)

HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD VAN DE EUROPESE UNIE,

Gezien het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, en met name artikel 192, lid 1,

Gezien het voorstel van de Europese Commissie,

Na toezending van het ontwerp van wetgevingshandeling aan de nationale parlementen,

Gezien het advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité¹,

Gezien het advies van het Comité van de Regio's,

Handelend volgens de gewone wetgevingsprocedure,

Overwegende hetgeen volgt:

- (1) Op het niveau van de Unie moeten regels worden vastgesteld voor het herstel van ecosystemen om het herstel van de biodiversiteit en de veerkracht van de natuur op het gehele grondgebied van de Unie te waarborgen. Het herstel van ecosystemen draagt ook bij tot de doelstellingen van de Unie inzake mitigatie van en aanpassing aan klimaatverandering.

¹ PB C , , blz. .

- (2) In de Europese Green Deal² is een ambitieus stappenplan vastgelegd om de Unie om te vormen tot een eerlijke en welvarende samenleving met een moderne, hulpbronnenefficiënte en concurrerende economie, met als doel het natuurlijke kapitaal van de Unie te beschermen, te behouden en te verbeteren, en de gezondheid en het welzijn van burgers te beschermen tegen milieugerelateerde risico's en effecten. In het kader van de Europese Green Deal heeft de Commissie een EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030³ vastgesteld.
- (3) De Unie en haar lidstaten hebben zich, als partijen bij het Verdrag inzake biologische diversiteit, goedgekeurd bij Besluit 93/626/EEG van de Raad⁴, verbonden tot de strategische langetermijnvisie die de Conferentie van de Partijen in 2010 heeft goedgekeurd bij Besluit X/2, "Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020"⁵, namelijk dat de biodiversiteit tegen 2050 moet worden gewaardeerd, behouden, hersteld en verstandig gebruikt, door ecosysteemdiensten te handhaven, een gezonde planeet in stand te houden en ze te laten profiteren van voordelen die essentieel zijn voor alle mensen.

2 Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, "De Europese Green Deal", 11 december 2019 (COM(2019) 640 final).

3 Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, "EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030 – De natuur terug in ons leven brengen", 20 mei 2020 (COM(2020) 380 final).

4 Besluit 93/626/EEG van de Raad van 25 oktober 1993 betreffende de sluiting van het Verdrag inzake biologische diversiteit (PB L 309 van 13.12.1993, blz. 1).

5 <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=12268>.

- (4) [...] **Tijdens de COP 15 van het Verdrag inzake biologische diversiteit⁶ in december 2022 is overeenstemming bereikt over het mondiaal biodiversiteitskader met actiegerichte mondiale streefdoelen voor dringend optreden voor het decennium tot 2030 teneinde te verzekeren dat alle gebieden worden bestreken door participatieve, geïntegreerde en biodiversiteitsinclusieve ruimtelijke ordening en/of doeltreffende beheersprocessen waarbij veranderingen in land- en zeegebruik worden aangepakt; teneinde het verlies van gebieden die van groot belang zijn voor de biodiversiteit, met inbegrip van ecosystemen met een hoge ecologische integriteit, tussen nu en 2030 tot nagenoeg nul te brengen, met inachtneming van de rechten van inheemse volken en lokale gemeenschappen, zoals gesteld in de Verklaring van de Verenigde Naties over de rechten van inheemse volken (UNDRIP); teneinde te waarborgen dat tussen nu en 2030 ten minste 30 % van de aangetaste terrestrische gebieden, binnenwateren en mariene en kustecosystemen op doeltreffende wijze wordt hersteld teneinde de biodiversiteit en de functies en diensten van ecosystemen, de ecologische integriteit en de connectiviteit te verbeteren; teneinde de bijdragen van de natuur aan mensen, met inbegrip van ecosysteefuncties en -diensten zoals de regulering van lucht, water en het klimaat, bodemgezondheid, bestuiving en ziekterisicobeperking, alsmede bescherming tegen natuurgevaren en-rampen, te herstellen, in stand te houden en te versterken door middel van op de natuur gebaseerde oplossingen en/of ecosysteemgerichte benaderingen ten behoeve van alle mensen en de natuur. Het mondiale biodiversiteitskader zal het mogelijk maken vooruitgang te boeken bij de verwezenlijking van de resultaatgerichte doelstellingen voor 2050.**
- (5) In de duurzameontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties⁷, met name de doelen 14.2, 15.1, 15.2 en 15.3, wordt verwezen naar de noodzaak om de instandhouding, het herstel en het duurzame gebruik te waarborgen van zoetwaterecosystemen op het land en in de binnenwateren en hun diensten, met name bossen, wetlands, bergen en drylands.
- (6) De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties heeft in een resolutie van 1 maart 2019⁸ voor de periode 2021-2030 het VN-decennium voor het herstel van ecosystemen uitgeroepen, met als doel de inspanningen om de aantasting van ecosystemen wereldwijd te voorkomen, een halt toe te roepen en om te keren, te ondersteunen en op te voeren en het bewustzijn omtrent het belang van het herstel van ecosystemen te vergroten.

6 Mondiale biodiversiteitskader van Kunming-Montreal. Ontwerpbesluit ingediend door de voorzitter, CBD/COP/DEC/15/4 19 december 2022.

7 [United Nations Sustainable Development – 17 Goals to Transform Our World](#).

8 Resolutie 73/284 van 1 maart 2019 inzake het VN-decennium voor ecosysteemherstel (2021-2030).

- (7) De EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030 heeft tot doel ervoor te zorgen dat de biodiversiteit in Europa tegen 2030 op weg naar herstel is gebracht ten behoeve van de mensen, de planeet, het klimaat en onze economie. In de strategie is een ambitieus EU-plan voor het herstel van de natuur vastgelegd, met inbegrip van een toezegging om een voorstel in te dienen voor juridisch bindende EU-streefdoelen voor natuurherstel in het kader waarvan aangetaste ecosystemen moeten worden hersteld, met name die met het grootste potentieel om koolstof af te vangen en op te slaan, natuurrampen te voorkomen en de gevolgen ervan te beperken.
- (8) In zijn resolutie van 9 juni 2021⁹ was het Europees Parlement zeer ingenomen met de toezegging om een wetgevingsvoorstel met bindende streefdoelen voor natuurherstel op te stellen, en was het voorts van mening dat er naast een algemeen op herstel gericht streefdoel ook ecosysteem-, habitat- en soortspecifieke op herstel gerichte streefdoelen moeten worden opgenomen die betrekking hebben op bossen, grasland, wetlands, veengebieden, bestuivers, vrij stromende rivieren, kustgebieden en mariene ecosystemen.
- (9) In zijn conclusies van 23 oktober 2020¹⁰ erkende de Raad dat het voorkomen van een verdere achteruitgang van de huidige toestand van biodiversiteit en natuur essentieel zal zijn, maar niet voldoende om de natuur weer terug in ons leven te brengen. De Raad bevestigde dat er meer ambitie nodig is op het gebied van natuurherstel, zoals wordt voorgesteld in het nieuwe EU-plan voor het herstel van de natuur, dat maatregelen omvat om de biodiversiteit buiten de beschermde gebieden te beschermen en te herstellen. De Raad verklaarde tevens te hebben gewacht op een voorstel voor juridische streefdoelen voor natuurherstel, waarvoor een effectbeoordeling moet worden uitgevoerd.

9 Resolutie van het Europees Parlement van 9 juni 2021 over de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030: de natuur terug in ons leven brengen (2020/2273(INI)).

10 Conclusies van de Raad "Biodiversiteit - dringend actie nodig" (doc. 12210/20).

(10) In de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030 wordt toegezegd om ten minste 30 % van het land, met inbegrip van binnenwateren, en 30 % van de zee in de Unie wettelijk te beschermen, waarvan ten minste een derde strikt moet worden beschermd, met inbegrip van alle resterende oerbossen. In de criteria en richtsnoeren voor de aanwijzing van aanvullende beschermde gebieden door de lidstaten¹¹ (de "criteria en richtsnoeren"), die door de Commissie in samenwerking met de lidstaten en belanghebbenden zijn ontwikkeld, wordt benadrukt dat indien de herstelde gebieden, zodra het herstel volledig effect sorteert, voldoen of naar verwachting zullen voldoen aan de criteria voor beschermde gebieden, die herstelde gebieden ook moeten bijdragen tot de verwezenlijking van de streefdoelen van de Unie inzake beschermde gebieden. In de criteria en richtsnoeren wordt ook benadrukt dat beschermde gebieden in belangrijke mate aan de op herstel gerichte streefdoelen van de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030 kunnen bijdragen door de voorwaarden te scheppen die ervoor moeten zorgen dat op herstel gerichte inspanningen succes hebben. Dit geldt met name voor gebieden die zich op natuurlijke wijze kunnen herstellen door de druk van menselijke activiteiten weg te nemen of te beperken. Het strikt beschermen van dergelijke gebieden, ook in het mariene milieu, zal in sommige gevallen volstaan om de natuurlijke waarden die zij herbergen te herstellen. Bovendien wordt in de criteria en richtsnoeren benadrukt dat van alle lidstaten wordt verwacht dat zij bijdragen tot de verwezenlijking van de streefdoelen van de Unie inzake beschermde gebieden die zijn opgenomen in de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030, in een mate die in verhouding staat tot de natuurlijke waarden die zij herbergen en het potentieel voor natuurherstel dat zij hebben.

11 Werkdocument van de diensten van de Commissie "Criteria and guidance for protected areas designations" (SWD(2022) 23 final).

- (11) In de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030 wordt als streefdoel vastgelegd dat de instandhoudingstrends of -toestand van beschermde habitats en soorten niet verslechteren en dat ten minste 30 % van de soorten en habitats die momenteel niet in een gunstige toestand verkeren, onder die categorie zal vallen of een sterke positieve trend zal vertonen om tegen 2030 onder die categorie te vallen. In de richtsnoeren¹² die de Commissie in samenwerking met de lidstaten en belanghebbenden heeft ontwikkeld om de verwezenlijking van deze streefdoelen te ondersteunen, wordt benadrukt dat er voor de meeste van die habitats en soorten waarschijnlijk inspanningen voor instandhouding en herstel nodig zijn, hetzij door de huidige negatieve trends ervan tegen 2030 te stoppen, hetzij door de huidige stabiele of verbeterende trends te handhaven, hetzij door te voorkomen dat habitats en soorten met een gunstige staat van instandhouding achteruitgaan. In de richtsnoeren wordt voorts benadrukt dat die op herstel gerichte inspanningen in de eerste plaats op nationaal of regionaal niveau moeten worden gepland, uitgevoerd en gecoördineerd en dat bij de selectie en prioritering van de soorten en habitats die tegen 2030 moeten worden verbeterd, synergieën met andere streefdoelen van de Unie en internationale streefdoelen, met name milieu- of klimaatdoelstellingen, moeten worden nagestreefd.
- (12) In het verslag van de Commissie over de stand van de natuur van 2020¹³ werd opgemerkt dat de Unie er nog niet in is geslaagd de achteruitgang van beschermde habitattypen en soorten waarvan de instandhouding van EU-belang is, te doen stoppen. Die achteruitgang wordt voornamelijk veroorzaakt door het opgeven van extensieve landbouw, de intensivering van beheerspraktijken, de verandering van hydrologische regimes, verstedelijking en verontreiniging, alsook niet-duurzame bosbouwactiviteiten en de exploitatie van soorten. Bovendien vormen uitheemse invasieve soorten en klimaatverandering grote en toenemende bedreigingen voor de inheemse flora en fauna in de Unie.
- (13) Het is passend een overkoepelende doelstelling voor het herstel van ecosystemen vast te stellen om de economische en maatschappelijke transformatie, het scheppen van hoogwaardige banen en duurzame groei te bevorderen. Ecosystemen met een grote biodiversiteit, zoals wetlands, zoet water en bossen alsook landbouwecosystemen, ecosystemen met schaarse vegetatie, mariene, stedelijke en kustecosystemen leveren, indien zij in goede toestand verkeren, een scala aan essentiële ecosystemendiensten, en de voordelen van het in goede toestand herstellen van aangetaste ecosystemen in alle land- en zeegebieden wegen ruimschoots op tegen de kosten van herstel. Deze diensten dragen bij tot een breed scala aan sociaaleconomische voordelen, afhankelijk van de economische, sociale, culturele, regionale en lokale kenmerken.

12 Beschikbaar op [Circabc \(europa.eu\)](https://circabc.europa.eu) [Verwijzing toevoegen].

13 Verslag van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad en het Europees Economisch en Sociaal Comité "De stand van de natuur in de Europese Unie – Verslag over de staat van en trends voor soorten en typen habitats die onder de vogel- en de habitatrictlijn vallen, in de periode 2013 - 2018", (COM(2020) 635 final).

- (14) De Statistische Commissie heeft tijdens haar 52e zitting in maart 2021 het systeem van milieu-economische rekeningen – ecosysteemboekhouding (SEEA EA)¹⁴ aangenomen. SEEA EA vormt een geïntegreerd en alomvattend statistisch kader voor het organiseren van gegevens over habitats en landschappen, het meten van de omvang, toestand en diensten van ecosystemen, het volgen van veranderingen in ecosysteemactiva en het koppelen van deze informatie aan economische en andere menselijke activiteiten.
- (15) Het waarborgen van ecosystemen met een goede biodiversiteit en het aanpakken van klimaatverandering zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De natuur en op de natuur gebaseerde oplossingen, waaronder natuurlijke koolstofvoorraden en -putten, zijn van fundamenteel belang voor de bestrijding van de klimaatcrisis. Tegelijkertijd zorgt de klimaatcrisis al voor een verandering van terrestrische en mariene ecosystemen en moet de Unie zich voorbereiden op de toenemende intensiteit, frequentie en alomtegenwoordigheid van de effecten ervan. In het speciaal verslag van de Intergouvernementele Werkgroep inzake klimaatverandering (IPCC)¹⁵ over de gevolgen van de opwarming van de aarde met 1,5 °C wordt erop gewezen dat sommige effecten langdurig of onomkeerbaar kunnen zijn. In het zesde beoordelingsverslag van de IPCC¹⁶ wordt gesteld dat het herstel van ecosystemen van fundamenteel belang zal zijn om klimaatverandering te helpen bestrijden en ook om de risico's voor de voedselzekerheid te verminderen. Het intergouvernementeel platform voor biodiversiteit en ecosysteemdiensten (IPBES) beschouwde in zijn mondiaal evaluatieverslag van 2019 over biodiversiteit en ecosysteemdiensten¹⁷ klimaatverandering als een belangrijke oorzaak van veranderingen in de natuur. Het verwachtte dat de effecten ervan in de komende decennia zullen toenemen en in bepaalde gevallen meer impact zullen hebben dan andere oorzaken van veranderingen in ecosystemen, zoals veranderingen in land- en zeegebruik.

14 https://seea.un.org/sites/seea.un.org/files/documents/EA/seea_ea_white_cover_final.pdf.

15 Intergouvernementele Werkgroep inzake klimaatverandering (IPCC): "An IPCC special report on the impacts of global warming of 1.5 °C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty", [Masson-Delmotte, V., P. Zhai, H.-O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P.R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma-Okia, C. Péan, R. Pidcock, S. Connors, J.B.R. Matthews, Y. Chen, X. Zhou, M.I. Gomis, E. Lonnoy, T. Maycock, M. Tignor, en T. Waterfield (eds.)] <https://www.ipcc.ch/sr15/>

16 [Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability | Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability \(ipcc.ch\)](#).

17 IPBES (2019): Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (wereldwijd beoordelingsverslag over biodiversiteit en ecosysteemdiensten van het intergouvernementeel platform voor biodiversiteit en ecosysteemdiensten). E. S. Brondizio, J. Settele, S. Díaz en H. T. Ngo (editors). IPBES-secretariaat, Bonn, Duitsland. 1148 bladzijden. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3831673>.

- (16) Verordening (EU) 2021/1119 van het Europees Parlement en de Raad¹⁸ bevat een bindende doelstelling inzake klimaatneutraliteit in de Unie uiterlijk in 2050 en inzake negatieve emissies daarna, waarbij prioriteit moet worden gegeven aan snelle en voorspelbare emissiereducties en tegelijkertijd verwijderingen per natuurlijke put moet worden verbeterd. Herstel van ecosystemen kan er in belangrijke mate toe bijdragen dat natuurlijke koolstofputten worden behouden, beheerd en verbeterd en dat de biodiversiteit wordt bevorderd en tegelijkertijd de klimaatverandering wordt bestreden. Verordening (EU) 2021/1119 vereist ook dat de betrokken instellingen van de Unie en de lidstaten zorgen voor voortdurende vooruitgang bij het vergroten van het vermogen tot aanpassing aan, en het versterken van de veerkracht en het verminderen van de kwetsbaarheid voor klimaatverandering. De verordening schrijft ook voor dat de lidstaten klimaatadaptatie integreren in alle beleidsterreinen en dat zij op de natuur gebaseerde oplossingen¹⁹ en op ecosystemen gebaseerde aanpassing bevorderen.
- (17) In de mededeling van de Commissie van 2021 over klimaatadaptatie²⁰ wordt benadrukt dat op de natuur gebaseerde oplossingen moeten worden bevorderd en wordt erkend dat een kosteneffectieve klimaatadaptatie kan worden bereikt door het beschermen en herstellen van wetlands, veengebieden en kust- en mariene ecosystemen, het creëren van stedelijke groene ruimten, het aanleggen van groene daken en gevels, en het bevorderen en duurzaam beheren van bossen en landbouwgrond. Een groter aantal ecosystemen met een grote biodiversiteit zorgt voor een grotere weerbaarheid tegen klimaatverandering en maakt het mogelijk om rampen doeltreffender te bestrijden en te voorkomen.

18 Verordening (EU) 2021/1119 van het Europees Parlement en de Raad van 30 juni 2021 tot vaststelling van een kader voor de verwezenlijking van klimaatneutraliteit, en tot wijziging van Verordening (EG) nr. 401/2009 en Verordening (EU) 2018/1999 ("Europese klimaatwet") (PB L 243 van 9.7.2021, blz. 1).

19 Op de natuur gebaseerde oplossingen zijn oplossingen die worden geïnspireerd en ondersteund door de natuur, die kosteneffectief zijn en die tegelijkertijd milieu-, sociale en economische voordelen bieden en bijdragen aan het opbouwen van veerkracht. Dergelijke oplossingen zorgen voor meer, en meer diverse, natuur en natuurlijke kenmerken en processen in de steden, landschappen en zeelandschappen door middel van lokaal aangepaste, hulpbronnenefficiënte en systemische ingrepen. Op de natuur gebaseerde oplossingen zijn dus gunstig voor de biodiversiteit en ondersteunen het verrichten van een reeks ecosysteemdiensten.

20 Mededeling van de Europese Commissie aan het Europees Parlement, de Raad van de EU, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, "Een klimaatveerkrachtig Europa tot stand brengen – de nieuwe EU-strategie voor aanpassing aan de klimaatverandering" (COM(2021) 82 final).

- (18) Het klimaatbeleid van de Unie wordt herzien om de in Verordening (EU) 2021/1119 voorgestelde koers te volgen om de netto-emissies tegen 2030 met ten minste 55 % te verminderen ten opzichte van 1990. Het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van de Verordeningen (EU) 2018/841 en (EU) 2018/1999²¹ heeft met name tot doel de bijdrage van de landsector aan de algemene klimaatambitie voor 2030 te vergroten en brengt de doelstellingen wat betreft de boekhouding met betrekking tot emissies en verwijderingen in de sector landgebruik, verandering in landgebruik en bosbouw ("land use, land use change and forestry", LULUCF) in overeenstemming met gerelateerde beleidsinitiatieven op het gebied van biodiversiteit. In dat voorstel wordt de nadruk gelegd op de noodzaak om op de natuur gebaseerde koolstofverwijderingen te beschermen en te verbeteren, de klimaatveerkracht van ecosystemen te vergroten, aangetaste bodems en ecosystemen te herstellen en veengebieden te vernatten. Het heeft voorts tot doel de monitoring van en de verslaglegging over broeikasgasemissies en verwijderingen van land dat beschermd en hersteld moet worden, te verbeteren. In dit verband is het belangrijk dat ecosystemen in alle categorieën land, met inbegrip van bossen, grasland, bouwland en wetlands, in goede toestand verkeren om koolstof op doeltreffende wijze te kunnen afvangen en opslaan.
- (19) Geopolitieke ontwikkelingen hebben nogmaals aangetoond dat de veerkracht van voedselsystemen moet worden beschermd²². Er is aangetoond dat het herstel van agro-ecosystemen op lange termijn positieve gevolgen heeft voor de voedselproductiviteit en dat het herstel van de natuur fungeert als een verzekeringspolis om de duurzaamheid en veerkracht van de EU op lange termijn te waarborgen.
- (20) In het eindverslag van de Conferentie over de toekomst van Europa roepen de burgers de Unie op de biodiversiteit, het landschap en de oceanen te beschermen en te herstellen, verontreiniging uit te bannen en kennis, bewustzijn, onderwijs en dialogen over het milieu, klimaatverandering, energieverbruik en duurzaamheid te stimuleren²³.

-
- 21 Voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Verordening (EU) 2018/841 wat betreft het toepassingsgebied, vereenvoudiging van de nalegingsvoorschriften, vaststelling van de streefcijfers voor de lidstaten voor 2030 en de verbintenis tot de collectieve verwezenlijking van klimaatneutraliteit in de sector landgebruik, bosbouw en landbouw tegen 2035, en van Verordening (EU) 2018/1999 wat betreft verbetering van monitoring, rapportage, het volgen van de vooruitgang en beoordeling (COM(2021) 554 final).
- 22 Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad van de EU, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, De voedselzekerheid waarborgen en de veerkracht van voedselsystemen versterken (COM(2022) 133 final).
- 23 *Conference on the Future of Europe – Report on the Final Outcome*, mei 2022, voorstel 2 (1, 4, 5), blz. 44, voorstel 6 (6), blz. 48.

- (21) Het herstel van ecosystemen zal, in combinatie met inspanningen om de handel in en de consumptie van wilde dieren en planten te verminderen, ook helpen om mogelijke toekomstige overdraagbare ziekten met zoönotisch potentieel te voorkomen en de weerbaarheid ertegen te vergroten, waardoor het risico op uitbraken en pandemieën afneemt, en zal bijdragen tot de ondersteuning van de inspanningen op EU- en mondiaal niveau om de "één gezondheid"-benadering toe te passen, waarin het intrinsieke verband tussen menselijke gezondheid, diergezondheid en een gezonde, veerkrachtige natuur wordt erkend.
- (22) Bodems maken integraal deel uit van terrestrische ecosystemen. De Commissie wijst in haar mededeling van 2021 "EU-bodemstrategie voor 2030"²⁴ op de noodzaak om aangetaste bodems te herstellen en de bodembiodiversiteit te verbeteren. **Het Mondiaal Mechanisme en het secretariaat van het Verdrag van de Verenigde Naties ter bestrijding van woestijnvorming hebben het programma voor het stellen van doelen inzake de neutraliteit van de bodemdegradatie opgezet om landen te helpen tussen nu en 2030 neutraliteit van de bodemdegradatie te bereiken.**
- (23) Richtlijn 92/43/EEG van de Raad²⁵ en Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad²⁶ hebben tot doel de bescherming, de instandhouding en het voortbestaan op lange termijn van de meest waardevolle en bedreigde soorten en habitats van Europa en de ecosystemen waarvan zij deel uitmaken, te waarborgen. Natura 2000, dat in 1992 werd opgericht en het grootste gecoördineerde netwerk van beschermde gebieden ter wereld is, is het belangrijkste instrument voor de verwezenlijking van de doelstellingen van die twee richtlijnen. **Deze verordening moet, net als de twee bovengenoemde richtlijnen, van toepassing zijn op het Europese grondgebied van de lidstaten waarop de Verdragen van toepassing zijn, en moet derhalve ook worden afgestemd op Richtlijn 2008/56/EG.**

-
- 24 Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, EU-bodemstrategie voor 2030 – Profiteren van de voordelen van een gezonde bodem voor mens, voedsel, natuur en klimaat (COM(2021) 699 final).
- 25 Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PB L 206 van 22.7.1992, blz. 7).
- 26 Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PB L 20 van 26.1.2010, blz. 7).

- (24) Er bestaan al een kader en richtsnoeren²⁷ voor het bepalen van de goede toestand van de op grond van Richtlijn 92/43/EEG beschermde habitattypen en voor het bepalen van toereikende kwaliteit en kwantiteit van de habitats van soorten die binnen het toepassingsgebied van die richtlijn vallen. Op basis van dat kader en die richtsnoeren kunnen op herstel gerichte streefdoelen voor die habitattypen en habitats van soorten worden vastgesteld. Een dergelijk herstel zal echter niet volstaan om het verlies aan biodiversiteit om te buigen en alle ecosystemen te herstellen. Daarom moeten er op basis van specifieke indicatoren aanvullende verplichtingen worden vastgesteld om de biodiversiteit van bredere ecosystemen te verbeteren.
- (25) Voortbouwend op de Richtlijnen 92/43/EEG en 2009/147/EG en om de verwezenlijking van de in die richtlijnen vastgelegde doelstellingen te ondersteunen, moeten de lidstaten herstelmaatregelen treffen om te voorzien in het herstel van beschermde habitats en soorten, met inbegrip van wilde vogels, in alle gebieden van de Unie, ook in gebieden die buiten Natura 2000 vallen.
- (26) Richtlijn 92/43/EEG heeft tot doel de natuurlijke habitats en de wilde dier- en plantensoorten die voor de Unie van belang zijn, in een gunstige staat van instandhouding te behouden of te herstellen. De richtlijn voorziet echter niet in een termijn om dat doel te bereiken. Richtlijn 2009/147/EG bevat evenmin een termijn voor het herstel van vogelpopulaties in de Unie.
- (27) Derhalve moeten er termijnen worden vastgesteld voor het nemen van herstelmaatregelen binnen en buiten Natura 2000-gebieden, teneinde de toestand van beschermde habitattypen in de gehele Unie geleidelijk te verbeteren en deze te herstellen totdat het gunstige referentiegebied dat nodig is om een gunstige staat van instandhouding van die habitattypen in de Unie te bereiken, is verwezenlijkt. Om de lidstaten de nodige flexibiliteit te bieden om grootschalige op herstel gerichte inspanningen te leveren, is het passend habitattypen te groeperen op basis van het ecosysteem waartoe zij behoren en de tijdgebonden en gekwantificeerde gebiedsgebonden streefdoelen voor groepen habitattypen vast te stellen. Dit zal de lidstaten in staat stellen te kiezen welke habitats het eerst binnen de groep moeten worden hersteld.

27 DG Milieu. 2017, "Reporting under Article 17 of the Habitats Directive: Explanatory notes and guidelines for the period 2013-2018" en DG Milieu 2013, "Interpretation manual of European Union habitats Eur 28".

- (28) Soortgelijke voorwaarden moeten worden vastgesteld voor de habitats van soorten die binnen het toepassingsgebied van Richtlijn 92/43/EEG vallen en voor habitats van wilde vogels die binnen het toepassingsgebied van Richtlijn 2009/147/EG vallen; daarbij moet bijzondere aandacht worden besteed aan de verbindingen die tussen beide habitats nodig zijn om de soortenpopulaties te laten floreren.
- (29) De herstelmaatregelen voor habitattypen moeten toereikend en geschikt zijn om zo snel mogelijk een goede toestand te bereiken en de gunstige referentiegebieden te verwezenlijken, opdat zij hun gunstige staat van instandhouding bereiken. Het is belangrijk dat de herstelmaatregelen de maatregelen zijn die nodig zijn om de tijdgebonden en gekwantificeerde gebiedsgebonden streefdoelen te halen. Het is ook noodzakelijk dat de herstelmaatregelen voor de habitats van de soorten toereikend en geschikt zijn om hun toereikende kwaliteit en kwantiteit zo snel mogelijk te bereiken teneinde de gunstige staat van instandhouding van de soorten te bereiken.

(29a) Herstelmaatregelen in het kader van deze verordening die tot doel hebben bepaalde in bijlage I genoemde habitattypen, zoals grasland-, heide- of wetlandhabitats, te herstellen of in stand te houden, kunnen in sommige gevallen betekenen dat bos wordt verwijderd om weer over te gaan op op instandhouding gericht beheer, dat activiteiten als maaien of grazen kan omvatten. Natuurherstel en het stoppen van ontbossing zijn beide belangrijke en elkaar versterkende milieudoelstellingen. De Commissie zal, zoals aangekondigd in overweging 36 van Verordening (EU) [XXXX/2023] van het Europees Parlement en de Raad betreffende het op de markt van de Unie aanbieden en de uitvoer uit de Unie van bepaalde grondstoffen en producten die met ontbossing en bosdegradatie verband houden, en tot intrekking van Verordening (EU) nr. 995/2010, richtsnoeren opstellen om de interpretatie van de definitie van "landbouwgebruik" in artikel 2 van die verordening te verduidelijken, met name wat betreft de omzetting van bos naar grond die niet voor landbouwgebruik is bestemd.

- (30) Het is belangrijk ervoor te zorgen dat de herstelmaatregelen die in het kader van deze verordening worden genomen een concrete en meetbare verbetering van de toestand van de ecosystemen opleveren, zowel op het niveau van de afzonderlijke gebieden die worden hersteld als op nationaal en Unieniveau.

- (31) Om ervoor te zorgen dat de herstelmaatregelen doeltreffend zijn en dat de resultaten ervan mettertijd kunnen worden gemeten, is het, met het oog op de verbetering van de toestand van habitats die binnen het toepassingsgebied van bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG vallen, en het herstel van die habitats en de verbetering van hun verbindingen, van essentieel belang dat de gebieden waarop dergelijke herstelmaatregelen van toepassing zijn, voortdurend verbeteren totdat een goede toestand is bereikt.
- (32) Het is ook van essentieel belang dat de gebieden waarop herstelmaatregelen van toepassing zijn met het oog op de verbetering van de kwaliteit en kwantiteit van de habitats van soorten die binnen het toepassingsgebied van Richtlijn 92/43/EEG vallen, alsook van de habitats van wilde vogels die binnen het toepassingsgebied van Richtlijn 2009/147/EG vallen, voortdurend verbeteren om bij te dragen tot het bereiken van toereikende kwantiteit en kwaliteit van de habitats van die soorten.
- (33) Het is belangrijk te zorgen voor een geleidelijke toename van het aantal gebieden met habitattypen die binnen het toepassingsgebied van Richtlijn 92/43/EEG vallen die in goede toestand verkeren op het grondgebied van de lidstaten en van de Unie als geheel, totdat het gunstige referentiegebied voor elk habitatype is bereikt en ten minste 90 % van dat gebied op het niveau van de lidstaat in goede toestand verkeert, zodat die habitattypen in de Unie een gunstige staat van instandhouding kunnen bereiken.
- (34) Het is belangrijk ervoor te zorgen dat de kwaliteit en kwantiteit van de habitats van soorten die binnen het toepassingsgebied van Richtlijn 92/43/EEG vallen en van habitats van wilde vogels die binnen het toepassingsgebied van Richtlijn 2009/147/EG vallen, geleidelijk verbeteren op het grondgebied van de lidstaten en uiteindelijk in de gehele Unie, totdat die toereikend zijn om het voortbestaan van die soorten op lange termijn te waarborgen.

(35) Het is belangrijk dat [...] gebieden met habitattypen die binnen het toepassingsgebied van deze verordening vallen **en waarvoor herstelmaatregelen gelden, voortdurend verbeteren totdat er een goede toestand wordt bereikt, en dat zij daarna niet significant** verslechteren, **opdat het behoud ervan op lange termijn of het bereiken van een goede toestand niet in het gedrang komt. Daarnaast is het van belang dat de lidstaten zich trachten in te spannen om significante verslechtering te voorkomen van gebieden met deze habitattypen die hetzij reeds in goed toestand verkeren, hetzij niet in goede toestand verkeren en waarvoor nog geen herstelmaatregelen gelden. Dergelijke maatregelen zijn belangrijk** [...] om de herstelbehoeften in de toekomst niet verder te vergroten en moeten gericht zijn op gebieden van habitattypen, zoals door de lidstaten in hun nationale herstelplan vastgelegd, die herstel behoeven met het oog op het verwezenlijken van de op herstel gerichte streefdoelen. Het is passend de mogelijkheid van overmacht, **bijvoorbeeld natuurrampen**, in overweging te nemen, met als mogelijk gevolg de verslechtering van gebieden met die habitattypen, alsook onvermijdelijke habitattransformaties die rechtstreeks het gevolg zijn van klimaatverandering. **Buiten Natura 2000-gebieden is het passend ook te kijken naar het resultaat** van een plan of project van dwingend openbaar belang waarvoor geen minder schadelijke alternatieve oplossingen beschikbaar zijn. [...]. **Voor gebieden die moeten worden hersteld, moet dit** per geval worden bepaald[...]. **Voor Natura 2000-gebieden**, wordt voor **plannen en projecten** toestemming verleend overeenkomstig artikel 6, lid 4, van Richtlijn 92/43/EEG. **Wanneer een gebied, als het gewenste resultaat van een herstelmaatregel, wordt omgevormd van een habitatype in een ander habitatype dat binnen het toepassingsgebied van deze verordening valt, mag het gebied niet als verslechterend worden beschouwd.**

(35a) Voor de toepassing van de afwijkingen van de verplichtingen tot voortdurende verbetering en niet-verslechtering buiten Natura 2000-gebieden in deze verordening moeten de lidstaten als uitgangspunt nemen dat installaties voor de productie van energie uit hernieuwbare bronnen, de aansluiting ervan op het net, het bijbehorende net zelf en opslagvoorzieningen van dwingend openbaar belang zijn. De lidstaten kunnen besluiten de toepassing van dit uitgangspunt in naar behoren gerechtvaardigde en specifieke omstandigheden, zoals redenen in verband met nationale defensie, te beperken. Daarnaast kunnen de lidstaten voor de toepassing van deze afwijkingen bepalen dat er voor deze projecten niet hoeft te worden aangetoond dat er geen minder schadelijke alternatieve oplossingen beschikbaar zijn, mits de projecten voorwerp zijn geweest van een strategische milieubeoordeling of een milieueffectbeoordeling. Door dergelijke installaties als van dwingend openbaar belang te beschouwen en, in voorkomend geval, de vereiste om minder schadelijke alternatieve oplossingen te beoordelen, te beperken, zou van dergelijke projecten een vereenvoudigde beoordeling kunnen worden verricht ten aanzien van de afwijkingen van de beoordeling van dwingend openbaar belang in het kader van deze verordening.

(35b) Activiteiten met defensie of nationale veiligheid als enige doel moeten de hoogste prioriteit krijgen. Daarom kunnen de lidstaten bij het treffen van herstelmaatregelen gebieden die uitsluitend voor de nationale defensie worden gebruikt, vrijstellen indien deze maatregelen onverenigbaar worden geacht met het voortgezette militaire gebruik van de betrokken gebieden. Bovendien moet het de lidstaten, voor de toepassing van de bepalingen inzake afwijkingen van de verplichtingen tot voortdurende verbetering en niet-verslechtering buiten Natura 2000-gebieden in deze verordening, worden toegestaan plannen en projecten met betrekking tot dergelijke activiteiten als van dwingend openbaar belang te beschouwen. De lidstaten kunnen tevens bepalen dat voor deze projecten niet hoeft te worden aangetoond dat er geen minder schadelijke alternatieve oplossingen beschikbaar zijn, maar zij moeten wel, voor zover dat redelijk en praktisch uitvoerbaar is, maatregelen nemen om de gevolgen voor de habitattypen te verzachten indien zij deze vrijstelling toepassen.

(36) In de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030 wordt benadrukt dat er krachtiger moet worden opgetreden om aangetaste mariene ecosystemen te herstellen, met inbegrip van koolstofrijke ecosystemen en belangrijke paai- en kraamgebieden. In de strategie wordt ook aangekondigd dat de Commissie een nieuw actieplan voor de instandhouding van de visbestanden en de bescherming van de mariene ecosystemen zal voorstellen.

(37) De in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG opgenomen mariene habitattypen zijn ruim gedefinieerd en omvatten veel ecologisch verschillende subtypen met een verschillend herstelpotentieel, waardoor het voor de lidstaten moeilijk is passende herstelmaatregelen op het niveau van die habitattypen vast te stellen. De mariene habitattypen moeten daarom nader worden gespecificeerd aan de hand van relevante niveaus van de classificatie van mariene habitats in het natuurinformatiesysteem van de EU. De lidstaten moeten gunstige referentiegebieden vaststellen om de gunstige staat van instandhouding van elk van die habitattypen te bereiken, voor zover die referentiegebieden niet reeds in andere wetgeving van de Unie aan de orde komen. **De groep mariene habitattypen met zacht sediment, die overeenkomen met bepaalde brede bentische habitattypen die in Richtlijn 2008/56/EG zijn gespecificeerd, is breed vertegenwoordigd in de mariene wateren van verschillende lidstaten. Daarom moet het de lidstaten worden toegestaan de geleidelijk ingevoerde herstelmaatregelen te beperken tot een kleiner deel van het gebied van deze habitattypen die niet in goede toestand verkeren, op voorwaarde dat dit niet verhindert dat een goede milieutoestand, zoals bepaald overeenkomstig artikel 9, lid 1, van Richtlijn 2008/56/EG, wordt bereikt of behouden, met name rekening houdend met de overeenkomstig artikel 9, lid 3, van die richtlijn vastgestelde drempelwaarden voor de descriptoren 1 en 6, voor de omvang van het verlies van deze habitattypen, voor negatieve effecten op de toestand van deze habitattypen en voor de maximaal toelaatbare omvang van die negatieve effecten.**

- (38) Wanneer voor de bescherming van kust- en mariene habitats visserij- of aquacultuuractiviteiten moeten worden gereguleerd, is het gemeenschappelijk visserijbeleid van toepassing. In Verordening (EU) nr. 1380/2013 van het Europees Parlement en de Raad²⁸ is met name bepaald dat in het kader van het gemeenschappelijk visserijbeleid op het visserijbeheer de ecosysteemgerichte benadering wordt toegepast, om ervoor te zorgen dat de negatieve gevolgen van visserijactiviteiten voor het mariene ecosysteem tot een minimum worden beperkt. In die verordening is ook bepaald dat er met dat beleid naar wordt gestreefd aantasting van het mariene milieu door aquacultuur- en visserijactiviteiten te voorkomen.
- (39) Om de doelstelling van continu, langdurig en duurzaam herstel van de biodiversiteit en de veerkracht van de natuur te verwezenlijken, moeten de lidstaten de mogelijkheden die het gemeenschappelijk visserijbeleid biedt, optimaal benutten. De lidstaten kunnen onder de exclusieve bevoegdheid van de Unie met betrekking tot de instandhouding van de biologische rijkdommen van de zee binnen de grens van 12 zeemijl niet-discriminerende maatregelen nemen voor de instandhouding en het beheer van visbestanden, en om de staat van instandhouding van mariene ecosystemen te handhaven of te verbeteren. Daarnaast kunnen lidstaten met een rechtstreeks belang bij het beheer besluiten gemeenschappelijke aanbevelingen in te dienen voor instandhoudingsmaatregelen die nodig zijn om verplichtingen uit hoofde van de milieuwetgeving van de Unie na te komen. Dergelijke maatregelen zullen worden beoordeeld en vastgesteld overeenkomstig de regels en procedures van het gemeenschappelijk visserijbeleid.
- (40) Op grond van Richtlijn 2008/56/EG moeten de lidstaten bilateraal en in het kader van regionale en subregionale samenwerkingsmechanismen samenwerken, onder meer via regionale zeeverdragen²⁹, en met betrekking tot visserijmaatregelen ook in de context van de regionale groepen die in het kader van het gemeenschappelijk visserijbeleid zijn opgericht.

28 Verordening (EU) nr. 1380/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 11 december 2013 inzake het gemeenschappelijk visserijbeleid, tot wijziging van Verordeningen (EG) nr. 1954/2003 en (EG) nr. 1224/2009 van de Raad en tot intrekking van Verordeningen (EG) nr. 2371/2002 en (EG) nr. 639/2004 van de Raad en Besluit 2004/585/EG van de Raad (PB L 354 van 28.12.2013, blz. 22).

29 Het Verdrag inzake de bescherming van het mariene milieu in het noordoostelijk deel van de Atlantische Oceaan van 1992 (het Ospar-verdrag), het Verdrag ter bescherming van het mariene milieu in het Oostzeegebied van 1992 (het Verdrag van Helsinki), het Verdrag inzake de bescherming van het mariene milieu en de kustgebieden van de Middellandse Zee van 1995 (het Verdrag van Barcelona) en het Verdrag inzake de bescherming van de Zwarte Zee tegen verontreiniging van 1992 (het Verdrag van Boekarest).

- (41) Het is belangrijk dat er ook herstelmaatregelen worden getroffen voor de habitats van bepaalde mariene soorten, zoals haaien en roggen, die **bijvoorbeeld** binnen het toepassingsgebied van het Verdrag inzake de bescherming van trekkende wilde diersoorten **of van de lijsten van bedreigde soorten van de Europese regionale zeeverdragen**, maar buiten het toepassingsgebied van Richtlijn 92/43/EEG vallen, aangezien zij een belangrijke rol spelen in het ecosysteem.
- (42) Om het herstel en de voorkoming van de achteruitgang van terrestrische, zoetwater-, kust- en mariene habitats te ondersteunen, kunnen de lidstaten extra gebieden aanwijzen als "beschermde gebieden" of "strikt beschermde gebieden", om andere doeltreffende gebiedsgebonden instandhoudingsmaatregelen uit te voeren en om maatregelen voor het behoud van particuliere grond te bevorderen.
- (43) Stedelijke ecosystemen maken ongeveer 22 % van het landoppervlak van de Unie uit en vormen het gebied waarin de meerderheid van de burgers van de Unie woont. Stedelijke groene ruimten omvatten **onder meer** stadsbossen, -parken en -tuinen, stadsboerderijen, met bomen omzoomde straten, stadswelden en -heggen. **Net als de andere door deze verordening bestreken ecosystemen voorzien stedelijke ecosystemen [...]** in belangrijke habitats voor biodiversiteit, met name voor planten, vogels en insecten, met inbegrip van bestuivers. Zij leveren ook **tal van andere** vitale ecosysteemdiensten, waaronder beperking en beheersing van het risico op natuurrampen (bv. overstromingen, warmte-eilandeffecten), koeling, recreatie, filtering van lucht en water, alsook klimaatmitigatie en -adaptatie. **De uitbreiding van de stedelijke groene ruimte is een belangrijke parameter voor het vergroten van het vermogen van stedelijke ecosystemen om deze belangrijke diensten te bieden. Het vergroten van de groenbedekking in een stedelijk gebied vertraagt de waterafstroming (wat het risico op verontreiniging van waterlopen ten gevolge van overstorting van hemelwater vermindert), helpt de zomertemperaturen te beperken en de klimaatbestendigheid te vergroten, en biedt de natuur extra ruimte om in te gedijen. Het vergroten van het niveau van stedelijke groene ruimte zal in veel gevallen de gezondheid van het stedelijke ecosysteem verbeteren. Gezonde stedelijke ecosystemen zijn dan weer van essentieel belang voor het ondersteunen van de gezondheid van andere belangrijke Europese ecosystemen: ze sluiten aan op natuurgebieden in het omringende platteland, verbeteren de gezondheid van de waterlopen buiten de stad, bieden een toevluchtsoord en broedplaats voor vogel- en bestuiversoorten die verbonden zijn met landbouw- en boshabitats, en bieden belangrijke habitats voor bijvoorbeeld trekvogels.**

- (44) Maatregelen om ervoor te zorgen dat **het door** stedelijke groene ruimten, **met name bomen**, bestreken gebied niet langer het risico loopt te worden [...] **verkleind**, moeten sterk worden aangescherpt. Om ervoor te zorgen dat stedelijke groene ruimten de nodige ecosysteem-diensten blijven leveren, moet het verlies ervan een halt worden toegeroepen en moeten zij worden hersteld en uitgebreid, onder meer door groene infrastructuur en op de natuur gebaseerde oplossingen [...], zoals groene daken en gevels, te integreren in het ontwerp van gebouwen. **Op die manier wordt er niet enkel toe bijgedragen dat het door de stedelijke groene ruimte bestreken gebied toeneemt, maar ook, indien de integratie bomen omvat, de oppervlakte van de stedelijke boomkroonbedekking.**
- (45) De EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030 vereist meer inspanningen om zoetwater-ecosystemen en de natuurlijke functies van rivieren te herstellen. Het herstel van zoetwaterecosystemen moet inspanningen omvatten om de natuurlijke verbindingen [...] van rivieren en hun oeverstroken en overstromingsgebieden te herstellen, onder andere door **kunstmatige** barrières weg te nemen met het oog op het bereiken van een gunstige staat van instandhouding van rivieren, meren en alluviale habitats en soorten die leven in de habitats die onder de Richtlijnen 92/43/EEG en 2009/147/EG vallen, en door de verwezenlijking van een van de belangrijkste doelstellingen van de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030, namelijk het herstel van ten minste 25 000 km aan vrij stromende rivieren, **zoals beoordeeld ten opzichte van 2020 toen de strategie werd bekendgemaakt**. Bij het wegnemen van barrières moeten de lidstaten in de eerste plaats barrières verwijderen die niet langer nodig zijn voor de opwekking van hernieuwbare energie, de binnenvaart, de watervoorziening of andere gebruiksdoeleinden.
- (46) In de Unie is het aantal bestuivers de afgelopen decennia drastisch gedaald, waarbij van één op de drie bijensoorten en vlindersoorten de populatie afneemt en een op de tien soorten op het punt van uitsterven staat. Bestuivers bestuiven in het wild groeiende en geteelde gewassen en zijn daardoor van essentieel belang voor de werking van terrestrische ecosystemen, het welzijn van de mens en de voedselzekerheid. Bijna 5 000 000 000 EUR van de jaarlijkse landbouwproductie van de EU is rechtstreeks toe te schrijven aan bestuivende insecten³⁰.

30 Vysna, V., Maes, J., Petersen, J.E., La Notte, A., Vallecillo, S., Aizpurua, N., Ivits, E., Teller, A., "Accounting for ecosystems and their services in the European Union (INCA). Final report from phase II of the INCA project aiming to develop a pilot for an integrated system of ecosystem accounts for the EU". Statistisch overzicht. Bureau voor publicaties van de Europese Unie, Luxemburg, 2021.

- (49) Duurzame en veerkrachtige landbouwecosystemen met een goede biodiversiteit zijn nodig om te zorgen voor veilig, duurzaam, voedzaam en betaalbaar voedsel. Landbouwecosystemen met een rijke biodiversiteit vergroten tevens de weerbaarheid van de landbouw tegen klimaatverandering en milieurisico's, waarborgen tegelijkertijd voedselveiligheid en voedselzekerheid en scheppen nieuwe banen in plattlandsgebieden, met name banen die verband houden met biologische landbouw, plattelandstoerisme en recreatie. Derhalve moet de Unie de biodiversiteit op haar landbouwgrond verbeteren door middel van een reeks bestaande praktijken die gunstig zijn voor of verenigbaar zijn met de verbetering van de biodiversiteit, met inbegrip van extensieve landbouw. Extensieve landbouw is van vitaal belang voor de instandhouding van veel soorten en habitats in gebieden met een rijke biodiversiteit. Er zijn veel extensieve landbouwmethoden met talrijke en aanzienlijke voordelen voor de bescherming van de biodiversiteit, ecosysteemdiensten en landschapselementen, zoals precisielandbouw, biologische landbouw, agro-ecologie, agrobosbouw en laagintensief gebruikt blijvend grasland.
- (50) Er moeten herstelmaatregelen worden genomen om de biodiversiteit van landbouwecosystemen in de gehele Unie te verbeteren, ook in de gebieden waar geen habitattypen voorkomen die binnen het toepassingsgebied van Richtlijn 92/43/EEG vallen. Bij gebrek aan een gemeenschappelijke methode voor de beoordeling van de toestand van landbouwecosystemen op basis waarvan specifieke streefdoelen voor het herstel van landbouwecosystemen zouden kunnen worden vastgesteld, is het passend een algemene verplichting vast te stellen om de biodiversiteit in landbouwecosystemen te verbeteren en de naleving van die verplichting te meten op basis van bestaande indicatoren.
- (51) Aangezien akker- en weidevogels bekende en algemeen erkende belangrijke indicatoren voor de gezondheid van landbouwecosystemen zijn, is het passend streefdoelen voor het herstel ervan vast te stellen. De verplichting om die streefdoelen te behalen zou gelden voor de lidstaten en niet voor individuele landbouwers. De lidstaten moeten deze doelstellingen bereiken door doeltreffende herstelmaatregelen op landbouwgrond in te voeren en samen te werken met en steun te verlenen aan landbouwers en andere belanghebbenden bij het ontwerp en de uitvoering ervan in de praktijk.

(52) Landschapselementen met grote diversiteit op landbouwgrond, waaronder bufferstroken, roterende of niet-roterende braakgrond, houtwallen, afzonderlijke bomen of groepen bomen, boomrijen, akkerranden, kleine stukken grond, sloten, waterlopen, kleine wetlands, terrassen, cairns, stapelmuren, kleine vijvers en cultuurelementen, bieden plaats aan wilde planten en dieren, met inbegrip van bestuivers, voorkomen bodemerosie en -uitputting, filteren lucht en water, ondersteunen klimaatmitigatie en -adaptatie alsook de landbouwproductiviteit van gewassen die van bestuiving afhankelijk zijn. Vruchtdragende bomen die deel uitmaken van agrobosbouw op bouwland en vruchtdragende elementen in niet-vruchtdragende heggen mogen eveneens als biodiversiteitsrijke landschapselementen worden beschouwd indien zij niet bemest worden en niet worden behandeld met pesticiden en indien de oogst enkel plaatsvindt op momenten waarop de grote biodiversiteit niet in het gedrang komt. Daarom moet er een voorschrift worden vastgesteld om ervoor te zorgen dat het percentage landbouwgrond met landschapselementen met grote diversiteit steeds groter wordt. Een dergelijk voorschrift zou de Unie in staat stellen een van de andere belangrijke toezeggingen van de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030 na te komen, namelijk dat ten minste 10 % van het landbouwareaal bestaat uit landschapselementen met grote diversiteit. Ook voor andere bestaande indicatoren, zoals de graslandvlinderindex en de voorraad organische koolstof in minerale bodems onder bouwland, moeten stijgende trends worden gerealiseerd.

(53) Het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) heeft tot doel milieubescherming, met inbegrip van biodiversiteit, te ondersteunen en te versterken. Een van de specifieke doelstellingen van het beleid is bijdragen tot het tot staan brengen en ombuigen van biodiversiteitsverlies, tot de versterking van ecosysteemdiensten en tot de instandhouding van habitats en landschappen. De nieuwe GLB-conditionaliteitsnorm nr. 8 inzake een goede landbouw- en milieuconditie (GLMC 8)³⁸ vereist dat begunstigden van areaalgerelateerde betalingen ten minste 4 % van het bouwland op bedrijfsniveau voorbehouden voor niet-productieve gebieden en kenmerken, met inbegrip van braakliggend land, en dat zij bestaande landschapselementen behouden. Het aandeel van 4 % dat moet worden toegekend aan de naleving van die GLMC-norm, kan worden verlaagd tot 3 % indien aan bepaalde voorwaarden is voldaan³⁹. Deze verplichting zal ertoe bijdragen dat de lidstaten een positieve trend op het gebied van landschapselementen met grote diversiteit op landbouwgrond bereiken. Daarnaast hebben de lidstaten in het kader van het GLB de mogelijkheid om ecoregelingen op te zetten voor landbouwpraktijken die landbouwers op landbouwarealen toepassen en die het onderhoud en de creatie van landschapselementen of niet-productieve arealen kunnen omvatten. Evenzo kunnen de lidstaten in hun strategische GLB-plannen ook agromilieuklimaatverbintenissen opnemen, waaronder een verbeterd beheer van landschapselementen dat verder gaat dan conditionaliteit GLMC 8 en/of ecoregelingen. LIFE-projecten op het gebied van natuur en biodiversiteit zullen er ook toe bijdragen dat de biodiversiteit van Europa op landbouwgrond tegen 2030 op weg is naar herstel, door de uitvoering van Richtlijn 92/43/EEG, Richtlijn 2009/147/EG en de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030 te ondersteunen.

38 Verordening (EU) 2021/2115 van het Europees Parlement en de Raad van 2 december 2021 tot vaststelling van voorschriften inzake steun voor de strategische plannen die de lidstaten in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid opstellen (strategische GLB-plannen) en die uit het Europees Landbouwarantiefonds (ELGF) en het Europees Landbouwfonds voor plattelandontwikkeling (Elfpo) worden gefinancierd, en tot intrekking van Verordeningen (EU) nr. 1305/2013 en (EU) nr. 1307/2013 (PB L 435 van 6.12.2021, blz. 1).

39 Wanneer een landbouwer zich ertoe verbindt ten minste 7 % van zijn/haar bouwland in het kader van een uitgebreide ecoregeling voor te behouden voor niet-productieve arealen of elementen, met inbegrip van braakliggend land, of indien een minimumaandeel van ten minste 7 % van het bouwland op bedrijfsniveau ook vanggewassen of stikstofbindende gewassen omvat die geteeld worden zonder gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

(54) Het herstellen en het vernatten⁴⁰ van organische bodems⁴¹ die voor landbouwdoeleinden (namelijk als grasland of voor de teelt van gewassen) worden gebruikt en die ontwaterde veengebieden vormen, helpen aanzienlijke voordelen voor de biodiversiteit te creëren en een belangrijke vermindering van broeikasgasemissies en andere milieuvoordelen te verwezenlijken, en dragen tegelijkertijd bij tot een divers agrarisch landschap. De lidstaten kunnen kiezen uit een brede waaier aan herstelmaatregelen voor ontwaterde veengebieden die voor landbouwdoeleinden worden gebruikt, gaande van het omzetten van bouwland in blijvend grasland en extensiveringsmaatregelen in combinatie met verminderde drainage tot volledige vernatting met de mogelijkheid om paludicultuur toe te passen, of het aanleggen van veenvormende vegetatie. De belangrijkste klimaatvoordelen vloeien voort uit het herstel en de vernatting van akkerland, gevolgd door het herstel van intensief grasland. Om een flexibele uitvoering van de hersteldoelstelling voor ontwaterde veengebieden die voor landbouwdoeleinden worden gebruikt mogelijk te maken, kunnen de lidstaten de herstelmaatregelen en het vernatten van ontwaterde veengebieden in gebieden waar turf wordt gewonnen, alsook, tot op zekere hoogte, het herstel en het vernatten van ontwaterde veengebieden onder ander landgebruik (bijvoorbeeld bos) beschouwen als een bijdrage aan de verwezenlijking van de doelstellingen voor ontwaterde veengebieden die voor landbouwdoeleinden worden gebruikt.

Indien dit naar behoren gerechtvaardigd is en indien de vernatting van ontwaterde veengebieden voor landbouwdoeleinden niet kan worden uitgevoerd wegens aanzienlijke negatieve gevolgen voor gebouwen, infrastructuur, klimaatadaptatie of andere openbare belangen en het niet haalbaar is veengebieden te vernatten onder andere vormen van grondgebruik, kunnen de lidstaten een lager niveau van te vernatten veengebieden bepalen.

40 Vernatten is het omzetten van een ontwaterde bodem in een natte bodem. Hoofdstuk 1 van het IPCC-verslag van 2014 en het supplement uit 2013 bij de IPCC-richtsnoeren van 2006 voor nationale broeikasgasinventarissen Wetlands, Hiraishi, T., Krug, T., Tanabe, K., Srivastava, N., Baasansuren, J., Fukuda, M. en Troxler, T.G. (eds).

41 De term "organische bodem" wordt gedefinieerd in IPCC 2006, de IPCC-richtsnoeren van 2006 voor nationale broeikasgasinventarissen, opgesteld in het kader van het programma voor nationale broeikasgasinventarissen, Eggleston H.S., Buendia L., Miwa K., Ngara T. en Tanabe K. (eds).

- 55) Om de voordelen van de biodiversiteit ten volle te benutten, moeten het herstel en de vernatting van ontwaterde veengebieden meer gebieden bestrijken dan de gebieden van de in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG opgenomen habitattypen van wetlands die moeten worden hersteld. Gegevens over de omvang van organische bodems en hun broeikasgasemissies en -verwijderingen worden gemonitord en beschikbaar gesteld via verslaglegging door de LULUCF-sector in de in het kader van het UNFCCC ingediende nationale broeikasgasinventarissen van de lidstaten. Herstelde en vernatte veengebieden kunnen nog steeds op andere manieren productief worden gebruikt. Paludicultuur, het bedrijven van landbouw op natte veengebieden, kan bijvoorbeeld bestaan uit het telen van verschillende rietsoorten, bepaalde vormen van hout, het telen van blauwe bosbessen en veenbessen, landbouw op veenmos en begrazing door waterbuffels. Dergelijke praktijken moeten gebaseerd zijn op de beginselen van duurzaam beheer en gericht zijn op het verbeteren van de biodiversiteit, zodat zij zowel financieel als ecologisch gezien een hoge waarde kunnen hebben. Paludicultuur kan ook voordelig zijn voor verschillende bedreigde soorten in de Unie en zorgen voor betere verbindingen van wetlands en daarmee samenhangende soortenpopulaties in de Unie. De financiering van maatregelen voor het herstel en de vernatting van ontwaterde veengebieden en ter compensatie van mogelijke inkomstenderving kan afkomstig zijn uit een breed scala aan bronnen, waaronder uitgaven in het kader van de begroting van de Unie en financieringsprogramma's van de Unie.
- (56) In de nieuwe EU-bosstrategie voor 2030⁴² werd gewezen op de noodzaak om de biodiversiteit van bossen te herstellen. Bossen en andere beboste gebieden beslaan meer dan 43,5 % van de landoppervlakte van de EU. Boscosecosystemen met een rijke biodiversiteit zijn kwetsbaar voor klimaatverandering, maar zijn onder meer door hun functie als koolstofvoorraden en koolstofputten ook een natuurlijke bondgenoot bij het aanpassen aan en het bestrijden van klimaatverandering en het aanpakken van klimaatgerelateerde risico's. Zij leveren ook tal van andere vitale ecosystemendiensten en bieden andere ecosysteemvoordelen, zoals de levering van (timmer)hout, voedsel en andere niet-houtproducten, klimaatregulering, stabilisatie van de bodem, erosiebeheersing en de zuivering van lucht en water.

42 Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's. "Nieuwe EU-bosstrategie voor 2030" (COM(2021) 572 final).

57) Er moeten herstelmaatregelen worden genomen om de biodiversiteit van boscosecosystemen in de gehele Unie te verbeteren, ook in de gebieden waar geen habitattypen voorkomen die binnen het toepassingsgebied van Richtlijn 92/43/EEG vallen. Bij gebrek aan een gemeenschappelijke methode voor de beoordeling van de toestand van boscosecosystemen op basis waarvan specifieke streefdoelen voor het herstel van boscosecosystemen zouden kunnen worden vastgesteld, is het passend een algemene verplichting vast te stellen om de biodiversiteit in boscosecosystemen te verbeteren en de naleving van die verplichting te meten op basis van bestaande **kern**indicatoren, zoals staand en liggend dood hout [...] **en de index van alledaagse bosvogels**⁴³. **Afhankelijk van het type boscosestroom is het ook passend de nakoming van de verplichting te meten aan de hand van een selectie van andere indicatoren, zoals** het aandeel bossen met een ongelijkjarige structuur, de verbindingen van bossen[...]⁴⁴, [...] **het aandeel bossen dat wordt gedomineerd door inheemse boomsoorten, de diversiteit van de boomsoorten** en de voorraad organische koolstof.

43 Common bird index (EU aggregate) - Products Datasets - Eurostat (europa.eu).

(58) Herstel doelstellingen en -verplichtingen voor habitats en soorten die krachtens de Richtlijnen 92/43/EEG en 2009/147/EG worden beschermd, voor bestuivers en voor zoetwater-, stedelijke, landbouw- en bosecosystemen moeten complementair zijn en in synergie werken, met het oog op de verwezenlijking van de overkoepelende doelstelling om ecosystemen in de land- en zeegebieden van de **lidstaten** [...] te herstellen. De herstelmaatregelen die nodig zijn om één specifieke doelstelling te bereiken, zullen in veel gevallen bijdragen tot de verwezenlijking van andere doelstellingen of verplichtingen. De lidstaten moeten herstelmaatregelen daarom strategisch plannen zodat zij zo doeltreffend mogelijk bijdragen aan het herstel van de natuur in de hele Unie. Herstelmaatregelen moeten ook zodanig worden gepland dat zij gericht zijn op klimaatmitigatie en -adaptatie en op de preventie en beheersing van de gevolgen van natuurrampen **en bodemdegradatie**. Zij moeten gericht zijn op het optimaliseren van de ecologische, economische en sociale functies van ecosystemen, met inbegrip van hun productiviteitspotentieel, rekening houdend met hun bijdrage aan de duurzame ontwikkeling van de betrokken regio's en gemeenschappen. De lidstaten moeten gedetailleerde nationale herstelplannen opstellen op basis van de beste beschikbare wetenschappelijke bevindingen. [...] **Oordelen inzake gunstige referentiegebieden van habitattypen moeten worden gebaseerd op gedocumenteerde gegevens over het historische verspreidingsgebied en over de verwachte veranderingen van de milieuomstandigheden als gevolg van klimaatverandering. Voorts is het belangrijk** dat het publiek in een vroeg stadium reële mogelijkheden tot inspraak krijgt in de voorbereiding van de plannen. De lidstaten moeten rekening houden met de specifieke omstandigheden en behoeften op hun grondgebied, zodat met de plannen kan worden gereageerd op de relevante druk, dreigingen en oorzaken van een verlies aan biodiversiteit, en moeten samenwerken om herstel en verbindingen over de grenzen heen te waarborgen.

(59) Om te zorgen voor synergieën tussen de verschillende maatregelen die zijn en moeten worden genomen om de natuur in de Unie te beschermen, in stand te houden en te herstellen, moeten de lidstaten bij het opstellen van hun nationale herstelplannen rekening houden met: de instandhoudingsmaatregelen die voor Natura 2000-gebieden zijn vastgesteld en de overeenkomstig de Richtlijnen 92/43/EEG en 2009/147/EG opgestelde prioritaire actiekaders, de maatregelen voor het bereiken van een goede ecologische en chemische toestand van waterlichamen die zijn opgenomen in overeenkomstig Richtlijn 2000/60/EG opgestelde stroomgebiedbeheerplannen, de overeenkomstig Richtlijn 2008/56/EG opgestelde mariene strategieën voor het bereiken van een goede milieutoestand voor alle mariene regio's van de Unie, de in het kader van Richtlijn (EU) 2016/2284 opgestelde nationale programma's ter beheersing van de luchtverontreiniging, de overeenkomstig artikel 6 van het Verdrag inzake biologische diversiteit ontwikkelde nationale biodiversiteitsstrategieën en actieplannen, alsmede de overeenkomstig Verordening (EG) nr. 1380/2013 opgestelde instandhoudingsmaatregelen en de overeenkomstig Verordening (EU) 2019/1241 van het Europees Parlement en de Raad⁴⁵ opgestelde technische maatregelen.

45 Verordening (EU) 2019/1241 van het Europees Parlement en de Raad van 20 juni 2019 betreffende de instandhouding van visbestanden en de bescherming van mariene ecosystemen door middel van technische maatregelen, tot wijziging van de Verordeningen (EG) nr. 1967/2006 en (EG) nr. 1224/2009 van de Raad en de Verordeningen (EU) nr. 1380/2013, (EU) 2016/1139, (EU) 2018/973, (EU) 2019/472 en (EU) 2019/1022 van het Europees Parlement en de Raad, en tot intrekking van de Verordeningen (EG) nr. 894/97, (EG) nr. 850/98, (EG) nr. 2549/2000, (EG) nr. 254/2002, (EG) nr. 812/2004 en (EG) nr. 2187/2005 van de Raad (PB L 198 van 25.7.2019, blz. 105).

- (60) Om te zorgen voor samenhang tussen de doelstellingen van deze verordening en Richtlijn (EU) 2018/2001⁴⁶, Verordening (EU) 2018/1999⁴⁷ en Richtlijn 98/70/EG van het Europees Parlement en de Raad wat de bevordering van energie uit hernieuwbare bronnen betreft⁴⁸, moeten de lidstaten, met name bij het opstellen van nationale herstelplannen, rekening houden met het potentieel van projecten op het gebied van hernieuwbare energie om bij te dragen tot de verwezenlijking van de doelstellingen inzake natuurherstel.
- 61) Aangezien het van belang is de dubbele uitdagingen van het verlies aan biodiversiteit en klimaatverandering consequent aan te pakken, moet bij het herstel van de biodiversiteit rekening worden gehouden met de inzet van hernieuwbare energie en vice versa.

Herstelactiviteiten en de uitrol van hernieuwbare-energieprojecten kunnen waar mogelijk worden gecombineerd, ook in gebieden voor versnelde uitrol van hernieuwbare energie en speciale netgebieden.[...] ⁴⁹[...] Richtlijn (EU) 2018/2001 bepaalt dat de lidstaten een gecoördineerde inventarisatie voor de uitrol van hernieuwbare energie op hun grondgebied moeten uitvoeren om het binnenlandse potentieel en het beschikbare landoppervlak, ondergrond, zee- en binnenwatergebied in kaart te brengen die noodzakelijk zijn voor installaties voor de productie van energie uit hernieuwbare bronnen, en voor de bijbehorende infrastructuur, zoals voorzieningen voor het net en voor opslag, inclusief warmteopslag, opdat de lidstaten ten minste hun nationale bijdragen kunnen leveren aan het herziene streefcijfer voor hernieuwbare energie voor 2030. Deze gebieden, met inbegrip van de bestaande installaties en samenwerkingsmechanismen, moeten in overeenstemming zijn met de geraamde trajecten en de totale geplande geïnstalleerde capaciteit voor elke technologie voor hernieuwbare energie die

46 Richtlijn (EU) 2018/2001 van het Europees Parlement en de Raad van 11 december 2018 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen (PB L 328 van 21.12.2018, blz. 82).

47 Verordening (EU) 2018/1999 van het Europees Parlement en de Raad van 11 december 2018 inzake de governance van de energie-unie en van de klimaatactie, tot wijziging van Verordeningen (EG) nr. 663/2009 en (EG) nr. 715/2009 van het Europees Parlement en de Raad, richtlijnen 94/22/EG, 98/70/EG, 2009/31/EG, 2009/73/EG, 2010/31/EU, 2012/27/EU en 2013/30/EU van het Europees Parlement en de Raad, Richtlijnen 2009/119/EG en (EU) 2015/652 van de Raad, en tot intrekking van Verordening (EU) nr. 525/2013 van het Europees Parlement en de Raad (PB L 328 van 21.12.2018, blz. 1).

48 Richtlijn 98/70/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 oktober 1998 betreffende de kwaliteit van benzine en van dieselbrandstof en tot wijziging van Richtlijn 93/12/EEG van de Raad (PB L 350 van 28.12.1998, blz. 58).

49 [...]

in [...]de[...] nationale energie- en klimaatplannen[...] zijn vastgelegd.[...]50[...]51[...]. **De lidstaten moeten een subset van die gebieden als gebieden voor versnelde uitrol van hernieuwbare energie aanwijzen** [...]. Dit zijn specifieke locaties, zowel op land als op zee, die bijzonder geschikt zijn voor installaties voor de productie van energie uit hernieuwbare bronnen [...] waar het gebruik van een specifiek type hernieuwbare energie naar verwachting geen significante milieueffecten zal hebben, gezien de bijzondere kenmerken van het geselecteerde gebied. De lidstaten moeten voorrang geven aan kunstmatige en bebouwde oppervlakken, zoals daken **en gevels van gebouwen**, vervoersinfrastructuur **en de onmiddellijke omgeving hiervan**, parkeerterreinen, **boerderijen**, afvalterreinen, industrieterreinen, mijnen, kunstmatige binnenwaterlichamen, meren of reservoirs, en, waar toepasselijk, locaties voor de behandeling van stedelijk afvalwater alsmede aangetaste grond die niet bruikbaar is voor de landbouw. **Richtlijn (EU) 2018/2001 bepaalt ook dat de lidstaten een of meer plannen kunnen vaststellen om speciale infrastructuurgebieden aan te wijzen voor de ontwikkeling van de net- en opslagprojecten die nodig zijn om hernieuwbare energie in het elektriciteitssysteem te integreren, indien deze ontwikkeling naar verwachting geen aanzienlijke milieueffecten zal hebben of indien dergelijke effecten naar behoren kunnen worden verzacht of, indien dat niet mogelijk is, gecompenseerd. Deze gebieden moeten dienen ter ondersteuning van en aanvulling op de gebieden voor versnelde uitrol van hernieuwbare energie.** Bij de aanwijzing van [...] gebieden **voor versnelde uitrol van hernieuwbare energie en van speciale infrastructuurgebieden** moeten de lidstaten beschermde gebieden vermijden en rekening houden met hun nationale plannen voor het herstel van de natuur. De lidstaten moeten de ontwikkeling van nationale herstelplannen afstemmen op **de inventarisatie van gebieden die nodig zijn voor de nationale bijdrage aan het streefdoel voor hernieuwbare energie voor 2030 en, in voorkomend geval, op de** aanwijzing van de [...] gebieden **voor versnelde uitrol van hernieuwbare energie [...] en de speciale netgebieden**. Tijdens de voorbereiding van de plannen voor het herstel van de natuur moeten de lidstaten zorgen voor synergieën met **de opbouw van hernieuwbare energie en bijbehorende infrastructuur en met** de reeds aangewezen [...] gebieden **voor versnelde uitrol van hernieuwbare energie [...] en de speciale netgebieden** en ervoor zorgen dat de werking van **deze** [...] gebieden voor hernieuwbare energie, met inbegrip van de vergunningsprocedures van Richtlijn (EU)

50 [...]

51 [...]

2018/2001 die van toepassing zijn op deze [...] gebieden voor hernieuwbare energie, ongewijzigd blijft.

- (62) Om synergieën met reeds geplande of ingevoerde herstelmaatregelen in de lidstaten te waarborgen, moeten die herstelmaatregelen in de nationale herstelplannen worden erkend en in aanmerking worden genomen. Aangezien in het IPCC-verslag van 2022 is gewezen op de noodzaak om dringend maatregelen voor het herstel van aangetaste ecosystemen te nemen, moeten de lidstaten die maatregelen tegelijk met de voorbereiding van de herstelplannen uitvoeren.
- (63) In de nationale herstelplannen **en in de maatregelen tot herstel van habitats en de maatregelen ter voorkoming van verslechtering van habitats** moet ook rekening worden gehouden met de resultaten van onderzoeksprojecten die relevant zijn voor de beoordeling van de toestand van ecosystemen, de vaststelling en invoering van herstelmaatregelen, en voor monitoringdoeleinden, **en moet, waar passend, rekening worden gehouden met de uiteenlopende situaties in de verschillende regio's van de Unie, overeenkomstig artikel 191, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU), zoals sociale, economische en culturele vereisten en regionale en plaatselijke kenmerken, waaronder de bevolkingsdichtheid.**

- (64) Er moet rekening worden gehouden met de specifieke situatie van de ultraperifere gebieden van de Unie, zoals vermeld in artikel 349 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU), dat voorziet in specifieke maatregelen ter ondersteuning van deze gebieden. Zoals in de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030 wordt beoogd, moet er bijzondere aandacht worden besteed aan het beschermen en herstellen van de ecosystemen in de ultraperifere gebieden, gezien hun uitzonderlijk hoge biodiversiteitswaarde. **Tegelijkertijd moet rekening worden gehouden met de daarmee gepaard gaande kosten voor de bescherming en het herstel van die ecosystemen en de afgelegen ligging, het insulaire karakter, de kleine oppervlakte en het moeilijke reliëf en klimaat van de ultraperifere gebieden, met name bij het opstellen van de nationale herstelplannen. De lidstaten worden aangemoedigd om op vrijwillige basis specifieke herstelmaatregelen in te voeren in de ultraperifere gebieden die buiten het toepassingsgebied van deze verordening vallen.**
- (65) Het Europees Milieuagentschap (EEA) moet de lidstaten ondersteunen bij het opstellen van de nationale herstelplannen en bij het toezicht op de voortgang bij het halen en nakomen van de op herstel gerichte de streefdoelen en verplichtingen. De Commissie moet beoordelen of de nationale herstelplannen toereikend zijn om die streefdoelen te halen en de verplichtingen na te komen.

(66) Uit het verslag van de Commissie over de stand van de natuur van 2020 is gebleken dat een aanzienlijk deel van de door de lidstaten overeenkomstig artikel 17 van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad⁵² en artikel 12 van Richtlijn 2009/147/EG gerapporteerde informatie, met name over de staat van instandhouding en trends van de habitats en soorten die hieronder vallen, afkomstig is van peilingen of uitsluitend op het oordeel van deskundigen is gebaseerd. Uit dat verslag is tevens gebleken dat de toestand van verscheidene onder Richtlijn 92/43/EEG vallende habitattypen en soorten nog onbekend is. Het is noodzakelijk om deze kennishiaten op te vullen en te investeren in monitoring en controle om degelijke en op wetenschappelijke bevindingen gebaseerde nationale herstelplannen te onderbouwen. Om de tijdigheid, doeltreffendheid en samenhang van de verschillende monitoringmethoden te vergroten, moet bij de monitoring en controle optimaal gebruik worden gemaakt van de resultaten van door de Unie gefinancierde onderzoeks- en innovatieprojecten en van nieuwe technologieën, zoals monitoring ter plaatse en teledetectie met gebruikmaking van satellietgegevens en -diensten die worden verstrekt in het kader van het ruimtevaartprogramma van de Unie (Egnos/Galileo en Copernicus). De uitvoering van de op herstel gerichte streefdoelen zal worden ondersteund door de EU-missies "Onze oceanen en wateren tegen 2030 herstellen", "Aanpassing aan klimaatverandering" en "Een bodemdeal voor Europa"⁵³.

(66a) Gelet op de bijzondere technische en financiële uitdagingen bij het in kaart brengen en monitoren van het mariene milieu, kunnen de lidstaten, als aanvulling op de overeenkomstig artikel 17 van Richtlijn 92/43/EEG en overeenkomstig artikel 17 van Richtlijn 2008/56/EG gerapporteerde informatie, bij de beoordeling van de toestand van de in bijlage II opgenomen mariene habitats gebruikmaken van informatie over druk en bedreigingen of andere relevante informatie als basis voor extrapolatie. Die aanpak kan derhalve ook worden gehanteerd als basis voor het plannen van herstelmaatregelen in mariene habitats overeenkomstig deze verordening. De algemene beoordeling van de toestand van de in bijlage II opgenomen mariene habitats moet gebaseerd zijn op de beste beschikbare kennis en de meest recente technische en wetenschappelijke ontwikkelingen.

52 Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PB L 206 van 22.7.1992, blz. 7).

53 Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's betreffende Europese missies (COM(2021) 609 final).

- (67) Om toezicht te houden op de voortgang bij de uitvoering van de nationale herstelplannen, de genomen herstelmaatregelen, de gebieden waarop herstelmaatregelen van toepassing zijn en de gegevens over de in kaart gebrachte belemmeringen voor de riviercontinuïteit, moet een systeem worden ingevoerd dat de lidstaten ertoe verplicht relevante gegevens over de resultaten van die monitoring te registreren, actueel te houden en toegankelijk te maken. Bij de elektronische rapportage van gegevens aan de Commissie moet gebruik worden gemaakt van het systeem Reportnet van het EEA en moet ernaar worden gestreefd de administratieve lasten voor alle entiteiten zo beperkt mogelijk te houden. Om te zorgen voor een passende infrastructuur voor publieke toegang, verslaglegging en gegevensuitwisseling tussen overheidsinstanties moeten de lidstaten, in voorkomend geval, de gegevensspecificaties baseren op de specificaties als bedoeld in Richtlijn 2003/4/EG van het Europees Parlement en de Raad⁵⁴, Richtlijn 2007/2/EG van het Europees Parlement en de Raad⁵⁵ en Richtlijn (EU) 2019/1024 van het Europees Parlement en de Raad⁵⁶.
- (68) Met het oog op een doeltreffende uitvoering van deze verordening moet de Commissie de lidstaten op verzoek ondersteunen via het instrument voor technische ondersteuning⁵⁷, dat op maat gesneden technische ondersteuning biedt bij het ontwerpen en uitvoeren van hervormingen. De technische ondersteuning omvat bijvoorbeeld een versterking van de administratieve capaciteit, een harmonisering van de rechtskaders en het delen van relevante beste praktijken.
- (69) De Commissie moet verslag uitbrengen over de vooruitgang die de lidstaten hebben geboekt bij het halen en nakomen van de op herstel gerichte streefdoelen en verplichtingen van deze verordening, op basis van door het EEA opgestelde Uniebrede voortgangsverslagen en andere analyses en verslagen die door de lidstaten beschikbaar worden gesteld op relevante beleidsterreinen zoals natuur-, water- en marien beleid.

54 Richtlijn 2003/4/EG van het Europees Parlement en de Raad van 28 januari 2003 inzake de toegang van het publiek tot milieu-informatie en tot intrekking van Richtlijn 90/313/EEG van de Raad (PB L 41 van 14.2.2003, blz. 26).

55 Richtlijn 2007/2/EG van het Europees Parlement en de Raad van 14 maart 2007 tot oprichting van een infrastructuur voor ruimtelijke informatie in de Gemeenschap (Inspire) (PB L 108 van 25.4.2007, blz. 1).

56 Richtlijn (EU) 2019/1024 van het Europees Parlement en de Raad van 20 juni 2019 inzake open data en het hergebruik van overheidsinformatie (PB L 172 van 26.6.2019, blz. 56).

57 Verordening (EU) 2021/240 van het Europees Parlement en de Raad van 10 februari 2021 tot vaststelling van een instrument voor technische ondersteuning (PB L 57 van 18.2.2021, blz. 1).

(70) Om ervoor te zorgen dat de in deze verordening vastgelegde streefdoelen worden gehaald en de verplichtingen worden nagekomen, is het van het grootste belang dat er adequate particuliere en publieke investeringen in herstel worden gedaan, moeten de lidstaten uitgaven voor biodiversiteitsdoelstellingen, onder meer met betrekking tot de opportuniteits- en transitiekosten die voortvloeien uit de uitvoering van de nationale herstelplannen, opnemen in hun nationale begrotingen en moeten zij nadenken over de vraag hoe zij de financiering van de Unie gaan gebruiken. Met betrekking tot de financiering door de Unie dragen uitgaven in het kader van de begroting van de Unie en financieringsprogramma's van de Unie, zoals het programma voor het milieu en klimaatactie (LIFE)⁵⁸, het Europees Fonds voor maritieme zaken, visserij en aquacultuur (EFMZVA)⁵⁹, het Europees Landbouwfonds voor plattelandontwikkeling (Elfpo)⁶⁰, het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF), het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling (EFRO), het Cohesiefonds⁶¹ en het Fonds voor een rechtvaardige transitie⁶², alsook het kaderprogramma van de Unie voor onderzoek en innovatie, Horizon Europa⁶³, bij aan de biodiversiteitsdoelstellingen, met de ambitie om in 2024 7,5 % en in 2026 en 2027 10 % van de jaarlijkse uitgaven in het kader van het meerjarig financieel kader 2021-2027⁶⁴ aan biodiversiteitsdoelstellingen te besteden.

58 Verordening (EU) 2021/783 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2021 tot vaststelling van een programma voor het milieu en klimaatactie (LIFE) en tot intrekking van Verordening (EU) nr. 1293/2013 (PB L 172 van 17.5.2021, blz. 53).

59 Verordening (EU) 2021/1139 van het Europees Parlement en de Raad van 7 juli 2021 tot oprichting van het Europees Fonds voor maritieme zaken, visserij en aquacultuur en tot wijziging van Verordening (EU) 2017/1004 (PB L 247 van 13.7.2021, blz. 1).

60 Verordening (EU) 2020/2220 van het Europees Parlement en de Raad van 23 december 2020 tot vaststelling van een aantal overgangsbepalingen voor steun uit het Europees Landbouwfonds voor plattelandontwikkeling (Elfpo) en uit het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) in de jaren 2021 en 2022 en tot wijziging van de Verordeningen (EU) nr. 1305/2013, (EU) nr. 1306/2013 en (EU) nr. 1307/2013 wat betreft de middelen en toepassing in de jaren 2021 en 2022 en van Verordening (EU) nr. 1308/2013 wat betreft de middelen en verdeling van die steun voor de jaren 2021 en 2022 (PB L 437 van 28.12.2020, blz. 1).

61 Verordening (EU) 2021/1058 van het Europees Parlement en de Raad van 24 juni 2021 inzake het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling en het Cohesiefonds (PB L 231 van 30.6.2021, blz. 60).

62 Verordening (EU) 2021/1056 van het Europees Parlement en de Raad van 24 juni 2021 tot oprichting van het Fonds voor een rechtvaardige transitie (PB L 231 van 30.6.2021, blz. 1).

63 Verordening (EU) 2021/695 van het Europees Parlement en de Raad van 28 april 2021 tot vaststelling van Horizon Europa – het kaderprogramma voor onderzoek en innovatie, tot vaststelling van de regels voor deelname en verspreiding en tot intrekking van de Verordeningen (EU) nr. 1290/2013 en (EU) nr. 1291/2013 (PB L 170 van 12.5.2021, blz. 1).

64 Verordening (EU, Euratom) 2020/2093 van de Raad van 17 december 2020 tot bepaling van het meerjarig financieel kader voor de jaren 2021-2027 (PB L 433I van 22.12.2020, blz. 11).

De herstel- en veerkrachtfaciliteit⁶⁵ is nog een bron van financiering voor de bescherming en het herstel van de biodiversiteit en van ecosystemen. Met betrekking tot het LIFE-programma moeten strategische natuurprojecten op passende wijze worden gebruikt als een specifiek instrument ter ondersteuning van de uitvoering van deze verordening, door de beschikbare financiële middelen op een doeltreffende en efficiënte manier te mainstreamen.

- (71) Er is een reeks EU-, nationale en particuliere initiatieven beschikbaar om particuliere financiering te stimuleren, zoals het InvestEU-programma⁶⁶, dat mogelijkheden biedt om publieke en private financiering aan te trekken ter ondersteuning van onder meer de verbetering van de natuur en de biodiversiteit door middel van groene en blauwe infrastructuurprojecten, alsook om koolstoflandbouw als groen bedrijfsmodel te financieren⁶⁷.

(71a) Om de uitvoering van deze verordening te waarborgen, zijn adequate private en publieke investeringen voor natuurherstelmaatregelen van essentieel belang. Daarom moet de Commissie uiterlijk twaalf maanden na de inwerkingtreding van de verordening in overleg met de lidstaten een verslag uitbrengen met een analyse van de lacunes in de uitvoering. Dat verslag moet zo nodig vergezeld gaan van voorstellen voor adequate aanvullende maatregelen, ook op financieel gebied, om de vastgestelde lacunes aan te pakken, zoals de invoering van gerichte financiering, waarbij de prerogatieven van de twee wetgevers met betrekking tot de vaststelling van het volgende meerjarig financieel kader na 2027, onverlet worden gelaten.

65 Verordening (EU) 2021/241 van het Europees Parlement en de Raad van 12 februari 2021 tot instelling van de herstel- en veerkrachtfaciliteit (PB L 57 van 18.2.2021, blz. 17).

66 Verordening (EU) 2021/523 van het Europees Parlement en de Raad van 24 maart 2021 tot vaststelling van het InvestEU-programma en tot wijziging van Verordening (EU) 2015/1017 (PB L 107 van 26.3.2021, blz. 30).

67 Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement en de Raad, "Duurzame koolstofcycli" (COM(2021) 800 final).

(71b) Volgens vaste rechtspraak van het Hof van Justitie staat het aan de rechterlijke instanties van de lidstaten om, overeenkomstig het in artikel 4, lid 3, van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU), neergelegde beginsel van loyale samenwerking, de rechterlijke bescherming te waarborgen van de rechten die een persoon ontleent aan het Unierecht. Voorts verplicht artikel 19, lid 1, VEU de lidstaten om te voorzien in de nodige rechtsmiddelen om daadwerkelijke rechtsbescherming op de onder het recht van de Unie vallende gebieden te verzekeren. De Unie en de lidstaten zijn partij bij het Verdrag betreffende toegang tot informatie, inspraak bij besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden ("het Verdrag van Aarhus") van de Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties (VN/ECE). Krachtens het Verdrag van Aarhus moeten de lidstaten ervoor zorgen dat het publiek, in overeenstemming met het toepasselijke nationale rechtsstelsel, toegang heeft tot de rechter.

- (72) De lidstaten moeten bij de voorbereiding en uitvoering van hun nationale herstelplannen een eerlijke en algemene maatschappelijke benadering bevorderen, door daarin processen voor inspraak van het publiek op te nemen en door rekening te houden met de behoeften van lokale gemeenschappen en belanghebbenden.
- (73) Overeenkomstig Verordening (EU) 2021/2115 van het Europees Parlement en de Raad⁶⁸ moeten strategische GLB-plannen bijdragen aan het bereiken van, en verenigbaar zijn met de nationale langetermijnstreefcijfers die zijn opgenomen in of voortvloeien uit de in bijlage XIII bij die verordening vermelde wetgevingshandelingen. Wanneer de Commissie overeenkomstig artikel 159 van Verordening (EU) 2021/2115 uiterlijk op 31 december 2025 de lijst in bijlage XIII bij die verordening evalueert, moet zij rekening houden met deze verordening betreffende natuurherstel.
- (74) In overeenstemming met de toezegging in het achtste milieuactieprogramma voor de periode tot en met 2030⁶⁹ moeten de lidstaten milieuvriendelijke subsidies op nationaal niveau geleidelijk afschaffen, optimaal gebruikmaken van marktconforme instrumenten en groene begrotingsinstrumenten, met inbegrip van de nodige instrumenten om een sociaal rechtvaardige transitie te waarborgen, en moeten bedrijven en andere belanghebbenden worden geholpen bij de ontwikkeling van gestandaardiseerde boekhoudpraktijken voor natuurlijk kapitaal.

68 Verordening (EU) 2021/2115 van het Europees Parlement en de Raad van 2 december 2021 tot vaststelling van voorschriften inzake steun voor de strategische plannen die de lidstaten in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid opstellen (strategische GLB-plannen) en die uit het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europees Landbouwfonds voor plattelandontwikkeling (Elfpo) worden gefinancierd, en tot intrekking van Verordeningen (EU) nr. 1305/2013 en (EU) nr. 1307/2013.

69 [Verwijzing invoegen wanneer het achtste milieuactieprogramma is bekendgemaakt].

- (75) Met het oog op de noodzakelijke aanpassing van deze verordening moet aan de Commissie de bevoegdheid worden overgedragen om overeenkomstig artikel 290 VWEU handelingen vast te stellen met betrekking tot de wijziging van de bijlagen I tot en met VII om de groepen habitats aan te passen, **de lijst met vogelsoorten voor** [...] de index van alledaagse akker- en weidevogelsoorten **aan te passen** [...] en de lijst van biodiversiteitsindicatoren voor landbouwecosystemen, de lijst van biodiversiteitsindicatoren voor bosccosystemen, de **lijsten** van mariene **habitats en** soorten [...] en de voorbeelden van herstelmaatregelen aan te passen **aan de technische en wetenschappelijke vooruitgang, teneinde rekening te houden met de ervaring uit de toepassing van de verordening of de consistentie met de EUNIS-habitattypen te waarborgen**. Het is van bijzonder belang dat de Commissie bij haar voorbereidende werkzaamheden **effectbeoordelingen uitvoert en** tot passende raadplegingen overgaat, onder meer op deskundigenniveau, [...] volgens de beginselen die zijn vastgelegd in het Interinstitutioneel Akkoord van 13 april 2016 over beter wetgeven⁵². Met name om te zorgen voor gelijke deelname aan de voorbereiding van gedelegeerde handelingen ontvangen het Europees Parlement en de Raad alle documenten op hetzelfde tijdstip als de deskundigen van de lidstaten en hebben hun deskundigen systematisch toegang tot de vergaderingen van de deskundigengroepen van de Commissie die zich bezighouden met de voorbereiding van de gedelegeerde handelingen.
- (76) Om eenvormige voorwaarden voor de uitvoering van deze verordening te waarborgen, moeten aan de Commissie uitvoeringsbevoegdheden worden toegekend met betrekking tot het vaststellen van de methode voor de monitoring van bestuivers, het vaststellen van de methoden voor de monitoring van de indicatoren voor in bijlage IV bij deze verordening opgenomen landbouwecosystemen en van de indicatoren voor in bijlage VI bij deze verordening opgenomen bosccosystemen, met betrekking tot het instellen [...] van [...] **richtinggevende** kaders voor het vaststellen van bevredigende niveaus van **stedelijke groene ruimte, van stedelijke boomkroonbedekking in stedelijke ecosystemen**, van bestuivers, van de indicatoren voor in bijlage IV bij deze verordening opgenomen landbouwecosystemen, en van de indicatoren voor in bijlage VI bij deze verordening opgenomen bosccosystemen, met betrekking tot het vastleggen van een uniform model voor de nationale herstelplannen, en het vastleggen van het model, de structuur en de gedetailleerde regelingen voor het elektronisch rapporteren van gegevens en informatie aan de Commissie. Die bevoegdheden moeten worden uitgeoefend overeenkomstig Verordening (EU) nr. 182/2011 van het Europees Parlement en de Raad⁷⁰.

70 Verordening (EU) nr. 182/2011 van het Europees Parlement en de Raad van 16 februari 2011 tot vaststelling van de algemene voorschriften en beginselen die van toepassing zijn op de wijze waarop de lidstaten de uitoefening van de uitvoeringsbevoegdheden door de Commissie controleren (PB L 55 van 28.2.2011, blz. 13).

- (77) De Commissie moet een evaluatie van deze verordening uitvoeren. Overeenkomstig punt 22 van het Interinstitutioneel Akkoord over beter wetgeven moet die evaluatie worden uitgevoerd op basis van de criteria doelmatigheid, doeltreffendheid, relevantie, samenhang en meerwaarde van de EU, en vormt die evaluatie de basis voor effectbeoordelingen van opties voor verdere acties. Bovendien moet de Commissie beoordelen of er aanvullende op herstel gerichte streefdoelen moeten worden vastgesteld, op basis van gemeenschappelijke methoden voor de beoordeling van de toestand van ecosystemen die niet onder de artikelen 4 en 5 vallen, rekening houdend met de meest recente wetenschappelijke bevindingen.
- (78) Daar de doelstellingen van deze verordening niet voldoende door de lidstaten kunnen worden verwezenlijkt, maar vanwege de omvang of de gevolgen van het optreden beter door de Unie kunnen worden verwezenlijkt, kan de Unie, overeenkomstig het in artikel 5, [...] V[...]E[...]U[...] neergelegde subsidiariteitsbeginsel, maatregelen nemen. Overeenkomstig het in hetzelfde artikel neergelegde evenredigheidsbeginsel gaat deze verordening niet verder dan nodig is om deze doelstellingen te verwezenlijken,

HEBBERN DE VOLGENDE VERORDENING VASTGESTELD:

HOOFDSTUK I

ALGEMENE BEPALINGEN

Artikel 1

Onderwerp

1. Bij deze verordening worden voorschriften vastgesteld om bij te dragen tot:
 - a) het aanhoudende, langdurige en duurzame herstel van de biodiversiteit en de veerkracht van de natuur in de land- en zeegebieden van de [...] **lidstaten** door het herstel van ecosystemen;
 - b) de verwezenlijking van de overkoepelende doelstellingen van de Unie op het gebied van klimaatmitigatie en -adaptatie **en landdegradatieneutraliteit**;
 - c) de naleving van de internationale verbintenissen van de Unie.

2. Bij deze verordening wordt een kader vastgesteld waarin de lidstaten [...] doeltreffende en gebiedsgebonden herstelmaatregelen treffen [...], **teneinde samen, als streefdoel van de Unie, in alle gebieden en ecosystemen die vallen onder het toepassingsgebied als omschreven in artikel 2**, uiterlijk in 2030 ten minste 20 % van de landgebieden [...] en **20 % van de zeegebieden** [...] te bestrijken en uiterlijk in 2050 alle ecosystemen die moeten worden hersteld.

Artikel 2

Geografisch toepassingsgebied

Deze verordening is van toepassing op de in de artikelen 4 tot en met 10 bedoelde ecosystemen:

- a) op het grondgebied van de lidstaten;

aa) in de kustwateren, zoals gedefinieerd in Richtlijn 2000/60/EG, van de lidstaten, op de zeebodem en in de ondergrond daarvan;

b) in wateren, op de zeebodem en in de ondergrond daarvan zeewaarts van de basislijn vanwaar de breedte van de territoriale wateren wordt gemeten, en reikend tot de uiterste grens van het gebied waarover een lidstaat soevereine rechten **of rechtsmacht heeft of** uitoefent, overeenkomstig het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee van 1982.

Deze verordening is uitsluitend van toepassing op ecosystemen op het Europees grondgebied van de lidstaten waarop de Verdragen van toepassing zijn.

Artikel 3

Definities

De volgende definities zijn van toepassing:

- 1) "ecosysteem": een dynamisch geheel van gemeenschappen van planten, dieren, **schimmels** en micro-organismen en hun niet-levende omgeving die een functionele eenheid vormen, met inbegrip van habitattypen, habitats van soorten en soortenpopulaties;
- 2) "habitat van een soort": [...] **habitat van een soort zoals gedefinieerd in artikel 1, punt f), van Richtlijn 92/43/EEG;**

- 3) "herstel": het proces van het actief of passief ondersteunen van het herstel van een ecosysteem [...] **teneinde de structuur en functies ervan te verbeteren met als doel de biodiversiteit en de veerkracht van een ecosysteem in stand te houden of te verbeteren [...]; voor de toepassing van deze verordening geschiedt het herstel van ecosystemen door de toestand van een habitatype te verbeteren totdat een goede toestand wordt bereikt, [...] door voor de habitat opnieuw een gunstig[...] referentiegebied te verwezenlijken [...] en door een habitat van een soort [...] te verbeteren door te zorgen voor toereikende kwaliteit en kwantiteit overeenkomstig artikel 4, leden 1, 2 en 3, en artikel 5, leden 1, 2 en 3 [...], en door de streefdoelen te bereiken en de verplichtingen na te komen van de artikelen 6 tot en met 10, waaronder het bereiken van bevredigende [...] niveaus van de in artikel 8, lid 1, artikel 9, lid 2, en artikel 10, lid 2, genoemde indicatoren, als een middel om de biodiversiteit en de veerkracht van een ecosysteem in stand te houden of te verbeteren;**
- 4) "goede toestand" **van een habitatype**: een staat waarin **zijn** belangrijkste kenmerken [...], **met name** zijn [...] structuur [...] en werking, **zijn typische soorten of samenstelling van typische soorten** [...], het hoge niveau van ecologische integriteit, stabiliteit en veerkracht weerspiegelen dat nodig is om het duurzame voortbestaan van het habitatype te waarborgen **en aldus bij te dragen tot het bereiken of behouden van een gunstige staat van instandhouding overeenkomstig artikel 1, punt e), van Richtlijn 92/43/EEG, indien het betrokken habitatype is opgenomen in bijlage I bij die richtlijn, en, in mariene ecosystemen, tot het bereiken of behouden van een goede milieutoestand overeenkomstig artikel 3, punt 5, van Richtlijn 2008/56/EG;**

- 5) "gunstig referentiegebied": de totale oppervlakte van een habitatype in een bepaald biogeografisch gebied of marien gebied op nationaal niveau die wordt beschouwd als het minimum dat nodig is om de levensvatbaarheid op lange termijn van het habitatype en zijn **typische soorten of de samenstelling van zijn typische soorten** en van alle significante ecologische variaties in zijn natuurlijke verspreidingsgebied te waarborgen, en die bestaat uit de oppervlakte van het habitatype en, indien die oppervlakte niet toereikend is, de oppervlakte die nodig is om het habitatype in zijn vroegere toestand te herstellen. **Indien het habitatype is opgenomen in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG, draagt dat herstel bij tot het bereiken van een gunstige staat van instandhouding overeenkomstig artikel 1, punt e), van die richtlijn en, in mariene ecosystemen, tot het bereiken of behouden van een goede milieutoestand overeenkomstig artikel 3, punt 5, van Richtlijn 2008/56/EG;**
- 6) "toereikende kwaliteit van een habitat": de kwaliteit van een habitat van een soort die ervoor zorgt dat in elk stadium van de biologische cyclus van een soort aan de ecologische vereisten van die soort kan worden voldaan, zodat de soort zich op lange termijn als een levensvatbare component van zijn habitat in zijn natuurlijke verspreidingsgebied kan handhaven **en aldus bijdraagt aan het bereiken of behouden van een gunstige status van instandhouding van soorten overeenkomstig artikel 1, punt i), van Richtlijn 92/43/EEG, voor soorten die zijn opgenomen in bijlage II, IV of V van die richtlijn, en aan het veiligstellen van populaties van in het wild levende vogelsoorten die onder Richtlijn 2009/147/EG vallen, en aanvullend, in mariene ecosystemen, aan het bereiken of behouden van een goede milieutoestand overeenkomstig artikel 3, punt 5, van Richtlijn 2008/56/EG;**

- 7) "toereikende kwantiteit van een habitat": de kwantiteit van een habitat van een soort die ervoor zorgt dat in elk stadium van de biologische cyclus van een soort aan de ecologische vereisten van die soort kan worden voldaan, zodat de soort zich op lange termijn als een levensvatbare component van zijn habitat in zijn natuurlijke verspreidingsgebied kan handhaven **en aldus bijdraagt aan het bereiken of behouden van een gunstige staat van instandhouding van soorten overeenkomstig artikel 1, punt i), van Richtlijn 92/43/EEG voor soorten die zijn opgenomen in bijlage II, IV of V van die richtlijn, en aan het veiligstellen van populaties van in het wild levende vogelsoorten die onder Richtlijn 2009/147/EG vallen, en aanvullend, in mariene ecosystemen, aan het bereiken of behouden van een goede milieutoestand overeenkomstig artikel 3, lid 5, van Richtlijn 2008/56/EG;**
- 8) "bestuiver": een wild [...] insect dat stuifmeel overbrengt van de helmknop van een plant naar de stempel van een plant, waardoor bevruchting en de productie van zaden mogelijk worden;
- 9) "afname van bestuiverpopulaties": een afname van de dichtheid of diversiteit van bestuivers, of beide;
- 9a) "inheemse boomsoort": een boomsoort die binnen zijn natuurlijk verspreidingsgebied (vroeger of nu) en verspreidingsmogelijkheden voorkomt (d.w.z. binnen het verspreidingsgebied dat de soort op natuurlijke wijze inneemt of zou kunnen innemen zonder directe of indirecte introductie of zorg door de mens);**
- 10) "lokale bestuurlijke eenheid" of "LBE": een bestuurlijke afdeling op laag niveau van een lidstaat onder het niveau van een provincie, regio of staat, opgericht overeenkomstig artikel 4 van Verordening (EG) nr. 1059/2003 van het Europees Parlement en de Raad⁷¹;

71 Verordening (EG) nr. 1059/2003 van het Europees Parlement en de Raad van 26 mei 2003 betreffende de opstelling van een gemeenschappelijke nomenclatuur van territoriale eenheden voor de statistiek (NUTS) (PB L 154 van 21.6.2003, blz. 1).

10a) "stedelijke centra" en "stedelijke clusters": territoriale eenheden die in steden, kleinere steden en voorsteden zijn ingedeeld aan de hand van een op rasters gebaseerde typologie als vastgesteld overeenkomstig artikel 4 ter, lid 2, van Verordening (EG) nr. 1059/2003;

11) "steden": lokale bestuurlijke eenheden waar ten minste 50 % van de bevolking in een of meer stedelijke centra woont, gemeten aan de hand van de urbanisatiegraad die is vastgesteld overeenkomstig artikel 4 ter, lid 3, punt a), van Verordening (EG) nr. 1059/2003;

12) "kleinere steden en voorsteden": lokale bestuurlijke eenheden waar minder dan 50 % van de bevolking in een stedelijk centrum woont, maar ten minste 50 % van de bevolking in een stedelijke cluster woont, gemeten aan de hand van de urbanisatiegraad die is vastgesteld overeenkomstig artikel 4 ter, lid 3, punt a), van Verordening (EG) nr. 1059/2003;

12a) "voorstedelijke gebieden": gebieden die grenzen aan stedelijke centra of stedelijke clusters, met inbegrip van minstens alle gebieden binnen 1 km, gemeten vanaf de buitenste grenzen van die stedelijke centra of stedelijke clusters, en die gelegen zijn in dezelfde stad of dezelfde kleine stad en voorstad als die stedelijke centra of stedelijke clusters;

13) "stedelijke groene ruimte": [...] **de totale oppervlakte aan bomen, heesters, struiken, vaste kruidachtige vegetatie, korstmossen en mossen, vijvers en waterlopen** [...], zoals aangetroffen in steden of kleinere steden en voorsteden, berekend op basis van gegevens die zijn verstrekt door de Copernicusdienst voor landmonitoring zoals vastgesteld bij Verordening (EU) 2021/696 van het Europees Parlement en de Raad⁷² **en, indien de betrokken lidstaat daarover beschikt, andere aanvullende gegevens ter zake die hij verstrekt;**

72 Verordening (EU) 2021/696 van het Europees Parlement en de Raad van 28 april 2021 tot vaststelling van het ruimtevaartprogramma van de Unie, tot oprichting van het Agentschap van de Europese Unie voor het ruimtevaartprogramma en tot intrekking van de Verordeningen (EU) nr. 912/2010, (EU) nr. 1285/2013 en (EU) nr. 377/2014 en Besluit nr. 541/2014/EU (PB L 170 van 12.5.2021, blz. 69).

- 14) "stedelijke boomkroonbedekking": de totale met bomen bedekte oppervlakte in steden, kleinere steden en voorsteden, berekend op basis van de gegevens over de boombedekkingsdichtheid die zijn verstrekt door de Copernicusdienst voor landmonitoring zoals vastgesteld bij Verordening (EU) 2021/696 van het Europees Parlement en de Raad **en, indien de betrokken lidstaat daarover beschikt, andere aanvullende gegevens ter zake die hij verstrekt;[...]**
- 14a) "vrij stromende rivier": een rivier of een riviergedeelte waarvan de longitudinale, laterale en verticale connectiviteit niet belemmerd wordt door kunstmatige structuren, en waarvan de natuurlijke functies grotendeels onaangetast zijn;**
- 14b) "vernatten van veengebied": het omzetten van een ontwaterde veenbodem in een natte bodem;**
- 15) "[...]gebied voor versnelde uitrol van hernieuwbare energie": een [...]gebied voor versnelde uitrol van hernieuwbare energie zoals gedefinieerd in artikel 2, punt 9 bis), van Richtlijn (EU) 2018/2001 van het Europees Parlement en de Raad⁷³.

73 Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Richtlijn (EU) 2018/2001 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen, Richtlijn 2010/31/EU betreffende de energieprestatie van gebouwen en Richtlijn 2012/27/EU betreffende energie-efficiëntie (COM(2022) 222 final).

HOOFDSTUK II

OP HERSTEL GERICHTE STREEFDOELEN EN VERPLICHTINGEN

Artikel 4

Herstel van terrestrische, kust- en zoetwaterecosystemen

1. De lidstaten nemen de herstelmaatregelen die nodig zijn om de gebieden van de in bijlage I opgenomen habitattypen die niet in goede toestand verkeren, te verbeteren totdat hun toestand wel goed is. Dergelijke maatregelen zijn van toepassing: [...]
 - a) **uiterlijk in 2030, op ten minste 30 % van het totale gebied van alle in bijlage I opgenomen habitattypen dat niet in goede toestand verkeert, zoals gekwantificeerd in het in artikel 12 bedoelde nationale herstelplan;**
 - b) **uiterlijk in 2040, op ten minste 60 % en uiterlijk in 2050 op ten minste 90 % van het gebied van elke in bijlage I opgenomen groep habitattypen die niet in goede toestand verkeert, zoals gekwantificeerd in het in artikel 12 bedoelde nationale herstelplan.**
2. De lidstaten nemen de herstelmaatregelen die nodig zijn om de in bijlage I opgenomen habitattypen te herstellen in gebieden waar die habitattypen niet voorkomen, **met het doel het gunstige referentiegebied van die habitattypen te bereiken.** Dergelijke maatregelen zijn uiterlijk in 2030 van toepassing op gebieden die ten minste 30 % uitmaken van de totale extra oppervlakte die nodig is om het totale gunstige referentiegebied van elke in bijlage I opgenomen groep habitattypen te bereiken, zoals gekwantificeerd in het in artikel 12 bedoelde nationale herstelplan, ten minste 60 % van die oppervlakte in 2040 en 100 % van die oppervlakte in 2050.

3. De lidstaten nemen de herstelmaatregelen voor de terrestrische, kust- en zoetwaterhabitats van de in de bijlagen II, IV en V bij Richtlijn 92/43/EEG opgenomen soorten en voor de terrestrische, kust- en zoetwaterhabitats van de onder Richtlijn 2009/147/EG vallende in het wild levende vogels die, **naast de herstelmaatregelen overeenkomstig de leden 1 en 2,** nodig zijn om de kwaliteit en kwantiteit van die habitats te verbeteren, onder meer door herstel van die habitats en om de verbindingen te verbeteren, totdat er een toereikende kwaliteit en kwantiteit van die habitats is bereikt.
4. Bij het vaststellen van de meest geschikte gebieden voor herstelmaatregelen overeenkomstig de leden 1, 2 en 3 van dit artikel wordt uitgegaan van de beste beschikbare kennis en de meest recente wetenschappelijke bevindingen over de toestand van de in bijlage I opgenomen habitattypen, gemeten aan de hand van de structuur en functies die nodig zijn voor de instandhouding ervan op lange termijn, met inbegrip van hun typische soorten, als bedoeld in artikel 1, punt e), van Richtlijn 92/43/EEG, en van de kwaliteit en kwantiteit van de habitats van de in lid 3 van dit artikel bedoelde soorten, **met gebruikmaking van informatie die is meegedeeld krachtens artikel 17 van Richtlijn 92/43/EEG en artikel 12 van Richtlijn 2009/147/EG, en in voorkomend geval rekening houdend met de uiteenlopende situaties in verschillende regio's, zoals bedoeld in artikel 11, lid 9a.**
[...]
- 4a. De lidstaten zorgen er uiterlijk in 2030 voor dat de toestand van ten minste 90 % van de oppervlakte, verspreid over alle in bijlage I opgenomen habitattypen, bekend is. De toestand van alle gebieden van de in bijlage I opgenomen habitattypen moet uiterlijk in 2040 bekend zijn.**
5. Bij de in de leden 1 en 2 bedoelde herstelmaatregelen wordt rekening gehouden met de noodzaak van betere verbindingen tussen de in bijlage I opgenomen habitattypen en met de ecologische vereisten van de in lid 3 bedoelde soorten die in die habitattypen voorkomen.

6. De lidstaten zien erop toe dat in gebieden waarop overeenkomstig de leden 1, 2 en 3 herstelmaatregelen van toepassing zijn, de toestand van de in bijlage I opgenomen habitattypen voortdurend verbetert totdat een goede toestand is bereikt, en dat de kwaliteit van de habitats van de in lid 3 bedoelde soorten voortdurend verbetert totdat de toereikende kwaliteit van die habitats is bereikt. De lidstaten zien erop toe dat gebieden waar een goede toestand is bereikt en waar de kwaliteit van de habitats van de soorten toereikend is geworden, niet **significant** verslechteren.
7. De lidstaten **trachten uiterlijk op de datum van bekendmaking van hun nationale herstelplannen overeenkomstig artikel 14, lid 6, de nodige maatregelen te nemen [...]** **ter voorkoming van een significante verslechtering van gebieden waar de in bijlage I opgenomen habitattypen voorkomen, die in goede toestand verkeren of die nodig zijn om de in lid 1 vermelde op herstel gerichte streefdoelen te bereiken [...]**.
8. Buiten Natura 2000-gebieden is het niet nakomen van de in lid 6 [...] vastgelegde verplichtingen gerechtvaardigd indien dit wordt veroorzaakt door:
- a) overmacht, **met inbegrip van natuurrampen;**
 - b) onvermijdelijke habitattransformaties die rechtstreeks het gevolg zijn van klimaatverandering; [...]
 - c) een **plan of** project van dwingend openbaar belang waarvoor geen minder schadelijke alternatieve oplossingen beschikbaar zijn, wat per geval moet worden bepaald; **of** [...]
 - d) handelingen of nalatigheid van derde landen waarvoor de betrokken lidstaat niet verantwoordelijk is.**

8a. Buiten Natura 2000-gebieden is de in lid 7 bedoelde verplichting om de nodige maatregelen te nemen, niet van toepassing op verslechtering veroorzaakt door:

- a) overmacht, met inbegrip van natuurrampen;**
- b) onvermijdelijke habitattransformaties die rechtstreeks het gevolg zijn van klimaatverandering;**
- c) een plan of project van dwingend openbaar belang waarvoor geen minder schadelijke alternatieve oplossingen beschikbaar zijn; of**
- d) handelingen of nalatigheid van derde landen waarvoor de betrokken lidstaat niet verantwoordelijk is.**

9. Voor Natura 2000-gebieden is het niet nakomen van de in de leden 6 en 7 vastgelegde verplichtingen gerechtvaardigd indien dit wordt veroorzaakt door:

- a) overmacht, **met inbegrip van natuurrampen;**
- b) onvermijdelijke habitattransformaties die rechtstreeks het gevolg zijn van klimaatverandering [...], of
- c) een plan of project dat overeenkomstig artikel 6, lid 4, van Richtlijn 92/43/EEG is goedgekeurd.

10. De lidstaten zorgen ervoor dat er sprake is van:
- a) een toename van habitatgebied in goede toestand voor de in bijlage I opgenomen habitattypen totdat ten minste 90 % in een goede toestand verkeert en totdat het gunstige referentiegebied voor elk habitatype in elk biogeografisch gebied van [...] **de betrokken lidstaat** is bereikt;
 - b) een stijgende trend naar toereikende kwaliteit en kwantiteit van de terrestrische, kust- en zoetwaterhabitats van de in de bijlagen II, IV en V bij Richtlijn 92/43/EEG opgenomen soorten en van de onder Richtlijn 2009/147/EG vallende soorten.

Artikel 5

Herstel van mariene ecosystemen

1. De lidstaten nemen de herstelmaatregelen die nodig zijn om de gebieden van de in bijlage II opgenomen habitattypen die niet in goede toestand verkeren te verbeteren totdat hun toestand wel goed is. Deze maatregelen zijn van toepassing [...]:
- a) **uiterlijk in 2030, op ten minste 30 % van het totale gebied van de groepen 1 tot en met 6 van de in bijlage II opgenomen habitattypen dat niet in goede toestand verkeert, zoals gekwantificeerd in het in artikel 12 bedoelde nationale herstelplan;**
 - b) **uiterlijk in 2040, op ten minste 60 % en uiterlijk in 2050 op ten minste 90 % van het gebied van elk van de groepen 1 tot en met 6 van de in bijlage II opgenomen habitattypen dat niet in goede toestand verkeert, zoals gekwantificeerd in het in artikel 12 bedoelde nationale herstelplan;**

c) uiterlijk in 2040, op twee derde van het in punt d) vermelde percentage van het gebied van groep 7 van de in bijlage II opgenomen habitattypen dat niet in goede toestand verkeert, zoals gekwantificeerd in het in artikel 12 bedoelde nationale herstelplan, en

d) uiterlijk in 2050, op een percentage, dat wordt vastgesteld overeenkomstig artikel 11, lid 2a, van het gebied van groep 7 van de in bijlage II opgenomen habitattypen dat niet in goede toestand verkeert, zoals gekwantificeerd in het in artikel 12 bedoelde nationale herstelplan.

Het in punt d) bedoelde percentage wordt zodanig vastgesteld dat dit het bereiken of in stand houden van een goede milieutoestand, zoals bepaald overeenkomstig artikel 9, lid 1, van Richtlijn 2008/56/EG, niet in de weg staat.

2. De lidstaten nemen de herstelmaatregelen die nodig zijn om de in bijlage II opgenomen habitattypen **van de groepen 1 tot en met 6** te herstellen in gebieden waar die habitattypen niet voorkomen, **met het doel het gunstige referentiegebied van die habitattypen te bereiken**. Dergelijke maatregelen zijn uiterlijk in 2030 van toepassing op gebieden die ten minste 30 % uitmaken van de totale extra oppervlakte die nodig is om het totale gunstige referentiegebied van elke groep habitattypen te bereiken, zoals gekwantificeerd in het in artikel 12 bedoelde nationale herstelplan, ten minste 60 % van die oppervlakte in 2040 en 100 % van die oppervlakte in 2050.
3. De lidstaten nemen de herstelmaatregelen voor de mariene habitats van de in bijlage III en de in de bijlagen II, IV en V bij Richtlijn 92/43/EEG opgenomen soorten en voor de mariene habitats van de onder Richtlijn 2009/147/EG vallende in het wild levende vogels, **naast de herstelmaatregelen overeenkomstig de leden 1 en 2 van dit artikel**, die nodig zijn om de kwaliteit en kwantiteit van die habitats te verbeteren, onder meer door herstel van die habitats, en om de verbindingen te verbeteren, totdat toereikende kwaliteit en kwantiteit van die habitats is bereikt.

4. Bij het vaststellen van de meest geschikte gebieden voor herstelmaatregelen overeenkomstig de leden 1, 2 en 3 van dit artikel wordt uitgegaan van de beste beschikbare kennis en de meest recente **technische en** wetenschappelijke [...] **vooruitgang die is geboekt om** [...] de toestand van de in bijlage II opgenomen habitattypen [...] en de kwaliteit en kwantiteit van de habitats van de in lid 3 van dit artikel bedoelde soorten **te bepalen, met gebruikmaking van informatie die is meegedeeld krachtens artikel 17 van Richtlijn 92/43/EEG, artikel 12 van Richtlijn 2009/147/EG en artikel 17 [...] van Richtlijn 2008/56/EG.** [...]

4a. De lidstaten zorgen er uiterlijk in 2030 voor dat de toestand van ten minste 50 % van de oppervlakte, verspreid over alle in bijlage II opgenomen habitattypen van de groepen 1 tot en met 6 bekend is. De toestand van alle gebieden van de in bijlage II opgenomen habitattypen van de groepen 1 tot en met 6 is uiterlijk in 2040 bekend. De lidstaten zorgen er uiterlijk in 2040 ook voor dat de toestand van ten minste 50 % van de oppervlakte, verspreid over alle in bijlage II opgenomen habitattypen van groep 7 bekend is. De toestand van alle gebieden van de in bijlage II opgenomen habitattypen van groep 7 is uiterlijk in 2050 bekend.

5. Bij de in de leden 1 en 2 bedoelde herstelmaatregelen wordt rekening gehouden met de noodzaak van betere **ecologische samenhang en** verbindingen tussen de in bijlage II opgenomen habitattypen en met de ecologische vereisten van de in lid 3 bedoelde soorten die in die habitattypen voorkomen.

6. De lidstaten zien erop toe dat in gebieden waarop overeenkomstig de leden 1, 2 en 3 herstelmaatregelen van toepassing zijn, de toestand van de in bijlage II opgenomen habitattypen voortdurend verbetert totdat een goede toestand is bereikt, en dat de kwaliteit van de habitats van de in lid 3 bedoelde soorten voortdurend verbetert totdat de toereikende kwaliteit van die habitats is bereikt. De lidstaten zien erop toe dat gebieden waar een goede toestand is bereikt en waar de kwaliteit van de habitats van de soorten toereikend is geworden, niet **significant** verslechteren.

7. De lidstaten **trachten uiterlijk op de datum van bekendmaking van hun nationale herstelplannen overeenkomstig artikel 14, lid 6, de nodige maatregelen te nemen [...]** **ter voorkoming van een significante verslechtering van gebieden waar de in bijlage II opgenomen habitattypen voorkomen, die in goede toestand verkeren of die nodig zijn om de in lid 1 vermelde op herstel gerichte streefdoelen te bereiken [...]**.
8. Buiten Natura 2000-gebieden is het niet nakomen van de in lid 6 [...] vastgelegde verplichtingen gerechtvaardigd indien veroorzaakt door:
- a) overmacht, **met inbegrip van natuurrampen;**
 - b) onvermijdelijke habitattransformaties die rechtstreeks het gevolg zijn van klimaatverandering; [...]
 - c) een **plan of** project van dwingend openbaar belang waarvoor geen minder schadelijke alternatieve oplossingen beschikbaar zijn, wat per geval moet worden bepaald; **of** [...]
 - d) **handelingen of nalatigheid van derde landen waarvoor de betrokken lidstaat niet verantwoordelijk is.**

8a. Buiten Natura 2000-gebieden is de in lid 7 bedoelde verplichting om de nodige maatregelen te nemen, niet van toepassing op verslechtering veroorzaakt door:

- a) overmacht, met inbegrip van natuurrampen;**
- b) onvermijdelijke habitattransformaties die rechtstreeks het gevolg zijn van klimaatverandering;**
- c) een plan of project van dwingend openbaar belang waarvoor geen minder schadelijke alternatieve oplossingen beschikbaar zijn; of**
- d) handelingen of nalatigheid van derde landen waarvoor de betrokken lidstaat niet verantwoordelijk is.**

9. Voor Natura 2000-gebieden is het niet nakomen van de in de leden 6 en 7 vastgelegde verplichtingen gerechtvaardigd indien dit wordt veroorzaakt door:
- a) overmacht, **met inbegrip van natuurrampen**;
 - b) onvermijdelijke habitattransformaties die rechtstreeks het gevolg zijn van klimaatverandering [...], of
 - c) een plan of project dat overeenkomstig artikel 6, lid 4, van Richtlijn 92/43/EEG is goedgekeurd.
10. De lidstaten zorgen ervoor dat er sprake is van:
- a) een toename van habitatgebied in goede toestand voor de **in de groepen 1 tot en met 6 van de** in bijlage II opgenomen habitattypen totdat ten minste 90 % in een goede toestand verkeert en totdat het gunstige referentiegebied voor elk habitatype in elk biogeografisch gebied van [...] **de betrokken lidstaat** is bereikt;
 - aa) een toename van habitatgebied in goede toestand voor de in groep 7 in bijlage II opgenomen habitattypen totdat ten minste het in lid 1, punt d), bedoelde percentage in een goede toestand verkeert en totdat het gunstige referentiegebied voor elk habitatype in elk biogeografisch gebied van de betrokken lidstaat is bereikt;**
 - b) een positieve trend naar toereikende kwaliteit en kwantiteit van de mariene habitats van de in bijlage III en de in de bijlagen II, IV en V bij Richtlijn 92/43/EEG opgenomen soorten en van de onder Richtlijn 2009/147/EG vallende soorten.

Artikel 5a

Energie uit hernieuwbare bronnen

Voor de toepassing van artikel 4, leden 8 en 8a, en artikel 5, leden 8 en 8a, worden de planning, de bouw en de exploitatie van installaties voor de productie van energie uit hernieuwbare bronnen, de aansluiting ervan op het net, het bijbehorende net zelf en opslagvoorzieningen geacht van dwingend openbaar belang te zijn. De lidstaten kunnen daarvoor een vrijstelling toepassen van de vereiste dat er geen minder schadelijke alternatieve oplossingen beschikbaar mogen zijn, krachtens artikel 4, leden 8 en 8a, en artikel 5, leden 8 en 8a, indien er een strategische milieubeoordeling is verricht onder de voorwaarden van Richtlijn 2001/42/EG of indien zij onderworpen zijn geweest aan een milieueffectbeoordeling overeenkomstig de voorwaarden van Richtlijn 2011/92/EU. De lidstaten kunnen in bepaalde gerechtvaardigde en specifieke omstandigheden de toepassing van deze bepalingen beperken tot bepaalde delen van hun grondgebied, tot bepaalde soorten technologieën of tot projecten met bepaalde technische kenmerken, overeenkomstig de prioriteiten die overeenkomstig Verordening (EU) 2018/1999 in hun nationale geïntegreerde energie- en klimaatplannen zijn vastgelegd. De lidstaten stellen de Commissie in kennis van de toegepaste beperkingen en motiveren die.

Artikel 5b

Nationale defensie

1. Bij het treffen van herstelmaatregelen voor de toepassing van artikel 4, leden 1, 2 en 3, en artikel 5, leden 1, 2 en 3, kunnen de lidstaten vrijstelling verlenen voor gebieden die uitsluitend voor activiteiten met het oog op de nationale defensie worden gebruikt, indien deze maatregelen onverenigbaar worden geacht met het voortgezette militaire gebruik van de betrokken gebieden.
2. Voor de toepassing van artikel 4, leden 8 en 8a, en artikel 5, leden 8 en 8a, kunnen de lidstaten bepalen dat plannen en projecten die uitsluitend voor nationale defensiedoeleinden zijn bedoeld, worden geacht van dwingend openbaar belang te zijn. Voorts kunnen de lidstaten voor de toepassing van artikel 4, leden 8 en 8a, en artikel 5, leden 8 en 8a, dergelijke plannen en projecten vrijstellen van de vereiste dat er geen minder schadelijke alternatieve oplossingen beschikbaar mogen zijn. Bij toepassing van deze vrijstelling voert de betrokken lidstaat echter, voor zover dat redelijk en praktisch uitvoerbaar is, maatregelen uit om de gevolgen voor de habitattypen te verzachten.

Artikel 6

Herstel van stedelijke ecosystemen

1. De lidstaten zorgen ervoor dat er uiterlijk op **31 december 2030** geen nettoverlies is **in de totale nationale oppervlakte stedelijke groene ruimte en stedelijke boomkroonbedekking in stedelijke ecosysteemgebieden, als bepaald overeenkomstig artikel 11, lid 2b,** ten opzichte van **[jaar van inwerkingtreding van deze verordening] [...]. Met het oog op deze verplichting kunnen de lidstaten de stedelijke ecosysteemgebieden van die totale nationale oppervlakte uitsluiten indien het aandeel stedelijke groene ruimte in de stedelijke centra en stedelijke clusters groter is dan 45 % en het aandeel stedelijke boomkroonbedekking groter is dan 10 %.**
2. De lidstaten zorgen **ervoor [...]** **dat er daarna sprake is van een stijgende trend** in de totale nationale oppervlakte stedelijke groene ruimte, **onder meer door integratie van stedelijke groene ruimte in gebouwen en infrastructuur in stedelijke ecosysteemgebieden, als bepaald overeenkomstig artikel 11, lid 2b, na 31 december 2030 om de zes jaar gemeten, totdat een overeenkomstig artikel 11, lid 3, vastgesteld bevredigend niveau wordt bereikt [...].**
3. De lidstaten zorgen **ervoor [...]** **dat er in elk stedelijk ecosysteemgebied, als bepaald overeenkomstig artikel 11, lid 2b, [...]**

[...]sprake is van een stijgende trend[...] in de [...] stedelijke boomkroonbedekking, **na 31 december 2030 om de zes jaar gemeten, totdat een overeenkomstig artikel 11, lid 3, vastgesteld bevredigend niveau wordt bereikt. [...]**

[...]

Artikel 7

Herstel van de natuurlijke verbindingen van rivieren en de natuurlijke functies van de bijbehorende overstromingsgebieden

1. De lidstaten inventariseren de **kunstmatige** barrières voor [...] verbindingen [...] van oppervlaktewateren en brengen, **rekening houdend met de sociaal-economische functies van die wateren**, de barrières in kaart die moeten worden weggenomen om bij te dragen tot het halen van de in artikel 4 van deze verordening vastgelegde op herstel gerichte streefdoelen en van de doelstelling om uiterlijk in 2030 van ten minste 25 000 km rivieren weer vrij stromende rivieren te maken, onverminderd Richtlijn 2000/60/EG, met name artikel 4, leden 3, 5 en 7, en Verordening (EU) nr. 1315/2013, met name artikel 15.
2. De lidstaten nemen de **kunstmatige** barrières voor [...] verbindingen [...] van oppervlaktewateren weg **op basis van de inventaris** in lid 1 van dit artikel [...], in overeenstemming met het in artikel 12, lid 2, punten **e) en f)**, bedoelde plan voor de verwijdering van die barrières. Bij het wegnemen van barrières verwijderen de lidstaten in de eerste plaats barrières die niet langer nodig zijn voor de opwekking van hernieuwbare energie, de binnenvaart, de watervoorziening, **bescherming tegen overstromingen** of andere gebruiksdoeleinden.
3. De lidstaten voeren naast de verwijdering van de in lid 2 bedoelde barrières ook de maatregelen uit die nodig zijn om de natuurlijke functies van de betrokken overstromingsgebieden te verbeteren.
4. **De lidstaten zorgen ervoor dat de natuurlijke verbindingen van rivieren en de natuurlijke functies van de betrokken overstromingsgebieden die overeenkomstig de leden 2 en 3 zijn hersteld, in stand worden gehouden.**

Artikel 8

Herstel van bestuiverpopulaties

1. De lidstaten keren uiterlijk in 2030 de afname van bestuiverpopulaties om en realiseren daarna een stijgende trend voor bestuiverpopulaties, die na 2030 om de [...] **zes** jaar wordt gemeten totdat bevredigende niveaus zijn bereikt, overeenkomstig artikel 11, lid 3.
2. De Commissie stelt uitvoeringshandelingen vast om een methode vast te stellen voor de monitoring van bestuiverpopulaties. Deze uitvoeringshandelingen worden vastgesteld volgens de onderzoeksprocedure van artikel 21, lid 2.

3. De in lid 2 bedoelde methode voorziet in een gestandaardiseerde aanpak voor het verzamelen van jaarlijkse gegevens over de dichtheid en diversiteit van bestuiversoorten en voor het beoordelen van trends voor bestuiverpopulaties.

Artikel 9

Herstel van landbouwecosystemen

1. De lidstaten nemen de herstelmaatregelen die nodig zijn om de biodiversiteit van landbouwecosystemen te verbeteren, naast de gebieden waarop herstelmaatregelen uit hoofde van artikel 4, leden 1, 2 en 3, van toepassing zijn.
2. De lidstaten realiseren op nationaal niveau een stijgende trend voor elk van de volgende indicatoren voor landbouwecosystemen, zoals nader gespecificeerd in bijlage IV, gemeten in de periode vanaf de datum van inwerkingtreding van deze verordening tot en met 31 december 2030, en vervolgens om de [...] **zes** jaar, totdat de, overeenkomstig artikel 11, lid 3, vastgestelde, bevredigende niveaus zijn bereikt:
 - a) de graslandvlinderindex;
 - b) de voorraad organische koolstof in minerale bodems onder bouwland;
 - c) het percentage landbouwgrond met landschapselementen met hoge diversiteit.
3. De lidstaten voeren herstelmaatregelen in om ervoor te zorgen dat de index van alledaagse akker- en weidevogelsoorten op nationaal niveau op basis van de in bijlage V opgenomen soorten, geïndexeerd op... [*PB: datum invoegen = de eerste dag van de maand volgend op de twaalf maanden na de datum van inwerkingtreding van deze verordening*] = 100, de volgende niveaus bereikt:
 - a) 110 in 2030, 120 in 2040 en 130 in 2050, voor de in bijlage V opgenomen lidstaten met historisch meer uitgedunde populaties akker- en weidevogels;
 - b) 105 in 2030, 110 in 2040 en 115 in 2050, voor de in bijlage IV opgenomen lidstaten met historisch minder uitgedunde populaties akker- en weidevogels.

4. Voor organische bodems voor landbouwdoeleinden die bestaan uit ontwaterde veengronden nemen de lidstaten herstelmaatregelen. Die maatregelen zijn ten minste van toepassing op:
- a) 30 % van die gebieden in 2030, waarvan ten minste een kwart vernat is;
 - b) **40**[...] % van die gebieden in 2040, waarvan ten minste de helft vernat is;
 - c) **50**[...] % van die gebieden in 2050, waarvan ten minste de helft vernat is;

De lidstaten kunnen herstelmaatregelen treffen, met inbegrip van vernatting, in gebieden waar turf wordt gewonnen en deze gebieden beschouwen als gebieden die bijdragen tot de verwezenlijking van de respectieve doelstellingen als bedoeld in de eerste alinea, punten a), b) en c).

Daarnaast kunnen de lidstaten herstelmaatregelen treffen om organische bodems die drooggelegde veengebieden vormen en die voor ander grondgebruik dan landbouwgebruik en turfwinning worden gebruikt, te vernatten en deze vernatte gebieden beschouwen als gebieden die maximaal **40**[...] % bijdragen tot de verwezenlijking van de in de eerste alinea, punten a), b) en c), bedoelde doelstellingen.

De herstelmaatregelen die bestaan uit het vernatten van veengebied, inclusief de na te streven waterniveaus, dragen bij aan het verminderen van de netto broeikasgas-emissies en het vergroten van de biodiversiteit, en houden rekening met de nationale en lokale omstandigheden.

In naar behoren gemotiveerde gevallen kan de mate van het vernatten van veengebied voor landbouwdoeleinden door een lidstaat worden beperkt tot minder dan is vereist op grond van de punten a), b) en c), indien een dergelijke vernatting waarschijnlijk aanzienlijke negatieve gevolgen zal hebben voor infrastructuur, gebouwen, klimaatadaptatie of andere openbare belangen en indien de vernatting niet kan plaatsvinden op andere grond dan landbouwgrond. Een dergelijke beperking wordt vastgesteld overeenkomstig artikel 11, lid 4b.

Artikel 10

Herstel van bosecosystemen

1. De lidstaten nemen de herstelmaatregelen die nodig zijn om de biodiversiteit van bosecosystemen te verbeteren, naast de gebieden waarop herstelmaatregelen uit hoofde van artikel 4, leden 1, 2 en 3, van toepassing zijn.
2. De lidstaten realiseren op nationaal niveau een stijgende trend voor elk van de volgende indicatoren voor bosecosystemen, zoals nader uiteengezet in bijlage VI, gemeten in de periode vanaf de datum van inwerkingtreding van deze verordening tot en met 31 december 2030, en vervolgens om de [...] **zes** jaar, totdat de overeenkomstig artikel 11, lid 3, vastgestelde bevredigende niveaus zijn bereikt:
 - a) staand dood hout;
 - b) liggend dood hout;
 - c)[...]
 - d)[...]
 - [...]e) de index van alledaagse bosvogels[...]
 - f) [...].

2a. De lidstaten realiseren op nationaal niveau een stijgende trend voor drie van de volgende indicatoren voor boscsystemen, zoals nader uiteengezet in bijlage VI, gekozen op basis van hun vermogen om de verbetering van de biodiversiteit van boscsystemen binnen de betrokken lidstaat aan te tonen. De trend moet worden gemeten in de periode vanaf de datum van inwerkingtreding van deze verordening tot en met 31 december 2030, en vervolgens om de zes jaar, totdat de overeenkomstig artikel 11, lid 3, vastgestelde bevredigende niveaus zijn bereikt:

- a) het aandeel bossen met een ongelijkjarige structuur;**
- b) bosverbindingen;**
- c) de voorraad organische koolstof;**
- d) het aandeel bossen dat wordt gedomineerd door inheemse boomsoorten;**
- e) de diversiteit aan boomsoorten.**

3. Het niet nakomen van de in de leden 2 en 2a vastgelegde verplichtingen is gerechtvaardigd indien dit wordt veroorzaakt door:

- a) grootschalige overmacht, met inbegrip van natuurrampen, met name onvoorziene en ongecontroleerde bosbranden; of**
- b) onvermijdelijke habitattransformaties die rechtstreeks het gevolg zijn van klimaatverandering.**

HOOFDSTUK III
NATIONALE HERSTELPLANNEN

Artikel 11

Opstelling van de nationale herstelplannen

1. De lidstaten stellen nationale herstelplannen op en verrichten de voorbereidende monitoring en het nodige onderzoek om na te gaan welke herstelmaatregelen nodig zijn om de streefdoelen en verplichtingen van de artikelen 4 tot en met 10 te halen en na te komen, rekening houdend met de meest recente wetenschappelijke bevindingen.
2. De lidstaten kwantificeren het gebied dat moet worden hersteld om de in de artikelen 4 en 5 vastgelegde op herstel gerichte streefdoelen te halen, rekening houdend met de toestand van de in artikel 4, leden 1 en 2, en artikel 5, leden 1 en 2, bedoelde habitattypen en met de kwaliteit en kwantiteit van de habitats van de in artikel 4, lid 3, en artikel 5, lid 3, bedoelde soorten [...]. De kwantificering berust onder andere op de volgende informatie:
 - a) voor elk habitatype:
 - i) het totale habitatgebied en een kaart van de huidige verspreiding ervan;
 - ii) het habitatgebied dat niet in goede toestand verkeert;
 - iii) het gunstige referentiegebied, rekening houdend met de **historische verspreidingsgegevens [...]** en de verwachte veranderingen in de milieuomstandigheden als gevolg van klimaatverandering;
 - iv) de gebieden die het meest geschikt zijn voor het herstel van habitattypen in het licht van de aan de gang zijnde en verwachte veranderingen in de milieuomstandigheden als gevolg van klimaatverandering;

- b) de toereikende kwaliteit en kwantiteit van de habitats van de soorten die nodig zijn om hun gunstige staat van instandhouding te bereiken, rekening houdend met de gebieden die het meest geschikt zijn voor het herstel van die habitats, en de verbindingen tussen habitats die nodig zijn om de soortenpopulaties te laten floreren, alsook de aan de gang zijnde en verwachte veranderingen in de milieuomstandigheden als gevolg van klimaatverandering;

ba) om het gebied van elk habitatype dat moet worden hersteld te kwantificeren om de in artikel 4, lid 1, punt a) en artikel 5, lid 1, punt a), vastgelegde op herstel gerichte streefdoelen te halen, mag het in punt a), ii), bedoelde habitatgebied dat niet in goede toestand verkeert, alleen gebieden omvatten waarvan de toestand bekend is;

bb) om het gebied van elk habitatype dat moet worden hersteld te kwantificeren om de in artikel 4, lid 1, punt b), en artikel 5, lid 1, punten b), c) en d), vastgelegde op herstel gerichte streefdoelen te halen, mag het in punt a), ii), bedoelde habitatgebied dat niet in goede toestand verkeert, alleen gebieden omvatten waarvan de toestand bekend is of bekend moet worden op grond van artikel 4, lid 4a, en artikel 5, lid 4a.

2a. Voor groep 7 van de in bijlage II opgenomen habitattypen stellen de lidstaten het in artikel 5, lid 1, punt d), bedoelde percentage vast.

2b. De lidstaten stellen stedelijke ecosysteemgebieden als bedoeld in artikel 6 vast en brengen deze in kaart voor al hun steden en kleinere steden en voorsteden.

Het stedelijke ecosysteemgebied van een stad of van een kleinere stad en voorstad omvat:

- a) de gehele stad of kleinere stad en voorstad; of**
- b) delen van de stad of van de kleinere stad en voorstad, met inbegrip van ten minste de stedelijke centra, de stedelijke clusters en, indien dit door de betrokken lidstaat passend wordt geacht, de voorstedelijke gebieden.**

De lidstaten kunnen de stedelijke ecosysteemgebieden van twee of meer aangrenzende steden en/of kleinere steden en voorsteden samenvoegen tot één stedelijk ecosysteemgebied dat deze steden en/of kleinere steden en voorsteden gemeen hebben.

- 3. De lidstaten stellen uiterlijk in 2030 bevredigende niveaus vast voor elk van de in de artikel 8, lid 1, artikel 9, lid 2, [...] en artikel 10, lid 2, bedoelde indicatoren, **voor elk van de gekozen indicatoren in artikel 10, lid 2a, en voor stedelijke groene ruimte als bedoeld in artikel 6, lid 2, en voor stedelijke boomkroonbedekking als bedoeld in artikel 6, lid 3,** door middel van een open en doeltreffend proces en een beoordeling op basis van de meest recente wetenschappelijke bevindingen en [...] het in artikel 17, lid 9a, bedoelde **richtinggevende kader en, indien beschikbaar, het in artikel 17, lid 9, bedoelde richtinggevende kader.**
- 4. De lidstaten lokaliseren de landbouw- en bosgebieden die moeten worden hersteld en brengen deze in kaart, met name de gebieden die als gevolg van intensivering of andere beheersfactoren betere verbindingen en landschappelijke diversiteit behoeven.

4a. De lidstaten kunnen binnen één jaar na de inwerkingtreding van deze verordening een methode ter aanvulling van de in bijlage IV bedoelde methode ontwikkelen teneinde toezicht te houden op diversiteitsrijke landschapselementen waarvoor niet de gemeenschappelijke methode wordt gebruikt die wordt bedoeld in de beschrijving van diversiteitsrijke landschapselementen in die bijlage. De Commissie verstrekt binnen een maand na de inwerkingtreding van deze verordening richtsnoeren over het kader voor de ontwikkeling van een dergelijke methode.

4b. De lidstaten bepalen in voorkomend geval de beperking van de mate van het vernatten van veengebied als bedoeld in artikel 9, lid 4, vijfde alinea.

5. De lidstaten bewerkstelligen synergieën met klimaatmitigatie en -adaptatie, **neutraliteit qua bodemdegradatie** en [...] rampenpreventie en geven dienovereenkomstig prioriteit aan herstelmaatregelen. De lidstaten houden ook rekening met:

- a) hun geïntegreerde nationale energie- en klimaatplan als bedoeld in artikel 3 van Verordening (EU) 2018/1999;
- b) hun langetermijnstrategie als bedoeld in artikel 15 van Verordening (EU) 2018/1999;
- c) het bindende streefcijfer van de Unie voor 2030 als vastgelegd in artikel 3 van Richtlijn (EU) 2018/2001 van het Europees Parlement en de Raad.

6. De lidstaten stemmen de ontwikkeling van nationale herstelplannen af op **de inventarisatie van gebieden die nodig zijn voor het bereiken van ten minste hun nationale bijdragen aan het streefdoel voor hernieuwbare energie voor 2030 en, in voorkomend geval, op de aanwijzing van de [...] gebieden voor versnelde uitrol van hernieuwbare energie [...] en de speciale infrastructuurgebieden.** Tijdens de voorbereiding van de plannen voor het herstel van de natuur zorgen de lidstaten voor synergieën met **de opbouw van hernieuwbare energie en bijbehorende infrastructuur en** de reeds aangewezen [...] gebieden voor versnelde uitrol van hernieuwbare energie [...] en de speciale **infrastructuurgebieden**, en zorgen zij ervoor dat de werking van **deze** [...] gebieden voor hernieuwbare energie, met inbegrip van de vergunningsprocedures van Richtlijn (EU) 2018/2001 die van toepassing zijn op **deze** [...] gebieden voor hernieuwbare energie, **evenals de werking van netprojecten die nodig zijn voor het integreren van hernieuwbare energie in het elektriciteitssysteem en de bijbehorende vergunningsprocedures,** ongewijzigd blijven.

7. De lidstaten houden bij het opstellen van hun nationale herstelplannen **met name** rekening met het volgende:
- a) de overeenkomstig Richtlijn 92/43/EEG voor Natura 2000-gebieden vastgestelde instandhoudingsmaatregelen;
 - b) de overeenkomstig Richtlijn 92/43/EEG opgestelde prioritaire actiekaders;
 - c) de maatregelen voor het bereiken van een goede **kwantitatieve** ecologische en chemische toestand van waterlichamen die zijn opgenomen in **programma's met maatregelen**, overeenkomstig Richtlijn 2000/60/EG opgestelde stroomgebiedbeheerplannen **en overeenkomstig Richtlijn 2007/60/EG opgestelde overstromingsrisicobeheerplannen**;
 - d) **in voorkomend geval**, de overeenkomstig Richtlijn 2008/56/EG opgestelde mariene strategieën voor het bereiken van een goede milieutoestand voor alle mariene regio's van de Unie;
 - e) de in het kader van Richtlijn (EU) 2016/2284 opgestelde nationale programma's ter beheersing van de luchtverontreiniging;
 - f) de overeenkomstig artikel 6 van het Verdrag inzake biologische diversiteit ontwikkelde nationale biodiversiteitsstrategieën en actieplannen;
 - g) **in voorkomend geval**, de in het kader van het gemeenschappelijk visserijbeleid vastgestelde instandhoudings- **en beheers**maatregelen;
 - h) de in overeenstemming met Verordening (EU) 2021/2115 opgestelde strategische GLB-plannen.**
8. De lidstaten **kunnen** [...] bij het opstellen van de nationale herstelplannen gebruik **maken** van de verschillende voorbeelden van in bijlage VII opgenomen herstelmaatregelen, afhankelijk van de specifieke nationale en lokale omstandigheden en de meest recente wetenschappelijke bevindingen.

9. Bij het opstellen van de nationale herstelplannen streven de lidstaten ernaar de ecologische, economische en sociale functies van ecosystemen en hun bijdrage aan de duurzame ontwikkeling van de betrokken regio's en gemeenschappen te optimaliseren.
- 9a. **De lidstaten kunnen bij het opstellen van de nationale herstelplannen rekening houden met de uiteenlopende situaties in verschillende regio's met betrekking tot sociale, economische en culturele vereisten, regionale en plaatselijke kenmerken en de bevolkingsdichtheid. Indien van toepassing, moet rekening worden gehouden met de specifieke situatie van de ultraperifere regio's van de Unie, bijvoorbeeld wat betreft hun afgelegen ligging, insulaire karakter, kleine oppervlakte en een moeilijk reliëf en klimaat, alsmede hun rijke biodiversiteit en de daarmee gepaard gaande kosten voor het beschermen en herstellen van hun ecosystemen.**
10. De lidstaten bewerkstelligen waar mogelijk synergieën met de nationale herstelplannen van andere lidstaten, met name voor ecosystemen die zich over de grenzen heen uitstrekken **of indien lidstaten een mariene regio of subregio delen in de zin van Richtlijn 2008/56/EG.**
- 10a. **De lidstaten kunnen, waar dat praktisch en passend is, voor het opstellen en uitvoeren van nationale herstelplannen met betrekking tot het herstel en het in vroegere toestand terugbrengen van mariene ecosystemen, gebruikmaken van bestaande regionale institutionele samenwerkingsstructuren.**
- 10b. **Wanneer de lidstaten een probleem vaststellen dat waarschijnlijk de nakoming van de verplichtingen tot herstel en het in vroegere toestand terugbrengen van mariene ecosystemen in de weg staat en waarvoor maatregelen vereist zijn waarvoor zij niet bevoegd zijn, richten zij zich, individueel of gezamenlijk, tot de lidstaten, de Commissie of internationale organisaties, voor zover zij betrokken zijn, met een beschrijving van [...] het vastgestelde probleem[...] en mogelijke maatregelen, zodat deze bestudeerd kunnen worden en er eventueel maatregelen kunnen worden genomen.**
11. De lidstaten zorgen ervoor dat de voorbereiding van het herstelplan open, inclusief en doeltreffend is en dat het publiek in een vroeg stadium reële mogelijkheden tot inspraak krijgt in de voorbereiding ervan. Raadpleging voldoet aan de vereisten van [...] Richtlijn 2001/42/EG.

Artikel 12

Inhoud van de nationale herstelplannen

1. Het nationale herstelplan bestrijkt de periode tot en met 2050, met tussentijdse termijnen die overeenstemmen met de in de artikelen 4 tot en met 10 vastgelegde streefdoelen en verplichtingen.

1a. In afwijking van lid 1 kan het nationale herstelplan dat overeenkomstig artikel 13 en artikel 14, lid 6, moet worden ingediend, voor de periode na juni 2032 en totdat het overeenkomstig artikel 15, lid 1, wordt geëvalueerd, worden beperkt tot een strategisch overzicht van:

a) de in lid 2 genoemde onderdelen, en

b) de in de leden 3 en 3a bedoelde inhoud.

Het herziene nationale herstelplan dat voortvloeit uit de vóór juli 2032 uit te voeren evaluatie overeenkomstig artikel 15, lid 1, kan, voor de periode na juni 2042 en totdat het vóór juli 2042 overeenkomstig artikel 15, lid 1, wordt herzien, worden beperkt tot een strategisch overzicht van die onderdelen en inhoud.

2. De lidstaten nemen de volgende onderdelen op in hun nationale herstelplan en gebruiken het uniforme model dat overeenkomstig lid 4 van dit artikel is vastgesteld:
 - a) de kwantificering van de gebieden die moeten worden hersteld om de in de artikelen 4 tot en met 10 vastgelegde op herstel gerichte streefdoelen te halen, op basis van de voorbereidende werkzaamheden die overeenkomstig artikel 11 zijn verricht en de **indicatieve** [...] kaarten van [...] **potentieel te herstellen** gebieden;
 - b) een beschrijving van de geplande of ingevoerde herstelmaatregelen om de in de artikelen 4 tot en met 10 vastgelegde streefdoelen en verplichtingen te halen en na te komen, en een indicatie van welke van die herstelmaatregelen zijn gepland of ingevoerd binnen het overeenkomstig Richtlijn 92/43/EEG opgerichte Natura 2000-netwerk;

ba) een specifiek deel met maatregelen om de verplichtingen van artikel 4, lid 4a, en artikel 5, lid 4a, na te komen;

- c) een indicatie van de maatregelen om ervoor te zorgen dat de gebieden van de in de bijlagen I en II opgenomen habitattypen niet verslechteren in de gebieden waar een goede toestand is bereikt en dat de habitats van de in artikel 4, lid 3, en artikel 5, lid 3, bedoelde soorten niet verslechteren in de gebieden waar de kwaliteit van de habitats van de soorten toereikend is geworden, in overeenstemming met artikel 4, lid 6, en artikel 5, lid 6;
- d) een indicatie van de maatregelen **met het doel de in de bijlagen I en II opgenomen habitattypen in goede toestand te houden in gebieden waar zij voorkomen en met het doel significante verslechtering van andere** [...] gebieden van de in de bijlagen I en II opgenomen habitattypen [...] **te voorkomen**, overeenkomstig artikel 4, lid 7, en artikel 5, lid 7;
- e) de inventaris van barrières en de barrières waarvan overeenkomstig artikel 7, lid 1, is vastgesteld dat ze moeten worden verwijderd, het plan voor de verwijdering ervan overeenkomstig artikel 7, lid 2, en [...] de **geschatte** lengte aan vrij stromende rivieren die moet worden bereikt door het wegnemen van deze barrières **tussen 2020 en** [...] 2030 en [...] 2050, en alle andere maatregelen om de natuurlijke functies van overstromingsgebieden te herstellen overeenkomstig artikel 7, lid 3;

ea) in voorkomend geval, een motivering voor het vernatten van het veengebied met een lager percentage dan bedoeld in artikel 9, lid 4, eerste alinea, punten a), b) en c);

eb) een overzicht van de overeenkomstig artikel 10, lid 2a, gekozen indicatoren voor bosecosystemen en hun vermogen om de verbetering van de biodiversiteit in bosecosystemen in de betrokken lidstaat aan te tonen;

- f) het tijdschema voor de invoering van de herstelmaatregelen overeenkomstig de artikelen 4 tot en met 10;
- g) een specifieke afdeling waarin op maat gesneden herstelmaatregelen voor hun ultraperifere gebieden worden vastgelegd, indien van toepassing;
- h) de monitoring van de gebieden die overeenkomstig de artikelen 4 en 5 moeten worden hersteld, het proces voor de beoordeling van de doeltreffendheid van de overeenkomstig de artikelen 4 tot en met 10 ingevoerde herstelmaatregelen en waar nodig voor de herziening van die maatregelen om ervoor te zorgen dat de in de artikelen 4 tot en met 10 vastgelegde streefdoelen en verplichtingen worden gehaald en nagekomen;
- i) een indicatie van de bepalingen die de voortdurende, langdurige en duurzame effecten van de in de artikelen 4 tot en met 10 bedoelde herstelmaatregelen moeten waarborgen;
- j) de geraamde nevenvoordelen voor klimaatmitigatie **en neutraliteit qua bodemdegradatie** in verband met de herstelmaatregelen na verloop van tijd, alsmede de bredere sociaaleconomische voordelen van die maatregelen;
- k) een specifieke afdeling waarin wordt uiteengezet hoe in het nationale herstelplan rekening wordt gehouden met:
 - i) het belang van scenario's voor klimaatverandering voor het plannen van de soort en de locatie van herstelmaatregelen;
 - ii) het potentieel van herstelmaatregelen om de gevolgen van klimaatverandering voor de natuur tot een minimum te beperken, **de gevolgen van** natuurrampen te voorkomen **of te verzachten** en klimaatadaptatie te ondersteunen;
 - iii) synergieën met nationale aanpassingsstrategieën of -plannen en nationale verslagen inzake risico-evaluatie voor rampen;
 - iv) een overzicht van de wisselwerking tussen de maatregelen in het nationale herstelplan en het nationale energie- en klimaatplan;

- l) de geraamde financieringsbehoeften voor de uitvoering van de herstelmaatregelen, met een beschrijving van de steun aan belanghebbenden die worden getroffen door herstelmaatregelen of andere nieuwe verplichtingen die uit deze verordening voortvloeien, en de middelen voor de voorgenomen openbare of particuliere financiering, met inbegrip van (mede)financiering met financieringsinstrumenten van de Unie;
 - m) een indicatie van de subsidies die het halen, respectievelijk nakomen van de in deze verordening vastgelegde streefdoelen en verplichtingen negatief beïnvloeden;
 - n) een samenvatting van het proces voor het voorbereiden en opstellen van het nationale herstelplan, met inbegrip van informatie over inspraak van het publiek en van de wijze waarop rekening is gehouden met de behoeften van lokale gemeenschappen en belanghebbenden;
 - o) een specifieke afdeling waarin wordt aangegeven hoe de opmerkingen van de Commissie over het in artikel 14, lid 4, bedoelde ontwerp van nationaal herstelplan in aanmerking zijn genomen overeenkomstig artikel 14, lid 5. Indien de betrokken lidstaat geen gevolg geeft aan een opmerking van de Commissie of een aanzienlijk deel daarvan, moet die lidstaat dit motiveren.
3. De nationale herstelplannen bevatten, indien van toepassing, de instandhoudings- **en beheers**maatregelen die een lidstaat voornemens is vast te stellen in het kader van het gemeenschappelijk visserijbeleid, met inbegrip van instandhoudingsmaatregelen in gezamenlijke aanbevelingen die een lidstaat voornemens is te initiëren volgens de procedure van Verordening (EU) nr. 1380/2013, en alle relevante informatie over die maatregelen.

3a. De nationale herstelplannen bevatten een overzicht van de wisselwerking tussen de maatregelen in het nationale herstelplan en het nationaal strategisch plan in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid.

3b. In voorkomend geval bevatten de nationale herstelplannen een overzicht van de overwegingen in verband met de uiteenlopende situaties in verschillende regio's, zoals bedoeld in artikel 11, lid 9a.

4. De Commissie stelt uitvoeringshandelingen vast om een uniform model voor de nationale herstelplannen vast te leggen. Deze uitvoeringshandelingen worden volgens de in artikel 21, lid 2, bedoelde onderzoeksprocedure vastgesteld. De Commissie wordt bij het opstellen van het uniforme model bijgestaan door het Europees Milieuagentschap (European Environmental Agency – EEA). **Uiterlijk op ... [datum = de eerste dag van de maand volgend op de drie maanden na de datum van inwerkingtreding van deze verordening] dient de Commissie de ontwerpuitvoeringshandelingen in bij het in artikel 21, lid 1, bedoelde comité.**

Artikel 13

Indiening van de ontwerpen van nationale herstelplannen

De lidstaten dienen uiterlijk op ... [PB: datum invoegen = de eerste dag van de maand volgend op de 24 maanden na de datum van inwerkingtreding van deze verordening] een ontwerp van het in de artikelen 11 en 12 bedoelde nationale herstelplan in bij de Commissie.

Artikel 14

Beoordeling van de nationale herstelplannen

1. De Commissie beoordeelt de ontwerpen van nationale herstelplannen binnen zes maanden na de datum van ontvangst. De Commissie werkt bij het uitvoeren van die beoordeling nauw samen met de betrokken lidstaat.

2. Bij de beoordeling van het ontwerp van nationaal herstelplan gaat de Commissie na
 - a) of het voldoet aan artikel 12;[...]
 - b) [...] of het toereikend is om te voldoen aan de in de artikelen 4 tot en met 10 vastgelegde streefcijfers en verplichtingen;[...]
 - c) **wat de bijdrage van het plan is** [...] aan de in artikel 1 bedoelde overkoepelende doelstellingen van de Unie, de in artikel 7, lid 1, bedoelde specifieke doelstellingen om uiterlijk in 2030 van ten minste 25 000 km rivieren in de Unie weer vrij stromende rivieren te maken, en de doelstelling dat uiterlijk in 2030 landschapselementen met grote diversiteit ten minste 10 % van het landbouwareaal van de Unie moeten bestrijken.
3. Voor de beoordeling van de ontwerpen van nationale herstelplannen wordt de Commissie bijgestaan door deskundigen van het EEA.
4. De Commissie kan binnen zes maanden na de datum van ontvangst van het ontwerp van nationaal herstelplan opmerkingen tot de lidstaten richten.
5. De lidstaten houden in hun definitieve nationale herstelplan [...] rekening met eventuele opmerkingen van de Commissie.
6. De lidstaten voltooien het nationale herstelplan, maken het bekend en dienen het in bij de Commissie binnen zes maanden na de datum van ontvangst van de opmerkingen van de Commissie.

Artikel 15

Evaluatie van de nationale herstelplannen

1. **Vóór juli 2032 en vóór juli 2042** evalueren **en herzien** de lidstaten hun nationale herstelplan **en nemen zij er aanvullende maatregelen in op.** Ten minste om de tien jaar daarna **evalueren de lidstaten hun nationale herstelplan waarna zij het zo nodig herzien en er aanvullende maatregelen in opnemen.** [...] **De evaluaties worden uitgevoerd** overeenkomstig de artikelen 11 en 12 en er wordt rekening gehouden met de vooruitgang die is geboekt bij de uitvoering van de plannen, de beste beschikbare wetenschappelijke gegevens en de beschikbare kennis over veranderingen of verwachte veranderingen in milieu-omstandigheden als gevolg van klimaatverandering. **Bij de evaluaties die vóór juli 2032 en vóór juli 2042 moeten worden uitgevoerd, houden de lidstaten rekening met de overeenkomstig de verplichtingen van artikel 4, lid 4a, en artikel 5, lid 4a, opgedane kennis over de toestand van de in de bijlagen I en II opgenomen habitattypen. De lidstaten publiceren hun herziene nationale herstelplan en verstrekken het aan de Commissie.**
2. [...] **Wanneer uit de monitoring overeenkomstig artikel 17 blijkt** dat de maatregelen in het nationale herstelplan niet toereikend zullen zijn om de streefdoelen en verplichtingen van de artikelen 4 tot en met 10 te halen en na te komen, evalueert de lidstaat het nationale herstelplan, waarna hij het zo nodig herziene en er aanvullende maatregelen in opneemt. **De lidstaten publiceren hun herziene nationale herstelplan en verstrekken het aan de Commissie.**

3. Op basis van de in artikel 18, leden 1 en 2, bedoelde informatie en de in artikel 18, leden 4, en 5 bedoelde beoordeling kan de Commissie, indien zij van oordeel is dat de door een lidstaat geboekte vooruitgang ontoereikend is om de in de artikelen 4 tot en met 10 vastgelegde streefdoelen en verplichtingen te halen en na te komen, de [...] lidstaat, **na overleg**, verzoeken een [...] **herzien** ontwerp van nationaal herstelplan met aanvullende maatregelen in te dienen. Dat **herziene** nationale herstelplan met aanvullende maatregelen wordt binnen zes maanden na de datum van ontvangst van het verzoek van de Commissie bekendgemaakt en ingediend. **Op verzoek van de betrokken lidstaat en indien naar behoren gemotiveerd, kan de Commissie die termijn met nog eens zes maanden verlengen.**

Artikel 16

[...]

[...]

[...]

[...]

[...]

HOOFDSTUK IV

MONITORING EN VERSLAGLEGGING

Artikel 17

Monitoring

1. De lidstaten monitoren het volgende:
 - a) de toestand en de trend wat betreft de toestand van de habitatsoorten en de kwaliteit en de trend wat betreft de kwaliteit van de habitats van de soorten als bedoeld in de artikelen 4 en 5 in de gebieden waar herstelmaatregelen worden uitgevoerd op basis van de monitoring als bedoeld in artikel 12, lid 2, punt h);
 - b) het gebied van stedelijke groene ruimte en boomkroonbedekking **binnen in overeenstemming met artikel 11, lid 2b, vastgestelde stedelijke ecosysteemgebieden**, als bedoeld in artikel 6;
 - c) de indicatoren van biodiversiteit in landbouwecosystemen die zijn opgenomen in bijlage IV;
 - d) de populaties van de veelvoorkomende vogelsoorten in landbouwgebieden die zijn opgenomen in bijlage V;
 - e) de **drie** indicatoren van biodiversiteit in boscystemen die zijn opgenomen in [...] **artikel 10, lid 2**;

ea) drie van de indicatoren van biodiversiteit in boscosecosystemen die zijn opgenomen in artikel 10, lid 2a, gekozen door de lidstaat;

- f) de abundantie en diversiteit van soorten bestuivers, volgens de in artikel 8, lid 2, beschreven methode;
 - g) de grootte en de toestand van de gebieden die onder de habitattypen vallen die zijn opgenomen in de bijlagen I en II[...];
 - h) het gebied en de kwaliteit van de habitat van de soorten als bedoeld in artikel 4, lid 3, en artikel 5, lid 3[...].
2. De monitoring overeenkomstig lid 1, punt a), begint zodra de herstelmaatregelen zijn ingevoerd.
 3. De monitoring overeenkomstig lid 1, punten b) tot en met **ea)**, begint op [*PB: de datum van inwerkingtreding van deze verordening invoegen*].
 4. De monitoring overeenkomstig lid 1, punt f), van dit artikel begint een jaar na de inwerkingtreding van de uitvoeringshandeling als bedoeld in artikel 8, lid 2.

5. De monitoring overeenkomstig lid 1, punten a) **en** [...] b), **wordt minstens elke** [...] **zes jaar uitgevoerd. De monitoring overeenkomstig dat lid, punt** [...]c), [...] betreffende de voorraad organische koolstof in minerale bodems in akkerland en het percentage landbouwareaal met diversiteitsrijke landschapselementen, en dat lid, punt e), betreffende het staand dood hout **en** [...] het liggend dood hout, **en, in voorkomend geval**, het percentage bossen met een ongelijkjarige structuur, de bosconnectiviteit, **het percentage bossen dat wordt gedomineerd door inheemse boomsoorten, de diversiteit aan boomsoorten** en de voorraad organische koolstof, wordt minstens om de [...] **zes** jaar uitgevoerd, **of, indien nodig, om te evalueren of de stijgende trends tot 2030 sneller worden gerealiseerd**. De monitoring overeenkomstig dat lid, punt c), betreffende de graslandvlinderindex, dat lid, punten d) en e), betreffende de index van veelvoorkomende bosvogels, en dat lid, punt f), betreffende bestuiversoorten wordt elk jaar uitgevoerd. De monitoring overeenkomstig dat lid, punten g) en h), wordt minstens elke zes jaar uitgevoerd en wordt gecoördineerd met de verslagleggingscyclus volgens artikel 17 van Richtlijn 92/43/EEG **en de eerste beoordeling volgens artikel 17 van Richtlijn 2008/56/EG**.
- 6.** De lidstaten zorgen ervoor dat de indicatoren voor landbouwecosystemen als bedoeld in artikel 9, lid 2, punt b), en de indicatoren voor bosccosystemen als bedoeld in artikel 10, lid 2, punten a) **en b)**, **en artikel 10, lid 2a, punt c)**, van deze verordening, worden gemonitord overeenkomstig de krachtens Verordening (EU) 2018/841 en Verordening (EU) 2018/1999 vereiste monitoring.
7. De lidstaten maken de gegevens die zijn gegenereerd door de krachtens dit artikel uitgevoerde monitoring bekend overeenkomstig Richtlijn 2007/2/EG van het Europees Parlement en de Raad⁷⁴ en overeenkomstig de in lid 5 beschreven monitoringfrequenties.

74 Richtlijn 2007/2/EG van het Europees Parlement en de Raad van 14 maart 2007 tot oprichting van een infrastructuur voor ruimtelijke informatie in de Gemeenschap (Inspire) (PB L 108 van 25.4.2007, blz. 1).

8. De monitoringsystemen van de lidstaten werken op basis van elektronische gegevensbestanden en geografische informatiesystemen en zorgen voor maximale toegang tot en maximaal gebruik van gegevens en diensten van teledetectietechnologieën, aardobservatie (Copernicusdiensten), sensoren en apparaten ter plaatse of gegevens van burgerwetenschap, door gebruik te maken van de mogelijkheden die artificiële intelligentie en geavanceerde analyse en verwerking van gegevens bieden.
9. De Commissie kan uitvoeringshandelingen vaststellen om:
- a) de methoden voor monitoring van de indicatoren voor landbouwecosystemen die zijn opgenomen in bijlage IV te specificeren;
 - b) de methoden voor monitoring van de indicatoren voor bosccosystemen die zijn opgenomen in bijlage VI te specificeren;
 - c) [...] een **richtinggevend** kader **vast te leggen** [...] voor de vaststelling van de bevredigende niveaus bedoeld in artikel **10**, [...] **leden 2 en 2a**.

9a. Uiterlijk in 2028 stelt de Commissie uitvoeringshandelingen vast om een richtinggevend kader vast te leggen voor de vaststelling van de in artikel 6, leden 2 en 3, artikel 8, lid 1, en artikel 9, lid 2, bedoelde bevredigende niveaus.

9b. [...] Uitvoeringshandelingen uit hoofde van de leden 9 en 9a [...] worden volgens de in artikel 21, lid 2, bedoelde onderzoeksprocedure vastgesteld.

Artikel 18

Verslaglegging

1. De lidstaten brengen [...] **ten minste om de drie jaar** elektronisch verslag uit aan de Commissie over het gebied waar herstelmaatregelen worden uitgevoerd als bedoeld in de artikelen 4 tot en met 10 en de barrières als bedoeld in artikel 7 die zijn weggewerkt. **Het eerste verslag wordt ingediend in juni 2028.** [...]
2. De lidstaten brengen minstens om de [...] **zes** jaar elektronisch verslag uit aan de Commissie, bijgestaan door het Europees Milieuagentschap, over de volgende gegevens en informatie:
 - a) de vooruitgang met de uitvoering van het nationale herstelplan, met de invoering van de herstelmaatregelen en met het halen van de streefdoelen en het nakomen van de verplichtingen die zijn beschreven in de artikelen 4 tot en met 10;
 - b) de resultaten van de overeenkomstig artikel 17 uitgevoerde monitoring. De verslaglegging van de resultaten van de monitoring die is uitgevoerd overeenkomstig artikel 17, lid 1, punten g) en h), [...] **wordt** ingediend met [...] kaarten met geografische verwijzingen;
 - c) de locatie en de omvang van de gebieden waar herstelmaatregelen worden uitgevoerd als bedoeld in artikel 4, artikel 5 en artikel 9, lid 4, met inbegrip van kaarten met geografische verwijzingen van die gebieden;
 - d) de geactualiseerde inventaris van obstakels als bedoeld in artikel 7, lid 1;
 - e) informatie over de vooruitgang die is geboekt met het voldoen aan financieringsbehoeften, overeenkomstig artikel 12, lid 2, punt l), met inbegrip van een overzicht van werkelijke investeringen ten opzichte van oorspronkelijke investeringsaannamen.

De eerste verslagen worden ingediend in juni 2031 en bestrijken de periode tot en met 2030.

3. De Commissie stelt uitvoeringshandelingen vast waarin het formaat, de structuur en gedetailleerde regels worden neergelegd voor de presentatie van de informatie als bedoeld in de leden 1 en 2. Deze uitvoeringshandelingen worden volgens de in artikel 21, lid 2, bedoelde onderzoeksprocedure vastgesteld. De Commissie wordt bij de opstelling van het formaat, de structuur en gedetailleerde regels voor elektronische verslaglegging bijgestaan door het Europees Milieuagentschap.
4. Het Europees Milieuagentschap bezorgt de Commissie [...] **om de drie jaar** een technisch overzicht van de vooruitgang naar de verwezenlijking van de streefdoelen en verplichtingen van deze verordening, op basis van de gegevens die de lidstaten overeenkomstig lid 1 van dit artikel en artikel 17, lid 7, hebben verstrekt.
5. Het EEA bezorgt de Commissie een Uniebreed technisch verslag over de vooruitgang naar de verwezenlijking van de streefdoelen en verplichtingen van deze verordening op basis van de gegevens die de lidstaten overeenkomstig de leden 1, 2 en 3 van dit artikel hebben verstrekt. Het kan ook gebruikmaken van informatie die is meegedeeld krachtens artikel 17 van Richtlijn 92/43/EEG, artikel 15 van Richtlijn 2000/60/EG, artikel 12 van Richtlijn 2009/147/EG en artikel 17 [...] van Richtlijn 2008/56/EG. Het verslag wordt uiterlijk in juni 2032 ingediend en daaropvolgende verslagen worden vervolgens om de [...] **zes** jaar ingediend.
6. Vanaf **vier jaar na de datum van inwerkingtreding van deze verordening** brengt de Commissie om de [...] **zes** jaar verslag uit aan het Europees Parlement en de Raad [...] over de uitvoering van deze verordening.

6a. Uiterlijk twaalf maanden na de inwerkingtreding van deze verordening dient de Commissie, na overleg met de lidstaten, bij het Europees Parlement en de Raad een verslag in met:

- a) een overzicht van de op EU-niveau beschikbare financiële middelen voor de uitvoering van deze verordening;**
- b) een beoordeling van de financieringsbehoeften ter uitvoering van de artikelen 4 tot en met 10 en ter verwezenlijking van het in artikel 1, lid 2, gestelde doel;**
- c) een analyse ter vaststelling van de financieringslacunes bij de uitvoering van de verplichtingen krachtens de verordening;**
- d) in voorkomend geval, voorstellen voor adequate aanvullende maatregelen, ook op financieel gebied, om de vastgestelde lacunes aan te pakken, zoals de invoering van gerichte financiering, waarbij de prerogatieven van de twee wetgevers met betrekking tot de vaststelling van het meerjarig financieel kader na 2027, onverlet worden gelaten.**

7. De lidstaten zorgen ervoor dat de informatie als bedoeld in de leden 1 en 2 adequaat en actueel is en dat zij beschikbaar is voor het publiek overeenkomstig Richtlijn 2003/4/EG van het Europees Parlement en de Raad, Richtlijn 2007/2/EG en Richtlijn (EU) 2019/1024 van het Europees Parlement en de Raad.

HOOFDSTUK V

GEDELEGEERDE BEVOEGDHEDEN EN COMITÉPROCEDURE

Artikel 19

Wijziging van de bijlagen

1. De Commissie is bevoegd overeenkomstig artikel 20 gedelegeerde handelingen vast te stellen om bijlage I te wijzigen teneinde **de manier waarop** de [...] habitattypen **zijn ingedeeld aan de technische en wetenschappelijke vooruitgang** aan te passen **en rekening te houden met de ervaring die met de toepassing van deze verordening is opgedaan**.
2. De Commissie is bevoegd overeenkomstig artikel 20 gedelegeerde handelingen vast te stellen om bijlage II te wijzigen teneinde:
 - a) [...] de lijst van habitattypen aan te passen [...] **om te zorgen voor consistentie met actualiseringen in de classificatie van habitats volgens het natuurinformatiesysteem van de EU (European Nature Information System – EUNIS)**, en;
 - b) **de manier waarop** de [...] habitattypen **zijn ingedeeld aan de technische en wetenschappelijke vooruitgang** aan te passen **en rekening te houden met de ervaring die met de toepassing van deze verordening is opgedaan**.
3. De Commissie is bevoegd overeenkomstig artikel 20 gedelegeerde handelingen vast te stellen om bijlage III te wijzigen teneinde de lijst van mariene soorten als bedoeld in artikel 5 aan te passen [...] **aan de technische en wetenschappelijke vooruitgang**.
4. De Commissie is bevoegd overeenkomstig artikel 20 gedelegeerde handelingen vast te stellen om bijlage IV te wijzigen teneinde de omschrijving, eenheid en methode van indicatoren voor landbouwecosystemen aan te passen [...] **aan de technische en wetenschappelijke vooruitgang**.

5. De Commissie is bevoegd overeenkomstig artikel 20 gedelegeerde handelingen vast te stellen om bijlage V te wijzigen teneinde de lijst van soorten [...] die wordt gebruikt voor de index van veelvoorkomende akkervogels in de lidstaten **aan te passen aan de technische en wetenschappelijke vooruitgang**.
6. De Commissie is bevoegd overeenkomstig artikel 20 gedelegeerde handelingen vast te stellen om bijlage VI te wijzigen teneinde de omschrijving, eenheid en methode van indicatoren voor bosecosystemen aan te passen [...] **aan de technische en wetenschappelijke vooruitgang**.
7. De Commissie is bevoegd overeenkomstig artikel 20 gedelegeerde handelingen vast te stellen om bijlage VII te wijzigen teneinde de lijst van herstelmaatregelen **aan de technische en wetenschappelijke vooruitgang** aan te passen **en rekening te houden met de ervaring die met de toepassing van deze verordening is opgedaan**.

Artikel 20

Uitoefening van de bevoegdheidsdelegatie

1. De bevoegdheid om gedelegeerde handelingen vast te stellen, wordt aan de Commissie toegekend onder de in dit artikel neergelegde voorwaarden.
2. De in artikel 19 bedoelde bevoegdheid om gedelegeerde handelingen vast te stellen, wordt aan de Commissie toegekend voor een termijn van vijf jaar met ingang van [*PB: de datum van inwerkingtreding van deze verordening invoegen*]. De Commissie stelt uiterlijk negen maanden vóór het verstrijken van de termijn van vijf jaar een verslag op over de bevoegdheidsdelegatie. De bevoegdheidsdelegatie wordt stilzwijgend met termijnen van dezelfde duur verlengd, tenzij het Europees Parlement of de Raad zich uiterlijk drie maanden vóór het einde van elke termijn tegen deze verlenging verzet.

3. Het Europees Parlement of de Raad kan de in artikel 19 bedoelde bevoegdheidsdelegatie te allen tijde intrekken. Het besluit tot intrekking beëindigt de delegatie van de in dat besluit genoemde bevoegdheid. Het wordt van kracht op de dag na die van de bekendmaking ervan in het Publicatieblad van de Europese Unie of op een daarin genoemde latere datum. Het laat de geldigheid van de reeds van kracht zijnde gedelegeerde handelingen onverlet.
4. Alvorens een gedelegeerde handeling vast te stellen, raadpleegt de Commissie de door elke lidstaat aangewezen deskundigen overeenkomstig de beginselen die zijn neergelegd in het Interinstitutioneel Akkoord van 13 april 2016 over beter wetgeven⁷⁵.
5. Zodra de Commissie een gedelegeerde handeling heeft vastgesteld, doet zij daarvan gelijktijdig kennisgeving aan het Europees Parlement en de Raad.
6. Een overeenkomstig artikel 19 vastgestelde gedelegeerde handeling treedt alleen in werking indien het Europees Parlement noch de Raad binnen een termijn van twee maanden na de kennisgeving van de handeling aan het Europees Parlement en de Raad daartegen bezwaar heeft gemaakt, of indien zowel het Europees Parlement als de Raad vóór het verstrijken van die termijn de Commissie hebben meegedeeld dat zij daartegen geen bezwaar zullen maken. Die termijn wordt op initiatief van het Europees Parlement of de Raad met twee maanden verlengd.

75 Interinstitutioneel Akkoord tussen het Europees Parlement, de Raad van de Europese Unie en de Europese Commissie over beter wetgeven (PB L 123 van 12.5.2016, blz. 1).

Artikel 21
Comitéprocedure

1. De Commissie wordt bijgestaan door een comité. Dat comité is een comité in de zin van Verordening (EU) nr. 182/2011.
2. Wanneer naar dit lid wordt verwezen, is artikel 5 van Verordening (EU) nr. 182/2011 van toepassing.

HOOFDSTUK VI
SLOTBEPALINGEN

Artikel 21a
Wijziging van Verordening (EU) 2022/869

De eerste alinea van artikel 7, lid 8, van Verordening (EU) 2022/869 wordt vervangen door:

"Met betrekking tot de in artikel 6, lid 4, van Richtlijn 92/43/EEG, artikel 4, lid 7, van Richtlijn 2000/60/EG alsmede artikel 4, leden 8 en 8a, en artikel 5, leden 8 en 8a, van [het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad betreffende natuurherstel] bedoelde milieueffecten gelden projecten op de Unielijst, mits aan alle in die richtlijnen vervatte voorwaarden is voldaan, vanuit het oogpunt van het energiebeleid als projecten van openbaar belang, en kan worden gesteld dat hierbij sprake is van een dwingend openbaar belang."

Artikel 22

Evaluatie

1. De Commissie voert uiterlijk op 31 december 2035 een evaluatie uit om de toepassing van deze verordening te beoordelen.
2. De Commissie dient bij het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's een verslag in over de belangrijkste bevindingen van de evaluatie. Het verslag gaat zo nodig vergezeld van een wetsvoorstel tot wijziging van relevante bepalingen van deze verordening, rekening houdend met de behoefte om aanvullende streefdoelen voor herstel vast te stellen, op basis van gemeenschappelijke methoden voor de beoordeling van de toestand van ecosystemen die niet onder de artikelen 4 en 5 vallen, en de meest recente wetenschappelijke gegevens.

Artikel 23

Inwerkingtreding

Deze verordening treedt in werking op de twintigste dag na die van de bekendmaking ervan in het Publicatieblad van de Europese Unie.

Deze verordening is verbindend in al haar onderdelen en is rechtstreeks toepasselijk in elke lidstaat.

Gedaan te Brussel,

Voor het Europees Parlement

Voor de Raad

De voorzitter *De voorzitter*

BIJLAGE I

LAND-, KUST- EN ZOETWATERECOSYSTEMEN — HABITATTYPEN EN GROEPEN
HABITATTYPEN ALS BEDOELD IN ARTIKEL 4, LEDEN 1 EN 2

Onderstaande lijst omvat alle in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG opgenomen land-, kust- en zoetwaterhabitats als bedoeld in artikel 4, leden 1 en 2, alsook zes groepen van die habitattypen, namelijk: wetlands (aan de kust en in het binnenland), 2) grasland en overige weidehabitats, 3) rivier-, meer-, oever- en alluviale habitats, 4) bossen, 5) steppe-, heide- en struikhabitats en 6) rotsachtige en duinhabitats.

1. GROEP 1: Wetlands (aan de kust en in het binnenland)

Code van het habitatype als vermeld in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG van de Raad	Naam van het habitatype als vermeld in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG van de Raad
Kust- en zoute habitats	
1130	Estuaria
	Bij eb droogvallende slikwadden en zandplaten
1150	Kustlagunen
1310	Eenjarige pioniervegetaties van slik- en zandgebieden met <i>Salicornia</i> spp. en andere zoutminnende soorten
1320	Schorren met slijkgrasvegetatie (<i>Spartinion maritimae</i>)
1330	Atlantische schorren (<i>Glauco-Puccinellietalia maritimae</i>)
1340	Zoutmoerassen in het binnenland
1410	Mediterrane schorren (<i>Juncetalia maritimi</i>)
1420	Mediterrane en thermo-Atlantische zoutminnende struikvegetaties (<i>Sarcocornetea fruticosi</i>)

1530	Pannonische zoutsteppen en zoutmoerassen
1650	Smalle baaien van de boreale Oostzee
Vochtige heide en venige graslanden	
4010	Noord-Atlantische vochtige heide met <i>Erica tetralix</i>
4020	Gematigde Atlantische vochtige heide met <i>Erica ciliaris</i> en <i>Erica tetralix</i>
6460	Venige graslanden van Troodos
Venen	
7110	Actief hoogveen
7120	Aangetast hoogveen waar natuurlijke regeneratie nog mogelijk is
7130	Bedekkingsveen
7140	Overgangs- en trilveen
7150	Slenken in veengronden met vegetatie behorend tot het <i>Rhynchosporion</i>
7160	Mineraalrijke bronnen en bronnen van laagvenen in Fennoscandiavië
7210	Kalkhoudende moerassen met <i>Cladium mariscus</i> en soorten van het <i>Caricion davallianae</i>
7220	Kalktufbronnen met tufsteenformatie (<i>Cratoneurion</i>)
7230	Alkalisch laagveen
7240	Alpiene pionierformaties van het <i>Caricion bicoloris-atrofuscae</i>
7310	Aapa-veen
7320	Palsa-veen

Natte bossen	
9080	Moerasbossen van loofbomen in Fennoscandiavië
91D0	Veenbossen

2. GROEP 2: Grasland en overige weidehabitats

Code van het habitatype als vermeld in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG van de Raad	Naam van het habitatype als vermeld in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG van de Raad
Kust- en duinhabitats	
1630	Kustweiden van de boreale Oostzee
21A0	Machairs
Heide- en struikhabitats	
4030	Droge Europese heide
4040	Litorale Atlantische droge heide met <i>Erica vagans</i>
4090	Endemische heide met <i>Genista anglica</i> in het montane Middellandse Zeegebied
5130	<i>Juniperus communis</i> -formaties in heide of kalkgrasland
8240	Naakte, kalkhoudende rotsbodem
Graslanden	
6110	Kalkminnend of basofiel grasland op rotsbodem behorend tot het <i>Alyssosedion albi</i>
6120	Kalkminnend grasland op dorre zandbodem
6130	Grasland op zinkhoudende bodem behorend tot het <i>Violetalia calaminariae</i>
6140	Silicicool grasland met <i>Festuca eskia</i> in de Pyreneeën
6150	Boreo-alpien silicicool grasland
6160	Oro-Iberisch grasland met <i>Festuca indigesta</i>
6170	Alpien en subalpien kalkminnend grasland
6180	Mesofiele Macaronesische graslanden

6190	Pannonisch grasland op rotsbodem (<i>Stipo-Festucetalia pallentis</i>)
6210	Droge halfnatuurlijke graslanden en struikvormende facies op kalkhoudende bodems (<i>Festuco-Brometalia</i>)
6220	Halfsteppen met grassen en eenjarige planten (<i>Thero-Brachypodietea</i>)
6230	Soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems van berggebieden (en van submontane gebieden in het binnenland van Europa)
6240	Sub-Pannonisch steppengrasland
6250	Pannonische steppengraslanden op löss
6260	Pannonische steppengraslanden op zand
6270	Soortenrijke, laaggelegen, droge tot mesofiele Fennoscandinavische graslanden
6280	Noordse Alvar en vlakke pre-Cambrische kalkplateaus
62A0	Oostelijke submediterrane droge graslanden (<i>Scorzoneratalia villosae</i>)
62B0	Cypriotisch grasland op serpentijngesteente
62C0	Pontisch-Sarmatische steppen
62D0	Zuurminnende graslanden in het montane Moesia-gebied
6410	Grasland met <i>Molinia</i> op kalkhoudende, venige, of lemige kleibodem (<i>Molinion caeruleae</i>)
6420	Mediterraan vochtig grasland met hoge kruiden van het <i>Molinio-Holoschoenion</i>
6510	Laaggelegen schraal hooiland (<i>Alopecurus pratensis</i> , <i>Sanguisorba officinalis</i>)
6520	Hooiland in gebergte

Dehesa's en bosgraslanden	
6310	Dehesa's met wintergroene <i>Quercus</i> spp.
6530	Fennoscandinavische bosgraslanden
9070	Fennoscandinavische bosweiden

3. GROEP 3: Rivier-, meer-, oever- en alluviale habitats

Code van het habitatype als vermeld in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG van de Raad	Naam van het habitatype als vermeld in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG van de Raad
Rivieren en meren	
3110	Mineraalarme oligotrofe wateren van de Atlantische zandvlakten (<i>Littorelletalia uniflorae</i>)
3120	Mineraalarme oligotrofe wateren van de zandvlakten in het westelijke Middellandse Zeegebied met <i>Isoetes</i> spp.
3130	Oligotrofe tot mesotrofe stilstaande wateren met vegetatie behorend tot het <i>Littorelletalia uniflorae</i> en/of <i>Isoëto-Nanojuncetea</i>
3140	Kalkhoudende oligo-mesotrofe wateren met bentische <i>Chara</i> spp.-vegetaties
3150	Van nature eutrofe meren met vegetatie van het type <i>Magnopotamion</i> of <i>Hydrocharition</i>
3160	Dystrofe natuurlijke poelen en meren
3170	Niet-permanente poelen in het Middellandse Zeegebied
3180	Turloughs
3190	Gipskarstmeren
31A0	Lotusvelden in warmwaterbronnen in Transsylvanië
3210	Natuurlijke rivieren van Fennoscandiavië
3220	Alpiene rivieren met oevervegetatie van kruidachtige planten
3230	Alpiene rivieren met houtige oevervegetatie met <i>Myricaria germanica</i>
3240	Alpiene rivieren met houtige oevervegetatie met <i>Salix elaeagnos</i>

3250	Continu stromende mediterrane rivieren met <i>Glaucium flavum</i>
3260	Submontane en laaglandrivieren met vegetaties behorend tot het <i>Ranunculion fluitantis</i> en het <i>Callitricho-Batrachion</i>
3270	Rivieren met slikoevers met vegetaties behorend tot het <i>Chenopodion rubri</i> p.p. en <i>Bidention</i> p.p.
3280	Continu stromende mediterrane rivieren behorend tot het <i>Paspalo-Agrostidion</i> met rivierbossen met <i>Salix</i> spp. en <i>Populus alba</i>
3290	Mediterrane rivieren met periodiek stromend water behorend tot het <i>Paspalo-Agrostidion</i>
32A0	Tufsteenwatervallen in karstrivieren in de Dinarische Alpen
Alluviale graslanden	
6430	Voedselrijke zoomvormende ruigten van het laagland en van de montane en alpiene zones
6440	Periodiek overstroomd alluviaal grasland van <i>Cnidion dubii</i>
6450	Alluviale noord-boreale graslanden
6540	Submediterraan grasland van het <i>Molinion-Holoschoenion</i>
Alluviale en oeverbossen	
9160	Sub-Atlantische en midden-Europese wintereikenbossen of eikenhaagbeukbossen behorend tot het <i>Carpinion-betuli</i>
91E0	Bossen op alluviale grond met <i>Alnus glutinosa</i> en <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>)
91F0	Gemengde oeverformaties met <i>Quercus robur</i> , <i>Ulmus laevis</i> en <i>Ulmus minor</i> , <i>Fraxinus excelsior</i> of <i>Fraxinus angustifolia</i> , langs de grote rivieren (<i>Ulmenion minoris</i>)
92A0	Galerijbossen met <i>Salix alba</i> en <i>Populus alba</i>
92B0	Oeverformaties langs mediterrane waterlopen met periodiek stromend water, met <i>Rhododendron ponticum</i> , <i>Salix</i> en andere
92C0	Bossen met <i>Platanus orientalis</i> en <i>Liquidambar orientalis</i> (<i>Platanion orientalis</i>)
92D0	Zuidelijke galerijbossen en stroombegeleidende struikvegetaties (<i>Nerio-Tamariceteae</i> en <i>Securinegion tinctoriae</i>)
9370	Palmbossen met <i>Phoenix</i>

4. GROEP 4: Bossen

Code van het habitatype als vermeld in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG van de Raad	Naam van het habitatype als vermeld in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG van de Raad
Boreale bossen	
9010	Westelijke taiga
9020	Oude natuurlijke loofbossen van het hemi-boreale deel van Fennoscandiavië, rijk aan epifyten (<i>Quercus</i> , <i>Tilia</i> , <i>Acer</i> , <i>Fraxinus</i> , <i>Ulmus</i>)
9030	Natuurlijke bossen van de eerste fasen in de successie op geologisch omhoogrijzende kustgebieden
9040	Noordse subalpiene/subarctische bossen met <i>Betula pubescens</i> ssp. <i>czerepanovii</i>
9050	Fennoscandinavische bossen met <i>Picea abies</i> met soortenrijke kruidlaag
9060	Naaldbossen op of in de nabijheid van fluvio-glaciale eskers
Bossen van de gematigde klimaatzone	
9110	Beukenbossen van het type <i>Luzulo-Fagetum</i>
9120	Atlantische zuurminnende beukenbossen met <i>Ilex</i> en soms ook <i>Taxus</i> in de ondergroei (<i>Quercion robori-petraeae</i> of <i>Ilici-Fagenion</i>)
9130	Beukenbossen van het type <i>Asperulo-Fagetum</i>
9140	Midden-Europese subalpiene beukenbossen met <i>Acer</i> spp. en <i>Rumex arifolius</i>
9150	Midden-Europese kalkminnende beukenbossen behorend tot het <i>Cephalanthero-Fagion</i>
9170	Eiken-haagbeukenbossen van het type <i>Galio-Carpinetum</i>
9180	Hellingbossen of ravijnbossen behorend tot het <i>Tilio-Acerion</i>
9190	Oude zuurminnende eikenbossen op zandvlakten met <i>Quercus robur</i>
91A0	Oude eikenbossen van de Britse eilanden met <i>Ilex</i> en <i>Blechnum</i>
91B0	Warmteminnende essenbossen met <i>Fraxinus angustifolia</i>
91G0	Pannonische bossen met <i>Quercus petraea</i> en <i>Carpinus betulus</i>
91H0	Pannonische bossen met <i>Quercus pubescens</i>

91I0	Euro-Siberische steppebossen met <i>Quercus</i> spp.
91J0	Bossen van de Britse eilanden met <i>Taxus baccata</i>
91K0	Illyrische beukenbossen (<i>Aremonio-Fagion</i>)
91L0	Illyrische eiken-haagbeukenbossen (<i>Erythronio-carpinion</i>)
91M0	Pannonisch-Balkanese bossen met moseik en wintereik
91P0	Poolse variant van het zilversparren-lariksbos (<i>Abietetum polonicum</i>)
91Q0	West-Karpatische kalkminnende grovedennenbossen
91R0	Dinarische grovedennenbossen op dolomietbodem (<i>Genisto januensis-Pinetum</i>)
91S0	West-Pontische beukenbossen
91T0	Midden-Europese korstmos-grovedennenbossen
91U0	Sarmatisch steppe-dennenbos
91V0	Dacische beukenbossen (<i>Symphyto-Fagion</i>)
91W0	Beukenbossen in het Moesia-gebied
91X0	Beukenbossen in het Dobroedzja-gebied
91Y0	Dacische eiken-haagbeukenbossen
91Z0	Bossen van zilverlinden in het Moesia-gebied
91AA	Oostelijke witte-eikenbossen
91BA	Zilversparrenbossen in het Moesia-gebied
91CA	Grovedennenbossen in het Rhodope- en het Balkangebergte

Bossen van het mediterrane en Macaronesische gebied	
9210	Beukenbossen in de Apennijnen met <i>Taxus</i> en <i>Ilex</i>
9220	Beukenbossen in de Apennijnen met <i>Abies alba</i> en beukenbossen met <i>Abies nebrodensis</i>
9230	Galicisch-Portugese eikenbossen met <i>Quercus robur</i> en <i>Quercus pyrenaica</i>
9240	Iberische eikenbossen met <i>Quercus faginea</i> of <i>Quercus canariensis</i>
9250	Bossen met <i>Quercus trojana</i>
9260	Bossen met <i>Castanea sativa</i>
9270	Griekse beukenbossen met <i>Abies borisii regis</i>
9280	Bossen met <i>Quercus frainetto</i>
9290	Cipressenbossen (<i>Acero-Cupression</i>)
9310	Egeïsche bossen met <i>Quercus brachyphylla</i>
9320	Bossen met <i>Olea</i> en <i>Ceratonia</i>
9330	Bossen met <i>Quercus suber</i>
9340	Bossen met <i>Quercus ilex</i> en <i>Quercus rotundifolia</i>
9350	Bossen met <i>Quercus macrolepis</i>
9360	Laurierbossen op de Macaronesische eilanden (<i>Laurus</i> , <i>Ocotea</i>)
9380	Bossen met <i>Ilex aquifolium</i>
9390	Struikgewas en lage bosvegetatie met <i>Quercus alnifolia</i>
93A0	Bosland met <i>Quercus infectoria</i> (<i>Anagyro foetidae-Quercetum infectoriae</i>)
Naaldbossen in berggebieden	
9410	Zuurminnende bossen met <i>Picea</i> van het montane en alpiene gebied (<i>Vaccinio-Picetea</i>)
9420	Alpiene bossen met <i>Larix decidua</i> en/of <i>Pinus cembra</i>
9430	Montane en subalpiene bossen met <i>Pinus uncinata</i>
9510	Bossen van de zuidelijke Apennijnen met <i>Abies alba</i>
9520	Bossen met <i>Abies pinsapo</i>

9530	(Sub)-mediterrane dennenbossen met endemische zwarte den
9540	Mediterrane dennenbossen van het type endemische mesogeïsche den
9550	Canarische endemische dennenbossen
9560	Endemische bossen met <i>Juniperus</i> spp.
9570	Bossen met <i>Tetraclinis articulata</i>
9580	Mediterrane bossen met <i>Taxus baccata</i>
9590	Bossen met <i>Cedrus brevifolia</i> (<i>Cedrosetum brevifoliae</i>)
95A0	Hoge dennenbossen in het montane Middellandse Zeegebied

5. GROEP 5: Steppe-, heide- en struikhabitats

Code van het habitatype als vermeld in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG van de Raad	Naam van het habitatype als vermeld in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG van de Raad
Zout- en gipssteppen	
1430	Zout- en stikstofminnende struikvegetaties (<i>Pegano-Salsoletea</i>)
1510	Mediterrane zoutsteppen (<i>Limonietalia</i>)
1520	Iberische gipsvegetaties (<i>Gypsophiletalia</i>)
Heide- en struikvegetaties van de gematigde klimaatzone	
4050	Endemische heide van het Macaronesisch gebied
4060	Alpiene en boreale heide
4070	Duinbossen met <i>Pinus mugo</i> en/of <i>Rhododendron hirsutum</i> (Mugo-Rhododendretum hirsuti)
4080	Struikvegetaties van subarctische <i>Salix</i> spp.
40A0	Subcontinentale peri-Pannonische struikvegetatie
40B0	<i>Potentilla fruticosa</i> -kreupelbos in het Rhodope-gebergte
40C0	Pontisch-Sarmatisch loofverliezend kreupelbos

Sclerofiel struikgewas (matorrals)	
5110	Stabiele xero-thermofiele formaties met <i>Buxus sempervirens</i> op rotshellingen (<i>Berberidion</i> p.p.)
5120	Bergformaties van <i>Cytisus purgans</i>
5140	Formaties van <i>Cistus palhinhae</i> op maritieme heide
5210	<u>Boomvormige matorrals met <i>Juniperus</i> spp.</u>
5220	Boomvormige matorrals met <i>Zyziphus</i>
5230	Boomvormige matorrals met <i>Laurus nobilis</i>
5310	<i>Laurus nobilis</i> -kreupelbos
5320	Lage wolfsmelkvegetaties nabij kliffen
5330	Thermo-mediterrane en halfwoestijn-struikvegetaties
5410	West-mediterrane phrygana's van kliftoppen (<i>Astragalo-Plantaginetum subulatae</i>)
5420	Phrygana's van <i>Sarcopoterium spinosum</i>
5430	Endemische phrygana's van het <i>Euphorbio-Verbascion</i>

6. GROEP 6: Rotsachtige en duinhabitats

Code van het habitatype als vermeld in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG van de Raad	Naam van het habitatype als vermeld in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG van de Raad
Kliffen, stranden en eilandjes	
1210	Eenjarige vloedmerkvegetatie
1220	Meerjarige vegetatie van keienstranden
1230	Klifvegetatie van de Atlantische kust en de Oostzeekust
1240	Klifvegetatie van de Middellandse Zeekust met endemische <i>Limonium</i> spp.
1250	Klifvegetatie van het Macaronesisch gebied

1610	Esker-eilanden van de Oostzee met hun zandstrand-, keienstrand-, rotsvegetaties en de sublitorale vegetaties
1620	Eilandjes van de boreale Oostzee
1640	Zandstranden met meerjarige vegetatie van de boreale Oostzee
Kust- en landduinen	
2110	Embryonale wandelende duinen
2120	Wandelende duinen op de strandwal met <i>Ammophila arenaria</i> ("witte duinen")
2130	Vastgelegde kustduinen met kruidvegetatie ("grijze duinen")
2140	Vastgelegde ontkalkte duinen met <i>Empetrum nigrum</i>
2150	Atlantische vastgelegde ontkalkte duinen (<i>Calluno-Ulicetea</i>)
2160	Duinen met <i>Hippophaë rhamnoides</i>
2170	Duinen met <i>Salix repens</i> ssp. <i>argentea</i> (<i>Salicion arenariae</i>)
2180	Beboste duinen van het Atlantische, continentale en boreale gebied
2190	Vochtige duinvalleien
2210	Vastgelegde kustduinen van <i>Crucianellion maritimae</i>
2220	Duinen met <i>Euphorbia terracina</i>
2230	Duingrasland van <i>Malcolmietalia</i>
2240	Duingrasland van <i>Brachypodietalia</i> en eenjarige planten
2250	Litorale jeneverbesbosjes (<i>Juniperus</i> spp.)
2260	Sclerofiele duinvegetatie van het <i>Cisto-Lavenduletalia</i>
2270	Duinbossen met <i>Pinus pinea</i> en/of <i>Pinus pinaster</i>
2310	Psammofiele heide met <i>Calluna</i> en <i>Genista</i>
2320	Psammofiele heide met <i>Calluna</i> en <i>Empetrum nigrum</i>
2330	Open grasland met <i>Corynephorus</i> - en <i>Agrostis</i> -soorten op landduinen
2340	Pannonische binnenlandse duinen
91N0	Pannonische kreupelbos op landduinen (<i>Junipero-Populetum albae</i>)

Rotsachtige habitats	
8110	Kiezelhoudende puinhellingen van de montane tot de sneeuwzone (<i>Androsacetalia alpinae</i> en <i>Galeopsietalia ladani</i>)
8120	Kalkhoudende puinhellingen en kalkhoudende leistenen van de montane tot de alpiene zone (<i>Thlapsietea rotundifolii</i>)
8130	Thermofiele puinhellingen van het westelijke Middellandse Zeegebied
8140	Puinhellingen van het oostelijke Middellandse Zeegebied
8150	Midden-Europese kiezelpuinhellingen van hooggelegen gebieden
8160	Midden-Europese kalkpuinhellingen van het heuvelgebied tot het montaan gebied
8210	Kalkhoudende rotshellingen met rotsvegetaties
8220	Kiezelhoudende rotshellingen met rotsvegetaties
8230	Kiezelhoudende rotsen met pioniervegetatie van het <i>Sedo-Scleranthion</i> of van het <i>Sedo albi-Veronicion dillenii</i>
8310	Niet voor publiek opengestelde grotten
8320	Lavavlakten en natuurlijke uitgravingen
8340	Permanente gletsjers

BIJLAGE II
MARIENE ECOSYSTEMEN – HABITATTYPEN EN GROEPEN HABITATTYPEN ALS
BEDOELD IN ARTIKEL 5, LEDEN 1 EN 2

Onderstaande lijst omvat alle in artikel 5, leden 1 en 2, bedoelde mariene habitattypen, alsook zeven groepen van die habitattypen, namelijk: 1) zeegrasvelden, 2) bossen van macroalgen, 3) mossel- en oesterbanken, 4) kalkwiervelden, 5) spons-, koraal- en koraligene velden, 6) hydrothermale en koude submariene bronnen en 7) zachte sedimenten (boven 1 000 meter diepte). Ook wordt het verband met de in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG vermelde habitattypen weergegeven.

De gebruikte classificatie van mariene habitattypen, gedifferentieerd naar mariene biogeografische regio's, is opgesteld aan de hand van het natuurinformatiesysteem van de EU (EUNIS), dat in 2022 door het Europees Milieuagentschap (EEA) is herzien wat betreft de typologie van de mariene habitats. De informatie over de gerelateerde habitats van bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG van de Raad is gebaseerd op de dwarsverbanden die het EEA in 2021 heeft gepubliceerd¹.

1. Groep 1: Zeegrasvelden

EUNIS-code	Naam van habitatype in EUNIS	Code van het betrokken habitatype als vermeld in bijlage I bij Richtlijn 92/43/EEG van de Raad
Atlantische Oceaan		
MA522	Zeegrasvelden op litoraal zand (Atlantische Oceaan)	1140; 1160
MA623	Zeegrasvelden op litorale modder (Atlantische Oceaan)	1140; 1160
MB522	Zeegrasvelden op infralitoraal zand (Atlantische Oceaan)	1110; 1150; 1160

¹ [EUNIS-classificatie van mariene habitats 2022.Europees Milieuagentschap.](#)

Oostzee		
MA332	Hydrolitoraal grof sediment gekenmerkt door onderwatervegetatie (Oostzee)	1130; 1160; 1610; 1620
MA432	Hydrolitoraal gemengd sediment gekenmerkt door onderwatervegetatie (Oostzee)	1130; 1140; 1160; 1610
MA532	Hydrolitoraal zand gekenmerkt door bewortelde onderwaterplanten (Oostzee)	1130; 1140; 1160; 1610
MA632	Hydrolitorale modder gedomineerd door bewortelde onderwaterplanten (Oostzee)	1130; 1140; 1160; 1650
MB332	Infralitoraal grof sediment gekenmerkt door bewortelde onderwaterplanten (Oostzee)	1110; 1160
MB432	Infralitoraal gemengd sediment gekenmerkt door bewortelde onderwaterplanten (Oostzee)	1110; 1160; 1650
MB532	Infralitoraal zand gekenmerkt door bewortelde onderwaterplanten (Oostzee)	1110; 1130; 1150; 1160
MB632	Infralitoraal moddersediment gekenmerkt door bewortelde onderwaterplanten (Oostzee)	1130; 1150; 1160; 1650
Zwarte Zee		
MB546	Zeegrasvelden en velden met algen met wortelstokken in door zoetwater beïnvloede infralitorale modderige zanden (Zwarte Zee)	1110; 1130; 1160
MB547	Zeegrasvelden op gematigd blootgesteld schoon zand in het bovenste deel van de infralitorale zone (Zwarte Zee)	1110; 1160
MB548	Zeegrasvelden op zand in het onderste deel van de litorale zone (Zwarte Zee)	1110; 1160
Middellandse Zee		
MB252	Biocoenose van <i>Posidonia oceanica</i>	1120
MB2521	Ecomorfose van gestreepte <i>Posidonia oceanica</i> -velden	1120; 1130; 1160
MB2522	Ecomorfose van <i>Posidonia oceanica</i> -velden van het "barrièrerif"-type	1120; 1130; 1160
MB2523	Facies van dood "matte" van <i>Posidonia oceanica</i> zonder veel epiflora	1120; 1130; 1160
MB2524	Associatie met <i>Caulerpa prolifera</i> op <i>Posidonia</i> -velden	1120; 1130; 1160

MB5521	Associatie met <i>Cymodocea nodosa</i> op goed gesorteerd fijn zand	1110; 1130; 1160
MB5534	Associatie met <i>Cymodocea nodosa</i> op modderig zand aan de oppervlakte in beschutte wateren	1110; 1130; 1160
MB5535	Associatie met <i>Zostera noltei</i> op modderig zand aan de oppervlakte in beschutte wateren	1110; 1130; 1160
MB5541	Associatie met <i>Ruppia cirrhosa</i> en/of <i>Ruppia maritima</i> op zand	1110; 1130; 1160
MB5544	Associatie met <i>Zostera noltei</i> in een euryhalien en eurytherm milieu op zand	1110; 1130; 1160
MB5545	Associatie met <i>Zostera marina</i> in een euryhalien en eurytherm milieu	1110; 1130; 1160

2. Groep 2: Bossen van macroalgen

EUNIS-code	Naam van habitatype in EUNIS	Bijbehorende codes overeenkomstig bijlage I bij de habitatrictlijn
Atlantische Oceaan		
MA123	Zeewiergemeenschappen op volledig zilt litoraal gesteente (Atlantische Oceaan)	1160; 1170; 1130
MA125	Fucales op litoraal gesteente met variabel zoutgehalte (Atlantische Oceaan)	1170; 1130
MB121	Kelp- en zeewiergemeenschappen op infralitoraal gesteente (Atlantische Oceaan)	1170; 1160
MB123	Kelp- en zeewiergemeenschappen op door sedimenten beïnvloed of verstoord infralitoraal gesteente (Atlantische Oceaan)	1170; 1160
MB124	Kelpgemeenschappen op infralitoraal gesteente met variabel zoutgehalte (Atlantische Oceaan)	1170; 1130; 1160
MB321	Kelp- en zeewiergemeenschappen op infralitoraal grof sediment (Atlantische Oceaan)	1160
MB521	Kelp- en zeewiergemeenschappen op infralitoraal zand (Atlantische Oceaan)	1160
MB621	Vegetatiegemeenschappen op infralitorale modder (Atlantische Oceaan)	1160

Oostzee		
MA131	Hydrolitoraal gesteente en keien gekenmerkt door meerjarige algen (Oostzee)	1160; 1170; 1130; 1610; 1620
MB131	Meerjarige algen op infralitoraal gesteente en keien (Oostzee)	1170; 1160
MB232	Infralitorale bodems gekenmerkt door schelpengruis (Oostzee)	1160; 1110
MB333	Infralitoraal grof sediment gekenmerkt door meerjarige algen (Oostzee)	1110; 1160
MB433	Infralitoraal gemengd sediment gekenmerkt door meerjarige algen (Oostzee)	1110; 1130; 1160; 1170
Zwarte Zee		
MB144	Door Mytilidae gedomineerd blootgesteld gesteente met Fucales in het bovenste deel van de infralitorale zone (Zwarte Zee)	1170; 1160
MB149	Door Mytilidae gedomineerd gematigd blootgesteld gesteente met Fucales in het bovenste deel van de infralitorale zone (Zwarte Zee)	1170; 1160
MB14A	Fucales en andere algen op beschut gesteente in het bovenste deel van de infralitorale zone, goed belicht (Zwarte Zee)	1170; 1160
Middellandse Zee		
MA1548	Associatie met <i>Fucus virsoides</i>	1160; 1170
MB1512	Associatie met <i>Cystoseira tamariscifolia</i> en <i>Saccorhiza polyschides</i>	1170; 1160
MB1513	Associatie met <i>Cystoseira amentacea</i> (var. <i>amentacea</i> , var. <i>stricta</i> , var. <i>spicata</i>)	1170; 1160
MB151F	Associatie met <i>Cystoseira brachycarpa</i>	1170; 1160
MB151G	Associatie met <i>Cystoseira crinita</i>	1170; 1160
MB151H	Associatie met <i>Cystoseira crinitophylla</i>	1170; 1160
MB151J	Associatie met <i>Cystoseira sauvageauana</i>	1170; 1160
MB151K	Associatie met <i>Cystoseira spinosa</i>	1170; 1160
MB151L	Associatie met <i>Sargassum vulgare</i>	1170; 1160
MB151M	Associatie met <i>Dictyopteris polypodioides</i>	1170; 1160
MB151W	Associatie met <i>Cystoseira compressa</i>	1170; 1160

MB1524	Associatie met <i>Cystoseira barbata</i>	1170; 1160
MC1511	Associatie met <i>Cystoseira zosteroides</i>	1170; 1160
MC1512	Associatie met <i>Cystoseira usneoides</i>	1170; 1160
MC1513	Associatie met <i>Cystoseira dubia</i>	1170; 1160
MC1514	Associatie met <i>Cystoseira corniculata</i>	1170; 1160
MC1515	Associatie met <i>Sargassum</i> spp.	1170; 1160
MC1518	Associatie met <i>Laminaria ochroleuca</i>	1170; 1160
MC3517	Associatie met <i>Laminaria rodriguezii</i> op detritische bedden	1160

3. Groep 3: Mossel- en oesterbanken

EUNIS-code	Naam van habitatype in EUNIS	Bijbehorende codes overeenkomstig bijlage I bij de habitatrictlijn
Atlantische Oceaan		
MA122	<i>Mytilus edulis</i> - en/of zeepokkengemeenschappen op aan de golven blootgesteld litoraal gesteente (Atlantische Oceaan)	1160; 1170
MA124	Mossel- en/of zeepokkengemeenschappen met zeewieren op litoraal gesteente (Atlantische Oceaan)	1160; 1170
MA227	Riffen met tweekleppigen in de litorale zone (Atlantische Oceaan)	1170; 1140
MB222	Riffen met tweekleppigen in de infralitorale zone (Atlantische Oceaan)	1170; 1130; 1160
MC223	Riffen met tweekleppigen in de circalitorale zone (Atlantische Oceaan)	1170
Oostzee		
MB231	Infralitorale bodems gedomineerd door epibenthische tweekleppigen (Oostzee)	1170; 1160
MC231	Circalitorale bodems gedomineerd door epibenthische tweekleppigen (Oostzee)	1170; 1160; 1110
MD231	Circalitorale biogene bodems uit de kust gekenmerkt door epibenthische tweekleppigen (Oostzee)	1170
MD232	Circalitorale bodems uit de kust met schelpen en grind gekenmerkt door tweekleppigen (Oostzee)	1170
MD431	Circalitorale gemengde bodems uit de kust gekenmerkt door macroscopische epibenthische biotische structuren (Oostzee)	

MD531	Circalitoraal zand uit de kust gekenmerkt door macroscopische epibenthische biotische structuren (Oostzee)	
MD631	Circalitorale modder uit de kust gekenmerkt door epibenthische tweekleppigen (Oostzee)	
Zwarte Zee		
MB141	Door ongewervelden gedomineerd gesteente in het onderste deel van de infralitorale zone (Zwarte Zee)	1170
MB143	Door Mytilidae gedomineerd blootgesteld gesteente met bladachtige algen (geen Fucales) in het bovenste deel van de infralitorale zone (Zwarte Zee)	1170; 1160
MB148	Door Mytilidae gedomineerd gematigd blootgesteld gesteente met bladachtige algen (geen Fucales) in het bovenste deel van de infralitorale zone (Zwarte Zee)	1170; 1160
MB242	Mosselbanken in de infralitorale zone (Zwarte Zee)	1170; 1130; 1160
MB243	Oesterbanken op gesteente in het onderste deel van de infralitorale zone (Zwarte Zee)	1170
MB642	Infralitorale terrigene modder (Zwarte Zee)	1160
MC141	Door ongewervelden gedomineerd circalitoraal gesteente (Zwarte Zee)	1170
MC241	Mosselbedden op circalitorale terrigene modder (Zwarte Zee)	1170
MC645	Modder in het onderste deel van de circalitorale zone (Zwarte Zee)	
Middellandse Zee		
MA1544	Facies met <i>Mytilus galloprovincialis</i> in water dat rijk is aan organisch materiaal	1160; 1170
MB1514	Facies met <i>Mytilus galloprovincialis</i>	1170; 1160
	<u>Mediterrane infralittorale oesterbedden</u>	
	<u>Mediterrane circalittorale oesterbedden</u>	

4. Groep 4: Kalkwiervelden

EUNIS-code	Naam van habitatype in EUNIS	Bijbehorende codes overeenkomstig bijlage I bij de habitatrictlijn
Atlantische Oceaan		
MB322	Kalkwiervelden op infralitoraal grof sediment (Atlantische Oceaan)	1110; 1160
MB421	Kalkwiervelden op infralitoraal gemengd sediment (Atlantische Oceaan)	1110; 1160
MB622	Kalkwiervelden op infralitoraal modderig sediment (Atlantische Oceaan)	1110; 1160
Middellandse Zee		
MB3511	Associatie met rhodoliet in grof zand en fijne kiezel, gemengd door de golven	1110; 1160
MB3521	Associatie met rhodoliet in grof zand en fijne kiezel onder invloed van bodemstromingen	1110; 1160
MB3522	Associatie met kalkwieren (= associatie met <i>Lithothamnion corallioides</i> en <i>Phymatolithon calcareum</i>) op grof zand en grind (Middellandse Zee)	1110; 1160
MC3521	Associatie met rhodoliet op detritische kustbodems	1110
MC3523	Associatie met kalkwieren (<i>Lithothamnion corallioides</i> en <i>Phymatolithon calcareum</i>) op dendritische kustbodems	1110

5. Groep 5: Spons-, koraal- en koraligene velden

EUNIS-code	Naam van habitatype in EUNIS	Bijbehorende codes overeenkomstig bijlage I bij de habitatrictlijn
Atlantische Oceaan		
MC121	Faunagemeenschappen op circalitoraal gesteente (Atlantische Oceaan)	1170
MC124	Faunagemeenschappen op circalitoraal gesteente met variabel zoutgehalte (Atlantische Oceaan)	1170; 1130
MC126	Gemeenschappen van circalitorale grotten en overhangen (Atlantische Oceaan)	8330; 1170
MC222	Koudwaterkoraalriffen in de circalitorale zone (Atlantische Oceaan)	1170
MD121	Sponzengemeenschappen op circalitoraal gesteente uit de kust (Atlantische Oceaan)	1170

MD221	Koudwaterkoraalriffen in de circalitorale zone uit de kust (Atlantische Oceaan)	1170
ME122	Sponzengemeenschappen op gesteente in het bovenste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	1170
ME123	Gemengde koudwaterkoraalgemeenschappen op gesteente in het bovenste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	1170
ME221	Koudwaterkoraalrif in het bovenste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	1170
ME322	Gemengde koudwaterkoraalgemeenschap op grof sediment in het bovenste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	
ME324	Aggregatie van sponzen op grof sediment in het bovenste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	
ME422	Aggregatie van sponzen op gemengd sediment in het bovenste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	
ME623	Aggregatie van sponzen op modder in het bovenste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	
ME624	Rechtopstaand koraalveld op modder in het bovenste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	
MF121	Gemengde koudwaterkoraalgemeenschap op gesteente in het onderste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	1170
MF221	Koudwaterkoraalrif in het onderste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	1170
MF321	Gemengde koudwaterkoraalgemeenschap op grof sediment in het onderste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	
MF622	Aggregatie van sponzen op modder in het onderste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	
MF623	Rechtopstaand koraalveld op modder in het onderste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	
Oostzee		
MB138	Infralitoraal gesteente en keien gekenmerkt door epibenthische sponzen (Oostzee)	1170; 1160
MB43A	Infralitoraal gemengd sediment gekenmerkt door epibenthische sponzen (Porifera) (Oostzee)	1160; 1170
MC133	Circalitoraal gesteente en keien gekenmerkt door epibenthische neteldieren (Oostzee)	1170; 1160
MC136	Circalitoraal gesteente en keien gekenmerkt door epibenthische sponzen (Oostzee)	1170; 1160
MC433	Circalitoraal gemengd sediment gekenmerkt door epibenthische neteldieren (Oostzee)	1160; 1170

MC436	Circalitoraal gemengd sediment gekenmerkt door epibenthische sponzen (Oostzee)	1160
Zwarte Zee		
MD24	Circalitorale biogene habitats uit de kust (Zwarte Zee)	1170
ME14	Gesteente in het bovenste deel van de bathyale zone (Zwarte Zee)	1170
ME24	Biogene habitat in het bovenste deel van de bathyale zone (Zwarte Zee)	1170
MF14	Gesteente in het onderste deel van de bathyale zone (Zwarte Zee)	1170
Middellandse Zee		
MB151E	Facies met <i>Cladocora caespitosa</i>	1170; 1160
MB151Q	Facies met <i>Astroides calycularis</i>	1170; 1160
MB151 α	Facies en associatie van koraligene biocoenose (in enclave)	1170; 1160
MC1519	Facies met <i>Eunicella cavolini</i>	1170; 1160
MC151A	Facies met <i>Eunicella singularis</i>	1170; 1160
MC151B	Facies met <i>Paramuricea clavata</i>	1170; 1160
MC151E	Facies met <i>Leptogorgia sarmentosa</i>	1170; 1160
MC151F	Facies met <i>Anthipatella subpinnata</i> en verspreide rode algen	1170; 1160
MC151G	Facies met massieve sponzen en verspreide rode algen	1170; 1160
MC1522	Facies met <i>Corallium rubrum</i>	8330; 1170
MC1523	Facies met <i>Leptopsammia pruvoti</i>	8330; 1170
MC251	Koraligene platforms	1170
MC6514	Facies van plakkerige modder met <i>Alcyonium palmatum</i> en <i>Parastichopus regalis</i> op circalitorale modder	1160
MD151	Biocoenose van het gesteente aan de rand van het mediterrane plat	1170
MD25	Circalitorale biogene habitats uit de kust (Middellandse Zee)	1170
MD6512	Facies van plakkerige modder met <i>Alcyonium palmatum</i> en <i>Parastichopus regalis</i> op modder in het onderste deel van de circalitorale zone	
ME1511	Riffen met <i>Lophelia pertusa</i> in het bovenste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	1170

ME1512	Riffen met <i>Madrepora oculata</i> in het bovenste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	1170
ME1513	Riffen met <i>Madrepora oculata</i> en <i>Lophelia pertusa</i> in het bovenste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	1170
ME6514	Facies met <i>Pheronema carpenteri</i> in het bovenste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	
MF1511	Riffen met <i>Lophelia pertusa</i> in het onderste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	1170
MF1512	Riffen met <i>Madrepora oculata</i> in het onderste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	1170
MF1513	Riffen met <i>Madrepora oculata</i> en <i>Lophelia pertusa</i> in het onderste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	1170
MF6511	Facies van zanderige modder met <i>Thenaea muricata</i> in het onderste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	
MF6513	Facies van compacte modder met <i>Isidella elongata</i> in het onderste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	

6. Groep 6: Hydrothermale en koude submariene bronnen

EUNIS-code	Naam van habitatype in EUNIS	Bijbehorende codes overeenkomstig bijlage I bij de habitatrictlijn
Atlantische Oceaan		
MB128	Hydrothermale en koude submariene bronnen op infralitoraal gesteente (Atlantische Oceaan)	1170; 1160; 1180
MB627	Hydrothermale en koude submariene bronnen op infralitorale modder (Atlantische Oceaan)	1130; 1160
MC127	Hydrothermale en koude submariene bronnen op circalitoraal gesteente (Atlantische Oceaan)	1170; 1180
MC622	Hydrothermale en koude submariene bronnen op circalitorale modder (Atlantische Oceaan)	1160
MD122	Hydrothermale en koude submariene bronnen op circalitoraal gesteente uit de kust (Atlantische Oceaan)	1170
MD622	Hydrothermale en koude submariene bronnen op circalitorale modder uit de kust (Atlantische Oceaan)	

7. Groep 7: Zachte sedimenten (boven 1 000 meter diepte)

EUNIS-code	Naam van habitatype in EUNIS	Bijbehorende codes overeenkomstig bijlage I bij de habitatrictlijn
Atlantische Oceaan		
MA32	Litoraal grof sediment (Atlantische Oceaan)	1130; 1160

MA42	Litoraal gemengd sediment (Atlantische Oceaan)	1130; 1140; 1160
MA52	Litoraal zand (Atlantische Oceaan)	1130; 1140; 1160
MA62	Litorale modder (Atlantische Oceaan)	1130; 1140; 1160
MB32	Infralitoraal grof sediment (Atlantische Oceaan)	1110; 1130; 1160
MB42	Infralitoraal gemengd sediment (Atlantische Oceaan)	1110; 1130; 1150; 1160
MB52	Infralitoraal zand (Atlantische Oceaan)	1110; 1130; 1150; 1160
MB62	Infralitorale modder (Atlantische Oceaan)	1110; 1130; 1160
MC32	Circalitoraal grof sediment (Atlantische Oceaan)	1110; 1160
MC42	Circalitoraal gemengd sediment (Atlantische Oceaan)	1110; 1160
MC52	Circalitoraal zand (Atlantische Oceaan)	1110; 1160
MC62	Circalitorale modder (Atlantische Oceaan)	1160
MD32	Circalitoraal grof sediment uit de kust (Atlantische Oceaan)	
MD42	Circalitoraal gemengd sediment uit de kust (Atlantische Oceaan)	
MD52	Circalitoraal zand uit de kust (Atlantische Oceaan)	
MD62	Circalitorale modder uit de kust (Atlantische Oceaan)	
ME32	Grof sediment in het bovenste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	
ME42	Gemengd sediment in het bovenste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	
ME52	Zand in het bovenste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	
ME62	Modder in het bovenste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	
MF32	Grof sediment in het onderste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	
MF42	Gemengd sediment in het onderste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	
MF52	Zand in het onderste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	
MF62	Modder in het onderste deel van de bathyale zone (Atlantische Oceaan)	
Oostzee		
MA33	Hydrolitoraal grof sediment (Oostzee)	1130; 1160; 1610; 1620

MA43	Hydrolitoraal gemengd sediment (Oostzee)	1130; 1140; 1160; 1610
MA53	Hydrolitoraal zand (Oostzee)	1130; 1140; 1160; 1610
MA63	Hydrolitorale modder (Oostzee)	1130; 1140; 1160; 1650
MB33	Infralitoraal grof sediment (Oostzee)	1110; 1150; 1160
MB43	Infralitoraal gemengd sediment (Oostzee)	1110; 1130; 1150; 1160; 1170; 1650
MB53	Infralitoraal zand (Oostzee)	1110; 1130; 1150; 1160
MB63	Infralitorale modder (Oostzee)	1130; 1150; 1160; 1650
MC33	Circalitoraal grof sediment (Oostzee)	1110; 1160
MC43	Circalitoraal gemengd sediment (Oostzee)	1160; 1170
MC53	Circalitoraal zand (Oostzee)	1110; 1160
MC63	Circalitorale modder (Oostzee)	1160; 1650
MD33	Circalitoraal grof sediment uit de kust (Oostzee)	
MD43	Circalitoraal gemengd sediment uit de kust (Oostzee)	
MD53	Circalitoraal zand uit de kust (Oostzee)	
MD63	Circalitorale modder uit de kust (Oostzee)	
Zwarte Zee		
MA34	Litoraal grof sediment (Zwarte Zee)	1160
MA44	Litoraal gemengd sediment (Zwarte Zee)	1130; 1140; 1160
MA54	Litoraal zand (Zwarte Zee)	1130; 1140; 1160
MA64	Litorale modder (Zwarte Zee)	1130; 1140; 1160
MB34	Infralitoraal grof sediment (Zwarte Zee)	1110; 1160
MB44	Infralitoraal gemengd sediment (Zwarte Zee)	1110; 1170
MB54	Infralitoraal zand (Zwarte Zee)	1110; 1130; 1160

MB64	Infralitorale modder (Zwarte Zee)	1130; 1160
MC34	Circalitoraal grof sediment (Zwarte Zee)	1160
MC44	Circalitoraal gemengd sediment (Zwarte Zee)	
MC54	Circalitoraal zand (Zwarte Zee)	1160
MC64	Circalitorale modder (Zwarte Zee)	1130; 1160
MD34	Circalitoraal grof sediment uit de kust (Zwarte Zee)	
MD44	Circalitoraal gemengd sediment uit de kust (Zwarte Zee)	
MD54	Circalitoraal zand uit de kust (Zwarte Zee)	
MD64	Circalitorale modder uit de kust (Zwarte Zee)	
Middellandse Zee		
MA35	Litoraal grof sediment (Middellandse Zee)	1160; 1130
MA45	Litoraal gemengd sediment (Middellandse Zee)	1140; 1160
MA55	Litoraal zand (Middellandse Zee)	1130; 1140; 1160
MA65	Litorale modder (Middellandse Zee)	1130; 1140; 1150; 1160
MB35	Infralitoraal grof sediment (Middellandse Zee)	1110; 1160
MB45	Infralitoraal gemengd sediment (Middellandse Zee)	
MB55	Infralitoraal zand (Middellandse Zee)	1110; 1130; 1150; 1160
MB65	Infralitorale modder (Middellandse Zee)	1130; 1150
MC35	Circalitoraal grof sediment (Middellandse Zee)	1110; 1160
MC45	Circalitoraal gemengd sediment (Middellandse Zee)	
MC55	Circalitoraal zand (Middellandse Zee)	1110; 1160
MC65	Circalitorale modder (Middellandse Zee)	1130; 1160
MD35	Circalitoraal grof sediment uit de kust (Middellandse Zee)	
MD45	Circalitoraal gemengd sediment uit de kust (Middellandse Zee)	
MD55	Circalitoraal zand uit de kust (Middellandse Zee)	

MD65	Circalitorale modder uit de kust (Middellandse Zee)	
ME35	Grof sediment in het bovenste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	
ME45	Gemengd sediment in het bovenste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	
ME55	Zand in het bovenste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	
ME65	Modder in het bovenste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	
MF35	Grof sediment in het onderste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	
MF45	Gemengd sediment in het onderste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	
MF55	Zand in het onderste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	
MF65	Modder in het onderste deel van de bathyale zone (Middellandse Zee)	

BIJLAGE III

MARIENE SOORTEN ALS BEDOELD IN ARTIKEL 5, LID 3

- 1) [...]
- 2) dwergzaagrog (*Pristis clavata*);
- 3) kleintandzaagrog (*Pristis pectinata*);
- 4) gewone zaagrog (*Pristis pristis*);
- 5) [...]
- 6) reuzenhaai (*Cetorhinus maximus*) en witte haai (*Carcharodon carcharias*);
- 7) gladde lantaarnhaai (*Etmopterus pusillus*);
- 8) rifmanta (*Manta alfredi*);
- 9) reuzenmanta (*Mobula birostris*);
- 10) duivelsrog (*Mobula mobular*);
- 11) Afrikaanse duivelsrog (*Mobula rochebrunei*);
- 12) gestekelde duivelsrog (*Mobula japanica*);
- 13) gladstaartduivelsrog (*Mobula thurstoni*);
- 14) langvinduivelsrog (*Mobula eregoodootenkee*);
- 15) [...]
- 16) sikkelvinduivelsrog (*Mobula tarapacana*);
- 17) kortvinduivelsrog (*Mobula kuhlii*);
- 18) Atlantische duivelsrog (*Mobula hypostoma*);
- 19) Noorse rog (*Raja (Dipturus) nidarosiensis*);
- 20) witte rog (*Raja alba*);
- 21) gitaarrokken (*Rhinobatidae*);
- 22) zee-engel (*Squatina squatina*);
- 23) zalm (*Salmo salar*);
- 24) zeeforel (*Salmo trutta*);
- 25) houting (*Coregonus oxyrhynchus*).

BIJLAGE IV

LIJST VAN BIODIVERSITEITSINDICATOREN VOOR LANDBOUWECOSYSTEMEN ALS BEDOELD IN ARTIKEL 9, LID 2

Indicator	Omschrijving, eenheden en methode voor de bepaling en monitoring van de indicator
Graslandvlinderindicator	<p>Omschrijving: deze indicator omvat soorten die worden beschouwd als kenmerkend voor de Europese graslanden en die voorkomen in een groot deel van Europa, dat door het merendeel van de vlindermonitoringsprogramma's wordt bestreken. De indicator is gebaseerd op het meetkundig gemiddelde van de ontwikkeling van de soorten.</p> <p>Eenheid: index.</p> <p>Methode: zoals ontwikkeld en gebruikt door Butterfly Conservation Europe, Van Swaay, C.A.M., <i>Assessing Butterflies in Europe — Butterfly Indicators 1990-2018</i>, technisch verslag, Butterfly Conservation Europe, 2020.</p>
Voorraad organische koolstof in minerale akkerbodems	<p>Omschrijving: deze indicator beschrijft de hoeveelheid organische koolstof in minerale akkerbodems op 0 cm tot 30 cm diepte.</p> <p>Eenheid: ton organische koolstof per hectare.</p> <p>Methode: zoals uiteengezet in bijlage V bij Verordening (EU) 2018/1999 overeenkomstig de IPCC-richtsnoeren van 2006 voor nationale broeikasgasinventarissen, en zoals ondersteund door de Land Use and Coverage Area Frame Survey (Lucas) voor bodemgebruik, Jones A. e.a., <i>LUCAS Soil 2022</i>, technisch verslag van het JRC, Bureau voor publicaties van de Europese Unie, 2021.</p>
Percentage van het landbouwareaal met diversiteitsrijke landschapselementen	<p>Omschrijving: diversiteitsrijke landschapselementen, <u>zoals bufferstroken, houtwallen, afzonderlijke bomen of groepen bomen, boomrijen, akkerranden, kleine stukken grond, sloten, waterlopen, kleine wetlands, terrassen, cairns, stapelmuren, kleine vijvers en cultuurelementen</u>, zijn elementen van in een landbouwcontext aanwezige permanente natuurlijke of semi-natuurlijke vegetatie die ecosysteemdiensten verlenen en de biodiversiteit ondersteunen.</p> <p>Daartoe moeten de landschapselementen aan zo min mogelijk <u>negatieve</u> externe verstoringen worden blootgesteld om verschillende taxa een veilige habitat te bieden, en moeten zij derhalve aan de volgende voorwaarden voldoen:</p> <p>a) zij mogen niet worden gebruikt voor productieve landbouw (met inbegrip van begrazing of</p>

	<p>voederproductie), <u>tenzij dit nodig is voor het behoud van de biodiversiteit</u>, en</p> <p>b) zij mogen niet worden behandeld met meststoffen of bestrijdingsmiddelen, <u>met uitzondering van behandeling met weinig input van vaste mest</u>.</p> <p>Braakland, <u>ook tijdelijk braakliggend land</u>, kan als diversiteitsrijk landschapselement worden beschouwd als het aan de criteria a) en b) voldoet. Vruchtdragende bomen in het kader van <u>duurzame</u> agrobosbouw [...] <u>of bomen in extensieve oude boomgaarden op blijvend grasland</u> en vruchtdragende elementen in [...] heggen mogen eveneens als diversiteitsrijke landschapselementen worden beschouwd indien zij voldoen aan criterium b) en de oogst enkel plaatsvindt op momenten waarop de biodiversiteit niet in het gedrang komt.</p> <p>Eenheid: percentage (aandeel van de oppervlakte cultuurgrond).</p> <p>Methode: zoals ontwikkeld in het kader van indicator I.21 van bijlage I bij Verordening (EU) 2021/2115, zoals gebaseerd op <u>de meest recente geactualiseerde versie van</u> de Lucas voor landschapselementen, Ballin M. e.a., <i>Redesign sample for Land Use/Cover Area frame Survey (LUCAS)</i>, Eurostat 2018, en voor braakliggend land, <i>Farm Structure, Reference Metadata in Single Integrated Metadata Structure</i>, onlinepublicatie, Eurostat, <u>en, in voorkomend geval, voor diversiteitsrijke landschapselementen die niet onder bovengenoemde methode vallen, een methode ontwikkeld door de lidstaten overeenkomstig artikel 11, lid 4a</u>.</p> <p><u>De Lucas-methode wordt periodiek geactualiseerd om een hogere betrouwbaarheid te garanderen van de gegevens die in de Europese Unie en op nationaal niveau door de lidstaten worden gebruikt bij de uitvoering van hun nationale natuurherstelplannen.</u></p>
--	---

BIJLAGE V

NATIONALE INDEX VAN VEELVOORKOMENDE AKKERVOGELS

Omschrijving

De akkervogelindex geeft een overzicht van de populatietrends van veelvoorkomende en wijdverspreide akkervogels en is bedoeld om de biodiversiteitstoestand van landbouwecosystemen in Europa bij benadering te beoordelen. De nationale akkervogelindex is een samengestelde index op basis van meerdere soorten die de verandering meet van de relatieve populatiegrootte van akkervogelsoorten op geselecteerde onderzoekslocaties op nationaal niveau. De index omvat speciaal geselecteerde soorten die voor het foerageren en/of nestelen afhankelijk zijn van akkerhabitats. De nationale indexen met veelvoorkomende akkervogels zijn gebaseerd op soortenlijsten per lidstaat. De index wordt berekend aan de hand van een basisjaar waarin de indexwaarde gewoonlijk op 100 wordt gesteld. De trendwaarden geven de algemene ontwikkeling van de populatiegrootte van de betrokken akkervogels weer over een periode van jaren.

Methode: Brlík e.a., (2021), Long-term and large-scale multispecies dataset tracking population changes of common European breeding birds. *Sci Data* 8, 21. <https://doi.org/10.1038/s41597-021-00804-2>

"Lidstaten met van oudsher in sterkere mate uitgedunde populaties akkervogels": lidstaten waar de populatie van minstens de helft van de soorten die deel uitmaken van de nationale index van veelvoorkomende akkervogels, een negatieve langetermijntrend vertoont. In lidstaten waar voor bepaalde soorten geen informatie beschikbaar is over de langetermijntrends van de populatie, wordt informatie over de Europese status van soorten gebruikt.

Het gaat hierbij om de navolgende lidstaten:

Tsjechië

Denemarken

Estland

Finland

Frankrijk

Duitsland

Hongarije

Italië

Luxemburg

Nederland

Spanje

"Lidstaten met van oudsher in minder sterke mate uitgedunde populaties akkervogels": lidstaten waar de populatie van minder dan de helft van de soorten die deel uitmaken van de nationale index van veelvoorkomende akkervogels, een negatieve langetermijntrend vertoont. In lidstaten waar voor bepaalde soorten geen informatie beschikbaar is over de langetermijntrends van de populatie, wordt informatie over de Europese status van soorten gebruikt.

Het gaat hierbij om de navolgende lidstaten:

Oostenrijk

België

Bulgarije

Kroatië

Cyprus

Griekenland

Ierland

Letland

Litouwen

Malta

Polen

Portugal

Roemenië

Slowakije

Slovenië

Zweden

Lijst met in de index van veelvoorkomende akkervogels opgenomen vogels per lidstaat

Oostenrijk
<i>Acrocephalus palustris</i>
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus spinoletta</i>
<i>Anthus trivialis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Jynx torquilla</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Lullula arborea</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Oenanthe oenanthe</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Perdix perdix</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Serinus citrinella</i>
<i>Serinus serinus</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Turdus pilaris</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

België – Vlaanderen	België – Wallonië
<i>Alauda arvensis</i>	<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>	<i>Anthus pratensis</i>
<i>Emberiza citrinella</i>	<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Falco tinnunculus</i>	<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Haematopus ostralegus</i>	<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Hippolais icterina</i>	<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Hirundo rustica</i>	<i>Hirundo rustica</i>
<i>Limosa limosa</i>	<i>Lanius collurio</i>
<i>Linaria cannabina</i>	<i>Miliaria calandra</i>
<i>Motacilla alba</i>	<i>Motacilla flava</i>
<i>Motacilla flava</i>	<i>Passer montanus</i>
<i>Numenius arquata</i>	<i>Perdix perdix</i>
<i>Passer montanus</i>	<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Perdix perdix</i>	<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Phoenicurus ochruros</i>	<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Saxicola torquatus</i>	<i>Sylvia communis</i>
<i>Sylvia communis</i>	<i>Vanellus vanellus</i>
<i>Vanellus vanellus</i>	

Bulgarije
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Coturnix coturnix</i>
<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Emberiza hortulana</i>

<i>Emberiza melanocephala</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Perdix perdix</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Upupa epops</i>

Kroatië
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus campestris</i>
<i>Anthus trivialis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Coturnix coturnix</i>
<i>Emberiza cirrus</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Emberiza melanocephala</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Jynx torquilla</i>

<i>Lanius collurio</i>
<i>Lanius senator</i>
<i>Lullula arborea</i>
<i>Luscinia megarhynchos</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Oenanthe hispanica</i>
<i>Oriolus oriolus</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Pica pica</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Upupa epops</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Cyprus
<i>Alectoris chukar</i>
<i>Athene noctua</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Cisticola juncidis</i>
<i>Clamator glandarius</i>
<i>Columba palumbus</i>
<i>Coracias garrulus</i>
<i>Corvus corone cornix</i>
<i>Coturnix coturnix</i>

<i>Emberiza calandra</i>
<i>Emberiza melanocephala</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Francolinus francolinus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Chloris chloris</i>
<i>Iduna pallida</i>
<i>Linaria cannabina</i>
<i>Oenanthe cypriaca</i>
<i>Parus major</i>
<i>Passer hispaniolensis</i>
<i>Pica pica</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sylvia conspicillata</i>
<i>Sylvia melanocephala</i>

Tsjechië
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Ciconia ciconia</i>
<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>

<i>Miliaria calandra</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Perdix perdix</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Serinus serinus</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Denemarken
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Corvus corone</i>
<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Gallinago gallinago</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Motacilla alba</i>
<i>Motacilla flava</i>

<i>Oenanthe oenanthe</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Perdix perdix</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Sylvia curruca</i>
<i>Turdus pilaris</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Estland
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Linaria cannabina</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Vanellus vanellus</i>
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]

[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]

Finland
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Corvus monedula</i>
<i>Crex crex</i>
<i>Delichon urbica</i>
<i>Emberiza hortulana</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Numenius arquata</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>

<i>Sylvia communis</i>
<i>Turdus pilaris</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Frankrijk
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Alectoris rufa</i>
<i>Anthus campestris</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Buteo buteo</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Coturnix coturnix</i>
<i>Emberiza cirrus</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Emberiza hortulana</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Lullula arborea</i>
<i>Melanocorypha calandra</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Oenanthe oenanthe</i>
<i>Perdix perdix</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Sylvia communis</i>

<i>Upupa epops</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Duitsland
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Athene noctua</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Limosa limosa</i>
<i>Lullula arborea</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Milvus milvus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Griekenland
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Apus apus</i>
<i>Athene noctua</i>
<i>Calandrella brachydactyla</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Carduelis chloris</i>
<i>Ciconia ciconia</i>
<i>Corvus corone</i>
<i>Corvus monedula</i>
<i>Delichon urbicum</i>

<i>Emberiza cirulus</i>
<i>Emberiza hortulana</i>
<i>Emberiza melanocephala</i>
<i>Falco naumanni</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo daurica</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Lanius minor</i>
<i>Lanius senator</i>
<i>Lullula arborea</i>
<i>Luscinia megarhynchos</i>
<i>Melanocorypha calandra</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Oenanthe hispanica</i>
<i>Oenanthe oenanthe</i>
<i>Passer domesticus</i>
<i>Passer hispaniolensis</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Pica pica</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Streptopelia decaocto</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>

<i>Sylvia melanocephala</i>
<i>Upupa epops</i>

Hongarije
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus campestris</i>
<i>Coturnix coturnix</i>
<i>Emberiza calandra</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Lanius minor</i>
<i>Locustella naevia</i>
<i>Merops apiaster</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Perdix perdix</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Sylvia nisoria</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Ierland
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Columba oenas</i>
<i>Columba palumbus</i>
<i>Corvus cornix</i>

<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Corvus monedula</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Fringilla coelebs</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Chloris chloris</i>
<i>Motacilla alba</i>
<i>Passer domesticus</i>
<i>Phasianus colchicus</i>
<i>Pica pica</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
Italië
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus campestris</i>
<i>Calandrella brachydactyla</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Carduelis chloris</i>
<i>Corvus cornix</i>
<i>Emberiza calandra</i>
<i>Emberiza hortulana</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Jynx torquilla</i>
<i>Lanius collurio</i>

<i>Luscinia megarhynchos</i>
<i>Melanocorypha calandra</i>
<i>Motacilla alba</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Oriolus oriolus</i>
<i>Passer domesticus italiae</i>
<i>Passer hispaniolensis</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Pica pica</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Serinus serinus</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus unicolor</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Upupa epops</i>

Letland
<i>Acrocephalus palustris</i>
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Carpodacus erythrinus</i>
<i>Ciconia ciconia</i>
<i>Crex crex</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Locustella naevia</i>

<i>Motacilla flava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Litouwen
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Ciconia ciconia</i>
<i>Crex crex</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Luxemburg
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Emberiza citrinella</i>

<i>Lanius collurio</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Sylvia communis</i>
Malta
<i>Calandrella brachydactyla</i>
<i>Linaria cannabina</i>
<i>Cettia cetti</i>
<i>Cisticola juncidis</i>
<i>Coturnix coturnix</i>
<i>Emberiza calandra</i>
<i>Lanius senator</i>
<i>Monticola solitarius</i>
<i>Passer hispaniolensis</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Serinus serinus</i>
<i>Streptopelia decaocto</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia conspicillata</i>
<i>Sylvia melanocephala</i>

Nederland
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Athene noctua</i>
<i>Calidris pugnax</i>

<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Coturnix coturnix</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Gallinago gallinago</i>
<i>Haematopus ostralegus</i>
<i>Hippolais icterina</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Limosa limosa</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Numenius arquata</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Perdix perdix</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Spatula clypeata</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Tringa totanus</i>
<i>Turdus viscivorus</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Polen
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>

<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Ciconia ciconia</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Emberiza hortulana</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Limosa limosa</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Serinus serinus</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Upupa epops</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Portugal
<i>Athene noctua</i>
<i>Bubulcus ibis</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Chloris chloris</i>
<i>Ciconia ciconia</i>

<i>Cisticola juncidis</i>
<i>Coturnix coturnix</i>
<i>Delichon urbicum</i>
<i>Emberiza cirrus</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius meridionalis</i>
<i>Linaria cannabina</i>
<i>Merops apiaster</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Milvus migrans</i>
<i>Passer domesticus</i>
<i>Pica pica</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Serinus serinus</i>
<i>Sturnus unicolor</i>
<i>Upupa epops</i>

Roemenië
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus campestris</i>
<i>Calandrella brachydactyla</i>
<i>Ciconia ciconia</i>
<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Emberiza calandra</i>
<i>Emberiza citrinella</i>

<i>Emberiza hortulana</i>
<i>Emberiza melanocephala</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Lanius minor</i>
<i>Linaria cannabina</i>
<i>Melanocorypha calandra</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Perdix perdix</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Upupa epops</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Slowakije
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Emberiza calandra</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Chloris chloris</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Locustella naevia</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Serinus serinus</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Sylvia nisoria</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Slovenië
<i>Acrocephalus palustris</i>
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus trivialis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Columba oenas</i>
<i>Columba palumbus</i>
<i>Emberiza calandra</i>
<i>Emberiza cirrus</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Jynx torquilla</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Lullula arborea</i>
<i>Luscinia megarhynchos</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>
<i>Picus viridis</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Serinus serinus</i>
<i>Streptopelia turtur</i>

<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Upupa epops</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Spanje
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Alectoris rufa</i>
<i>Athene noctua</i>
<i>Calandrella brachydactyla</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Cisticola juncidis</i>
<i>Corvus monedula</i>
<i>Coturnix coturnix</i>
<i>Emberiza calandra</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Linaria cannabina</i>
<i>Melanocorypha calandra</i>
<i>Merops apiaster</i>
<i>Oenanthe hispanica</i>
<i>Passer domesticus</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Pica pica</i>
<i>Pterocles orientalis</i>
<i>Streptopelia turtur</i>

<i>Sturnus unicolor</i>
<i>Tetrax tetrax</i>
<i>Upupa epops</i>

Zweden
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Emberiza hortulana</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

BIJLAGE VI

LIJST VAN BIODIVERSITEITSINDICATOREN VOOR BOSECOSYSTEMEN ALS BEDOELD IN ARTIKEL 10, LEDEN 2 EN 2a

Indicator	Omschrijving, eenheid en methode voor de bepaling en monitoring van de indicator
Staand dood hout	<p>Omschrijving: deze indicator geeft de hoeveelheid niet-levende, staande houtige biomassa in bossen en andere beboste gebieden weer.</p> <p>Eenheid: m³/ha.</p> <p>Methode: zoals ontwikkeld en gebruikt door FOREST EUROPE, <i>State of Europe's Forests 2020</i>, en opgenomen in de beschrijving van nationale bosinventarissen in Tomppo E. e.a., <i>National Forest Inventories, Pathways for Common Reporting</i>, Springer, 2010, en rekening houdend met de methode van bijlage V bij Verordening (EU) 2018/1999 overeenkomstig de IPCC-richtsnoeren van 2006 voor nationale broeikasgasinventarissen.</p>
Liggend dood hout	<p>Omschrijving: deze indicator geeft de hoeveelheid niet-levende houtige biomassa weer die op de grond ligt in bossen en andere beboste gebieden.</p> <p>Eenheid: m³/ha.</p> <p>Methode: zoals ontwikkeld en gebruikt door FOREST EUROPE, <i>State of Europe's Forests 2020</i>, en opgenomen in de beschrijving van nationale bosinventarissen in Tomppo E. e.a., <i>National Forest Inventories, Pathways for Common Reporting</i>, Springer, 2010, en rekening houdend met de methode van bijlage V bij Verordening (EU) 2018/1999 overeenkomstig de IPCC-richtsnoeren van 2006 voor nationale broeikasgasinventarissen.</p>

<p>Aandeel bossen met een ongelijkmatige leeftijdsopbouw</p>	<p>Omschrijving: deze indicator heeft betrekking op het aandeel productiebossen met een ongelijkmatige leeftijdsopbouw ten opzichte van bossen met een gelijkmatige leeftijdsopbouw.</p> <p>Eenheid: percentage productiebossen met een ongelijkmatige leeftijdsopbouw.</p> <p>Methode: zoals ontwikkeld en gebruikt door FOREST EUROPE, <i>State of Europe's Forests 2020</i>, en opgenomen in de beschrijving van nationale bosinventarissen in Tomppo E. e.a., <i>National Forest Inventories, Pathways for Common Reporting</i>, Springer, 2010.</p>
<p>Connectiviteit van bossen</p>	<p>Omschrijving: Omschrijving: de connectiviteit van bossen staat voor de mate van compactheid van het bosareaal uitgedrukt in een getal tussen 0 en 100.</p> <p>Eenheid: index.</p> <p>Methode: zoals ontwikkeld door de FAO, Vogt P., e.a., <i>FAO — State of the World's Forests: Forest Fragmentation</i>, technisch verslag van het JRC, Bureau voor publicaties van de Europese Unie, Luxemburg, 2019.</p>
<p>Index van veelvoorkomende bosvogels</p>	<p>Omschrijving: de bosvogelindicator beschrijft de ontwikkeling van de populatie van veelvoorkomende bosvogels in hun Europese verspreidingsgebied in de loop van de tijd. Deze samengestelde index is opgebouwd uit waarnemingsgegevens van vogelsoorten die kenmerkend zijn voor de Europese boshabitats. De index is gebaseerd op een specifieke soortenlijst per lidstaat.</p> <p>Eenheid: index.</p> <p>Methode: Brlík e.a., <i>Long-term and large-scale multispecies dataset tracking population changes of common European breeding birds</i>, <i>Sci Data</i> 8, 21. 2021.</p>

<p>Voorraad organische koolstof</p>	<p>Omschrijving: deze indicator beschrijft de voorraad organische koolstof in de strooisellaag en in de minerale bodem op een diepte van 0 cm tot 30 cm in boscsystemen.</p> <p>Eenheid: ton organische koolstof per hectare.</p> <p>Methode: zoals uiteengezet in bijlage V bij Verordening (EU) 2018/1999 overeenkomstig de IPCC-richtsnoeren van 2006 voor nationale broeikasgasinventarissen, en zoals ondersteund door de Land Use and Coverage Area Frame Survey (Lucas) voor bodemgebruik, Jones A. e.a., <i>LUCAS Soil 2022</i>, technisch verslag van het JRC, Bureau voor publicaties van de Europese Unie, 2021.</p>
<p><u>Aandeel bossen dat wordt gedomineerd door inheemse boomsoorten</u></p>	<p><u>Omschrijving: het aandeel van bossen en andere beboste gebieden dat wordt gedomineerd (>50 % bedekt) door inheemse boomsoorten</u></p> <p><u>Eenheid: %</u></p> <p><u>Methode: zoals ontwikkeld en gebruikt door FOREST EUROPE, <i>State of Europe's Forests 2020</i>, en opgenomen in de beschrijving van nationale bosinventarissen in <i>Tomppo E. e.a., National Forest Inventories, Pathways for Common Reporting, Springer, 2010.</i></u></p>
<p><u>Diversiteit aan boomsoorten</u></p>	<p><u>Omschrijving: deze indicator beschrijft het gemiddelde aantal boomsoorten dat voorkomt in bosgebieden</u></p> <p><u>Eenheid: index</u></p> <p><u>Methode: gebaseerd op FOREST EUROPE, <i>State of Europe's Forests 2020</i>, en opgenomen in de beschrijving van nationale bosinventarissen in <i>Tomppo E. e.a., National Forest Inventories, Pathways for Common Reporting, Springer, 2010.</i></u></p>

BIJLAGE VII

LIJST MET VOORBEELDEN VAN HERSTELMAATREGELEN ALS BEDOELD IN ARTIKEL 11, LID 8

- 1) Wetlands herstellen door drooggelegde veengebieden te vernatten, structuren voor de drainage van veengebieden te verwijderen, of veenaftgravingen te ontpolderen en de aftgravingen stop te zetten.
 - 2) De hydrologische toestand verbeteren door de kwantiteit, kwaliteit en dynamiek van de oppervlaktewateren te vergroten en het grondwaterpeil te verhogen voor natuurlijke en semi-natuurlijke ecosystemen.
 - 3) Ongewenste struikgroei of niet-inheemse aanplantingen verwijderen op graslanden, wetlands, in bossen en op schaars begroeid land.
 - 4) Moeraslandbouw toepassen.
 - 5) De meandering van rivieren herstellen en kunstmatige meanders of hoefijzermereen weer op de rivier aansluiten.
 - 6) Barrières in lengte- en dwarsrichting (zoals dijken en dammen) verwijderen, de rivierdynamiek meer ruimte geven en vrij stromende riviergedeelten in ere herstellen.
 - 7) Natuurlijke rivierbeddingen, meren en laaglandwaterlopen herstellen, bv. door de kunstmatige fixatie van beddingen te verwijderen, de samenstelling van het substraat te optimaliseren en de habitatbedekking te verbeteren of te ontwikkelen.
 - 8) Natuurlijke sedimentatieprocessen herstellen.
 - 9) Oeverbuffers aanleggen, zoals oobossen, bufferstroken, weiden of graslanden.
 - 10) De ecologische kenmerken van bossen versterken, zoals grote, oude en stervende bomen (habitatbomen) en van de hoeveelheden liggend en staand dood hout.
 - 11) Toewerken naar een gediversifieerde bosstructuur wat betreft [...] **bv. soortensamenstelling** en leeftijd, en natuurlijke regeneratie en opeenvolging van boomsoorten mogelijk maken.
- 11a) De migratie van herkomsten en soorten ondersteunen waar dit nodig kan zijn
vanwege klimaatverandering.**

- 12) Bossen verder diversifiëren door mozaïeken van niet-boshabitats te [...] **herstellen**, zoals open stukken grasland of heide, vijvers of rotsachtige gebieden.
- 13) Bosbouwbenaderingen toepassen die dicht bij de natuur staan of gericht zijn op doorlopende bedekking; inheemse boomsoorten introduceren.
- 14) De ontwikkeling van oude inheemse bossen en volgroeide opstanden bevorderen (bv. door af te zien van het oogsten of **door actief beheer dat de ontwikkeling van zelfregulerende functies en de nodige veerkracht bevordert**).
- 15) Diversiteitsrijke landschapselementen — zoals bufferstroken, akkerranden met inheemse bloemen, heggen, bomen, kleine bossen, terrasmuren, vijvers, habitatcorridors en stapstenen enz. — introduceren in bouwland en intensief gebruikt grasland.
- 16) Het op agro-ecologische wijze beheerde landbouwareaal vergroten, zoals biologische landbouw of agrobosbouw, de teelt van meerdere gewassen en gewasrotatie, en het geïntegreerde beheer van plagen en nutriënten.
- 17) Graslanden in voorkomend geval minder intensief begrazen of minder vaak maaien en weer overgaan op extensieve begrazing met landbouwhuisdieren en extensieve maairegimes waar die werden afgeschaft.
- 18) Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen alsook van kunstmest en dierlijke mest stopzetten of verminderen.
- 19) Stoppen met het omploegen van grasland en met de introductie van zaden van productieve grassen.
- 20) Aanplantingen op vroegere dynamische duinsystemen in het binnenland verwijderen om de natuurlijke winddynamiek te herstellen ten gunste van open habitats.
- 21) Habitats beter op elkaar aansluiten om de ontwikkeling van soortenpopulaties, voldoende individuele of genetische uitwisseling alsook migratie van soorten en aanpassing aan klimaatverandering mogelijk te maken.
- 22) Ecosystemen in staat stellen hun eigen natuurlijke dynamiek te ontwikkelen, bijvoorbeeld door af te zien van de oogst en door de natuurlijke en wilde staat te bevorderen.

- 23) Invasieve uitheemse soorten verwijderen en beheersen en nieuwe introducties daarvan voorkomen of tot een minimum beperken.
- 24) De negatieve effecten van visserijactiviteiten op het mariene ecosysteem tot een minimum beperken, bv. door vistuig te gebruiken dat minder impact heeft op de zeebodem.
- 25) Belangrijke paai- en kraamgebieden van vissen herstellen.
- 26) Structuren of substraten aanleggen om de terugkeer van marien leven te stimuleren, zoals koraalriffen, oesterbanken en keienvelden.
- 27) Zeegrasvelden en kelpwouden herstellen door actieve stabilisatie van de zeebodem, door drukfactoren te verminderen en zo nodig weg te nemen, of door actieve vermeerdering en aanplant.
- 27a) De populatiestand van kenmerkende inheemse soorten die van vitaal belang zijn voor de ecologie van mariene habitats herstellen of verbeteren door passieve of actieve herstelmaatregelen uit te voeren, zoals het introduceren van jonge exemplaren.**
- 28) Verschillende vormen van mariene verontreiniging verminderen, zoals nutriëntenbelasting, geluidsoverlast en plastic afval.
- 29) Stedelijke groene ruimten met ecologische kenmerken uitbreiden, zoals parken, bomen en bosgebieden [...], groendaken, graslanden met wilde bloemen, tuinen, stadstuinbouw, straten met bomen, stadswelden en hagen, vijvers en waterlopen, **rekening houdend met o.a. soortendiversiteit, inheemse soorten, lokale omstandigheden en bestendigheid tegen klimaatverandering.**
- 30) Beëindiging, vermindering of sanering van verontreiniging door farmaceutische producten, gevaarlijke chemische stoffen, stedelijk en industrieel afvalwater en ander afval, waaronder zwerfvuil en plastic, alsook lichtvervuiling in alle ecosystemen.
- 31) Brownfields, voormalige industrieterreinen en steengroeven omvormen tot natuurgebieden.